

Daders van milieucriminaliteit in beeld

Profielen, ontwikkelingspaden en recidive
van natuurlijke personen

Victor van der Geest
Joost van Onna
Jessica Hill

Boom

Milieucriminaliteit is een vorm van criminaliteit met verstrekkende gevolgen voor mens, natuur en maatschappij. In wetenschap en beleid is er vooral aandacht voor de betrokken bedrijven. Over de individuele daders van milieucriminaliteit is nog weinig bekend. De huidige studie is de eerste studie in Nederland, en wereldwijd, waarin een grote groep milieudaders systematisch in beeld wordt gebracht, met aandacht voor het soort milieudelicten, hun criminele ontwikkelingspaden over de levensloop, de mate van regelovertredend gedrag buiten het milieudomein, en de mate van recidive na strafrechtelijke vervolging.

Om zicht te krijgen op de achtergrond en het gedrag van deze milieudaders werd in deze studie het levenslooperspectief gehanteerd. De onderzoekspopulatie bestaat uit 1609 natuurlijke personen die in de periode 2012-2020 vervolgd zijn in relatief ernstige en/of omvangrijke milieuzaken van het Functioneel Parket. Er werd gebruikgemaakt van longitudinale data met betrekking tot het criminele en regelovertredende gedrag van milieudaders.

Uit de resultaten blijkt dat milieudaders worden vervolgd voor een breed scala aan milieudelicten. Zij hebben vaak meer dan één delict op hun strafblad, en overtreden regels binnen én buiten het milieudomein. Er werden drie unieke criminele ontwikkelingspaden gevonden. Verder is recidive in de onderzoeksgroep laag: minder dan een kwart recidiveert naar enig delict, en slechts een klein deel recidiveert naar een Wed-feit. Wel is er sprake van variatie en pleegde een klein deel van de daders een groot deel van alle delicten.

Dit is een uitgave in de reeks 'Handhaving en Gedrag'.

Handhaving en Gedrag is een interdepartementaal samenwerkingsprogramma en is opdrachtgever voor gedragswetenschappelijk onderzoek relevant voor handhaving en naleving van regelgeving. Het programma bouwt aan wetenschappelijke kennis over mechanismen die ten grondslag liggen aan naleving of overtreding van regelgeving en de wijze waarop de overheid dit gedrag kan beïnvloeden. De centrale vraag is hoe het nalevingsgedrag van burgers, bedrijven en instellingen kan worden verklaard vanuit de kenmerken en motieven van de doelgroep en de omgevingsfactoren, waaronder de handhaving. Daarmee draagt het programma bij aan de kwaliteit van de handhaving.

ISBN 978-90-4730-198-1

9 789047 301981

Daders van milieucriminaliteit in beeld

DADERS VAN MILIEUCRIMINALITEIT IN BEELD

Profielen, ontwikkelingspaden en recidive van natuurlijke personen

VICTOR VAN DER GEEST
JOOST VAN ONNA
JESSICA HILL

Op verzoek van:
Onderzoeksprogramma Handhaving en Gedrag

Boom criminologie
Den Haag
2023

Handhaving en Gedrag is een interdepartementaal samenwerkingsprogramma en is opdrachtgever voor gedragswetenschappelijk onderzoek relevant voor handhaving en naleving van regelgeving. Het programma bouwt aan wetenschappelijke kennis over mechanismen die ten grondslag liggen aan naleving of overtreding van regelgeving en de wijze waarop de overheid dit gedrag kan beïnvloeden. De centrale vraag is hoe het nalevingsgedrag van burgers, bedrijven en instellingen kan worden verklaard vanuit de kenmerken en motieven van de doelgroep en de omgevingsfactoren, waaronder de handhaving. Daarmee draagt het programma bij aan de kwaliteit van de handhaving.

Handhaving en Gedrag is een samenwerkingsprogramma van:

- Belastingdienst
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd
- Inspectie Leefomgeving en Transport
- Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid

Begeleidingscommissie: Sara Wester (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid), Sjoerd Goslinga (Belastingdienst), Luuk Boogert (Openbaar Ministerie), Carla Geijskes (Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit), Jacques Niehof, Stephanie Wassenburg (beiden Inspectie Leefomgeving en Transport).

Omslagontwerp: Haagsblauw, Den Haag
Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

© 2023 Victor van der Geest, Joost van Onna en Jessica Hill | Boom criminologie

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van vervoelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet of de reprorechtregeling van Stichting Reprorecht dient daarvoor een billijke vergoeding te worden voldaan aan Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het vervoelvoudigen en openbaar maken van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave als toelichting bij het onderwijs, bijvoorbeeld in een (digitale) leeromgeving of een reader (art. 16 Auteurswet), dient een regeling te worden getroffen met Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-90-4730-198-1
ISBN 978-94-0011-376-3 (e-book)
NUR 741

www.boomcriminologie.nl

DANKWOORD

Voor dit onderzoek werd gebruikgemaakt van gegevens over milieuzaken van het Functioneel Parket van het Openbaar Ministerie (OM), geanonimiseerde strafbladen in onderzoeksbestand Justitiële Documentatie (OBJD) van het WODC, en informatie over verkeersovertredingen van het CJIB. Daarnaast werden interviews gehouden met officieren van justitie die gespecialiseerd waren in milieuzaken. Wij zijn het Functioneel Parket, het WODC en het CJIB zeer dankbaar voor hun medewerking.

Het onderzoeksproject werd mogelijk gemaakt door subsidie vanuit het programma Handhaving en Gedrag van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV). Dit programma is een samenwerking tussen het CCV, de Belastingdienst, de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ), en de Nederlandse Arbeidsinspectie. Wij zijn alle betrokken partijen hier zeer dankbaar voor.

Voor het onderzoek werd een begeleidingscommissie samengesteld met daarin: Sara Wester (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid), Sjoerd Goslinga (Belastingdienst), Luuk Boogert (Functioneel Parket), Carla Geijskes (Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit), en Stephanie Wassenburg (Inspectie Leefomgeving en Transport), die Jacques Niehof (Inspectie Leefomgeving en Transport) verving. Wij bedanken hen voor de constructieve bijeenkomsten en begeleiding bij de totstandkoming van dit rapport.

Daarnaast bedanken wij de personen die bereid waren om een conceptversie van dit rapport te lezen voor hun uitgebreide commentaar en waardevolle suggesties.

INHOUDSOPGAVE

DANKWOORD	5	
SAMENVATTING	11	
1	INLEIDING	15
1.1	Milieucriminaliteit als criminaliteitsfenomeen	17
1.1.1	Gevolgen en verschijningsvormen van milieucriminaliteit	17
1.1.2	Verschillende benaderingen en gebruikte afbakening in het onderzoek	19
1.2	Daderschap en de rol van individuen bij milieucriminaliteit	23
1.3	Opsporing en vervolging, recidive en effect van strafrechtelijk interveniëren	24
1.3.1	Strafrechtelijke aanpak en interventies bij milieucriminaliteit	24
1.3.2	Recidive als maat van effect van strafrechtelijke handhaving	25
1.4	Huidig onderzoek: doel- en vraagstelling en meerwaarde	27
1.4.1	Doel- en vraagstelling van het onderzoek	27
1.4.2	Meerwaarde van het onderzoek	28
2	MILIEUCRIMINALITEIT, DADERS EN RECIDIVE IN WETENSCHAPPELIJK PERSPECTIEF	29
2.1	De rol van natuurlijke personen in milieucriminaliteit	29
2.1.1	Daderschap in drie criminologische disciplines	29
2.1.2	Het belang van individuen en individuele verschillen en verklaringen voor milieucriminaliteit	32
2.2	Milieucriminaliteit vanuit levensloopcriminologisch perspectief	35
2.2.1	Daderschap in levensloopcriminologisch perspectief	35
2.2.2	Eerdere resultaten en verwachtingen voor milieudaders	37
2.3	Milieucriminaliteit en recidive: what works?	39
3	DATA EN ONDERZOEKSMETHODEN	45
3.1	Onderzoeksgroep	45
3.2	Data	48
3.2.1	OBJD-data	48
3.2.2	CJIB-data	48
3.3	Analyse OBJD- en CJIB-data	49

3.4	Interviews	50
3.5	Casusvoorbeelden	51
3.6	Ethiek	51
4	DEELSTUDIE 1: CRIMINELE ONTWIKKELING VAN DADERS VAN MILIEUCRIMINALITEIT	53
4.1	Inleiding	53
4.2	Resultaten	53
4.2.1	Uitgangsdelict	53
4.2.2	Daderkenmerken en delictgedrag	55
4.2.3	Leeftijd-criminaliteitscurve	59
4.2.4	Ontwikkelingstrajecten van delictgedrag	61
4.2.5	Daderkenmerken en uitgangsdelict per trajectgroep	64
4.3	Casusbeschrijvingen uit interviews ter illustratie van dadertypen, motieven en veranderingen	67
4.4	Discussie en conclusie	69
5	DEELSTUDIE 2: REGELOVERTREDING BIJ DADERS VAN MILIEUCRIMINALITEIT	73
5.1	Inleiding	73
5.2	Resultaten	74
5.2.1	Kenmerken regelovertrading	74
5.2.2	Nadere uitsplitsing eenmalige daders en milieurecidivisten	74
5.2.3	Regelovertrading voor verschillende milieudaders	77
5.3	Casusbeschrijvingen uit interviews of dossiers ter illustratie van domeinoverstijgend regelovertrading gedrag	79
5.4	Discussie en conclusie	80
6	DEELSTUDIE 3: RECIDIVE NA AFDOENING MILIEUZAAK	83
6.1	Inleiding	83
6.2	Resultaten	83
6.2.1	Afdoening in milieuzak	83
6.2.2	Recidive na afdoening in milieuzak	85
6.2.3	Risicofactoren voor recidive na afdoening	88
6.3	Casusbeschrijvingen uit interviews of dossiers ter illustratie van recidivisten	89
6.4	Discussie en conclusie	91
7	CONCLUSIE EN DISCUSSIE	93
7.1	Samenvatting van de belangrijkste resultaten	93
7.1.1	Aard van milieucriminaliteit	93
7.1.2	Daders, ontwikkelingspaden en regelovertrading	96
7.1.3	Interventies, recidive en effect van vervolging	100
7.2	Onderzoeksgroep, methodologie en data	102
7.2.1	Onderzoeksgroep	102
7.2.2	Data	103

7.2.3	Methode	103
7.3	Discussie en implicatie voor wetenschappelijke bestudering van milieucriminaliteit	105
7.3.1	Studie van milieucriminaliteit	105
7.3.2	Levensloopcriminologie	107
7.4	Aanbevelingen voor beleid en handhaving	108
7.5	Vervolgonderzoek	110
7.6	Tot slot	112
LITERATUUR		113
BIJLAGEN		119
	Bijlage A. Voorbeelden van casussen milieuzaken natuurlijke persoon	119
	Bijlage B. Analyses	126
	Bijlage C. Interviewprotocol	129
	Bijlage D. Toestemmingsformulier interview	131
	Bijlage E. Topiclijst interview	132

SAMENVATTING

Milieucriminaliteit is een vorm van criminaliteit met verstrekkende gevolgen voor mens, natuur en maatschappij. Mede door de klimaat- en biodiversiteitscrisis en recente onderzoeken (Algemene Rekenkamer, 2021a; 2021b; Centrum voor criminaliteitspreventie en veiligheid (CCV), 2019; Neve, 2021) is er steeds meer maatschappelijke, politieke en wetenschappelijke aandacht voor deze vorm van criminaliteit. In wetenschap en beleid is er echter vooral aandacht voor criminogene omstandigheden, de betrokken bedrijven en/of criminele organisaties. Over de individuele daders van milieucriminaliteit, zoals personen die mestfraude plegen, importeurs van illegale gewasbeschermingsmiddelen, of malafide handelaren in afval, is nog weinig bekend. Dit vormt de aanleiding voor een nadere bestudering van deze daders. De huidige studie is dan ook de eerste studie in Nederland, en wereldwijd, waarin een grote groep milieudaders systematisch in beeld is gebracht, met aandacht voor het soort milieudelicten, hun criminele ontwikkelingspaden over de levensloop, de mate van regelovertredend gedrag buiten het milieudomein, en de mate van recidive na strafrechtelijke vervolging.

De onderzoeksgroep bestaat uit 1609 natuurlijke personen, die in de periode 2012-2020 vervolgd zijn in relatief ernstige en/of omvangrijke milieuzaken van het Functioneel Parket. We reconstrueerden de criminele carrières op basis van justitiële documentatie (OBJD), bestudeerden regelovertredend gedrag met data over verkeersboetes (CJIB), en tot slot werden er interviews gehouden met een aantal officieren van justitie die gespecialiseerd zijn in milieuzaken. De resultaten uit de interviews werden vooral gebruikt om de resultaten uit de kwantitatieve analyses nader te duiden.

Milieudaders werden vervolgd voor een breed scala aan milieudelicten. Op alle belangrijke milieudomeinen werden natuurlijke personen strafrechtelijk vervolgd, variërend van bijvoorbeeld mestfraude, onbeschermd behandelen van asbest, illegale verwerking van afval, overtredingen van de Flora- en faunawet (sinds 2017 Wet natuurbescherming), delicten op het gebied van dierenwelzijn-wetgeving, tot vuurwerkcriminaliteit. Bij de opsporing waren veel verschillende organisaties betrokken, dit bevestigt het beeld dat milieuhandhaving in Nederland complex is. De groep daders die vervolgd werd voor vuurwerkcriminaliteit, was relatief groot. Deze groep was om meerdere redenen anders:

het ging om een aanmerkelijk jongere groep, die vermoedelijk vaker dan andere milieudaders delicten buiten een bedrijfscontext pleegden.

De meeste milieudaders waren man en van middelbare leeftijd. Zij hadden vaak meer dan één delict op hun strafblad, overtraden vaak regels binnen én buiten het milieudomein, en een deel pleegde ook vermogensdelicten, geweld en openbare-orde-delicten. Door milieudaders over een lange periode te volgen kwamen verschillende ontwikkelingspatronen van delinquent gedrag naar voren. Er was sprake van een groep sporadische daders, een groep late starters, en een kleine groep hoogfrequente daders. Sporadische daders vormden de grootste groep. Zij pleegden nauwelijks delicten in de adolescentie en vroege volwassenheid. Late starters volgden een vergelijkbaar traject, maar dan met een hogere frequentie en een meer uitgesproken piek op late leeftijd. Hoogfrequente daders werden gekenmerkt door een vroege start, gevolgd door een divers en persistent patroon van delictgedrag over de levensloop. Dit heterogene beeld suggereert dat er niet één simpel antwoord is op de vraag waarom daders milieucriminaliteit plegen; vermoedelijk is er sprake van een wisselwerking tussen persoonlijke factoren en gelegenheden voor milieucriminaliteit. Bij sporadische daders en late starters ligt het voor de hand om de verklaringen te zoeken in de criminele gelegenheden die pas op latere leeftijd beschikbaar komen. Een mogelijke verklaring bij deze groep is dat daders als eigenaar of directeur van een bedrijf naar manieren zoeken om financiële problemen het hoofd te bieden of juist extra geld te verdienen. Bij hoogfrequente daders ligt het voor de hand om verklaringen te zoeken in factoren die ook al op jongere leeftijd aanwezig zijn. Hier is een mogelijke verklaring dat deze daders een laag niveau van zelfcontrole of slechte sociale binding hebben (Gottfredson & Hirschi, 1995; Sampson & Laub, 1993).

In wetenschap en beleid is veel aandacht voor de criminogene omstandigheden waarin milieucriminaliteit wordt gepleegd: de oorzaken worden vaak gezocht binnen de context van het werk of van een bedrijf. De resultaten laten echter zien dat milieucriminaliteit samenhangt met andere vormen van regelovertreding, namelijk verkeersboetes en kantonzaken (dit zijn lichte strafbare feiten), die niet goed te verklaren zijn door werkgerelateerde omstandigheden. De resultaten laten zien dat daders die herhaaldelijk veroordeeld werden voor feiten binnen de Wet op de economische delicten (Wed) – dit zijn vooral milieudelicten, gepleegd binnen de context van het werk – ook meer registraties voor verkeersovertredingen en lichte strafbare feiten hadden. Deze samenhang suggereert dat regelovertreding in de onderzoeksgroep domeinoverstijgend is, en dus niet alleen verklaard wordt door werkgerelateerde factoren, maar ook door persoonsgebonden factoren.

In het onderzoek is ook gekeken naar afdoeningen. In minder dan de helft van de uitgangszaken werd de zaak naar de rechter gebracht en kwam de rechter tot strafoplegging. In die gevallen waarin de rechter kwam tot strafoplegging, gebeurde dit vaak in de vorm van een werkstraf (een voorwaardelijke

gevangenisstraf [25%] werd bijna altijd in combinatie met een werkstraf opgelegd, maar ook een werkstraf met/zonder geldboete kwam regelmatig voor [20%]). Maar ook zwaardere straffen kwamen regelmatig voor: bijna 30% van de milieudaders kreeg een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd. Recidive was in het algemeen laag. Minder dan een kwart recidiveerde naar enig delict, en slechts een klein deel recidiveerde naar een Wed-feit. Een kanttekening bij de lage recidive is dat in de interviews met officieren regelmatig het capaciteitsprobleem werd genoemd. Milieucriminaliteit bestaat, anders dan bij commune criminaliteit, voor een belangrijk deel uit delicten die pas zichtbaar worden als toezichthoudende instanties ze constateren (bij commune criminaliteit is dit anders: er wordt meestal aangifte van gedaan). Dit betekent dat het recidivecijfer waarschijnlijk een onderschatting is van de daadwerkelijke recidive. Er is waarschijnlijk een groep die helemaal niet gezien wordt door opsporingsdiensten, of waar de natuurlijke persoon niet in beeld is (omdat de rechtspersoon wordt vervolgd). Overigens was er wel sprake van variatie in recidive. Een klein deel van de daders pleegde een groot deel van alle delicten. Dat suggereert dat er een subgroep milieudaders is die *wel* bekend is bij de opsporingsdiensten, maar die moeilijk aan te pakken is. Mogelijk is er winst te behalen met een meer gerichte aanpak ten aanzien van deze groep veelplegers.

De huidige bevindingen onderschrijven het belang van individuen en individuele verschillen in het beter begrijpen van milieucriminaliteit, omdat de patronen van herhaald daderschap en domeinoverstijgende regelovertreding suggereren dat personen met een algemene neiging om regels te overtreden, ook de personen zijn die anders reageren op criminogene omstandigheden, en daardoor een verhoogd risico hebben op het plegen van milieucriminaliteit. De criminele ontwikkeling van milieudaders vertoont daarnaast gelijkennis met de bevindingen in eerder onderzoek naar daders van organisatie- en witteboordencriminaliteit (Benson & Kerley, 2001; van Onna et al., 2014; van der Geest et al., 2017; Weisburd & Waring, 2001). Ten slotte lijken vuurwerkdaders verder af te staan van het algemene beeld van milieudaders dat in het onderzoek naar voren komt. Zij laten een ander ontwikkelingspatroon van crimineel gedrag zien, met bijvoorbeeld een vroegere start- en piekleeftijd, en handelen volgens de officieren van justitie meestal buiten de omstandigheden waarin veel andere vormen van milieucriminaliteit worden gepleegd.

In het onderzoek werd gekeken naar officieel geregistreerde milieucriminaliteit, gemeten over een relatief lange periode en voor een grote groep daders. Toch had het onderzoek ook beperkingen. Ten eerste waren verschillende overheidsinstanties niet bereid of niet in staat om data te leveren. Hierdoor was informatie over bestuurlijke overtredingen niet beschikbaar, en kon de samenhang tussen bestuursrechtelijke en strafrechtelijke overtredingen in het milieudomein niet worden onderzocht. Ten tweede was het in de justitiële data niet altijd mogelijk om (milieu)delicten op inhoudelijke gronden te categoriseren. Ten derde boden de gebruikte data alleen zicht op geregistreerde misdrijven en overtredingen. Verschillende selectie-effecten in de handhaving zorgen ervoor

dat maar een deel van de echte criminaliteit en regelovertredingen en de mate van recidive in beeld is gekomen in dit onderzoek.

Ondanks deze beperkingen is het onderzoek op vele manieren uniek. De resultaten laten zien dat een deel van de daderpopulatie vaker en op verschillende domeinen, zowel binnen als buiten het strafrecht, regels overtraden, en biedt daarmee verschillende aanknopingspunten om interventies – gegeven de aard van milieucriminaliteit en de achtergrond van daders – gericht in te zetten. De eerste aanbeveling is om een dadergerichte aanpak voor veelplegers te ontwikkelen. Deze personen lijken criminele gelegenheden op te zoeken en ze zijn moeilijk aan te pakken, maar ze zijn wel in beeld van de opsporingsdiensten. De tweede aanbeveling is om verschillen in ontwikkelingstrajecten van crimineel gedrag en recidive in te zetten om daders te ‘vlaggen’, en ook hun rol in rechtspersonen nader te onderzoeken. De derde aanbeveling is om de resultaten te gebruiken om de Landelijke Handhavingsstrategie Omgevingsrecht (LHSO) en andere besliskaders (op het beleidsterrein van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit) empirisch te onderbouwen. De vierde aanbeveling is om met de kennis over de aard van milieucriminaliteit en de achtergrond van daders verder te onderzoeken hoe interventies effectief kunnen worden ingezet. De vijfde aanbeveling gaat specifiek over de strafrechtelijke aanpak van vuurwerkdaders. Met name de groep daders die buiten een bestaande bedrijfscontext vuurwerk importeert, opslaat en verhandelt, vraagt mogelijk om een andere benadering van de opsporingsdiensten en het Openbaar Ministerie. Ten slotte, de zesde aanbeveling gaat over het verbeteren van zowel dataregistratie als datadeling tussen overheidsinstanties, waaronder opsporingsdiensten.

In december 2022 wordt het grootste mest-adviesbureau van Nederland na een uitgebreid opsporingsonderzoek veroordeeld voor stelselmatige overtreding van mestwetgeving, valsheid in geschrifte, het misbruiken van milieusubsidies en voor het vormen van een criminele organisatie.¹ De mest werd door boeren illegaal verwerkt, waardoor het milieu werd vervuild en ernstige schade aan de natuur ontstond.² De overmatige toevoer van stikstof en fosfaat is nadelig voor de kwaliteit van het ondiepe grondwater en het oppervlaktewater en voor de natuur op het land en in het water. Een belangrijk onderdeel van de bedrijfsactiviteit van het adviesbureau was het helpen van boeren bij het ontduiken van regelgeving, waardoor boeren minder kosten maakten. Andere boeren die zich wel aan de regels hielden, ondervonden hierdoor concurrentienadeel. Het adviesbureau kreeg een boete en de verantwoordelijke bestuurders celstraffen en een bestuursverbod, nadat het adviesbureau eerder ook was veroordeeld voor vergelijkbare misdrijven.

Deze strafzaak illustreert verschillende kanten van (één vorm van) een urgent en complex criminaliteitsfenomeen: milieucriminaliteit. Milieucriminaliteit omvat in zijn algemeenheid (strafbare) gedragingen die het milieu schaden, zoals de vervuiling van oppervlaktewater door illegale gewasbeschermingsmiddelen, handel in bedreigde en beschermde dieren en illegale handel in afval dat gevaarlijk is voor mens en natuur. Dit criminaliteitsfenomeen krijgt steeds meer maatschappelijke, politieke en criminologische aandacht, mede naar aanleiding van de biodiversiteits- en klimaatcrisis, recente beleidsevaluaties en milieuzaken zoals Tata Steel en Chemours (Algemene Rekenkamer, 2021a, 2021b; Bisschop, 2021; CCV, 2019). Ondanks de groeiende maatschappelijke en wetenschappelijke aandacht voor dit onderzoeksveld blijven belangrijke vragen over de aard en handhaving van milieucriminaliteit onbeantwoord. In het groeiende aantal studies naar milieucriminaliteit ligt de nadruk doorgaans op de schadeposten van milieucriminaliteit en de criminogene omstandigheden

---

1 Rechtbank: het grootste mestadviesbureau van Nederland is een criminele organisatie (Rosenberg & Dohmen, 2022a). Tijdens de rechtszaak blijkt hoe het adviesbureau goochele met mest, meld en subsidies (Rosenberg & Dohmen, 2022b).

2 In het recente Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit wordt vermessing gezien als een grote bedreiging voor de Nederlandse natuur en biodiversiteit (Neve, 2021).

waaronder daders delicten kunnen plegen (bijvoorbeeld: Neve, 2021). Er is nog weinig onderzoek naar daders gedaan, met een belangrijke uitzondering, de twee recente rapporten van de Algemene Rekenkamer (2021a, 2021b) naar bedrijven die milieuregels overtreden (zie ook: Wiering et al., 2021). Over de individuen – dat wil zeggen de natuurlijke personen – achter milieucriminaliteit, hun (criminele) achtergrond en de mate waarin zij recidiveren na vervolging, is echter nog zeer weinig bekend.

Om zicht te krijgen op de achtergrond en het gedrag van deze milieudaders wordt in het huidige onderzoek het levensloopperspectief gehanteerd. De levensloopcriminologie onderzoekt de stabiliteit en veranderingen van crimineel gedrag over de levensloop (zowel binnen als tussen daders) en probeert deze te verklaren (bijvoorbeeld: Sampson & Laub, 2005). Het is een van de belangrijkste perspectieven binnen de hedendaagse criminologie, maar is nooit eerder toegepast op een van de urgentste criminaliteitsfenomenen van deze tijd: milieucriminaliteit.

Onderzoeksvragen die in het voorliggende onderzoek beantwoord zullen worden, zijn: Wie zijn de daders van milieucriminaliteit en voor welke misdrijven worden ze vervolgd? Plegen zij alleen milieudelicten of overtreden ze ook op andere terreinen regels? Welke criminele ontwikkeling maken zij door en zijn er verschillende criminele ontwikkelingspaden te identificeren? Ook wordt antwoord gezocht op vragen over de strafrechtelijke aanpak en mate van recidive: Blijven de daders op het rechte pad na vervolging of vervallen ze in strafbaar gedrag? En verschilt het recidivegevaar tussen verschillende typen milieudaders? (Zie ook 1.4 voor toelichting.)

Deze vragen staan centraal in het onderzoek dat voor u ligt: het eerste systematische onderzoek in Nederland (en wereldwijd) naar de criminele ontwikkelingspaden, profielen en de mate van recidive van een grote groep milieudaders (N=1609). Door hiernaar onderzoek te doen beoogt het onderzoek een bijdrage te leveren aan de kennisontwikkeling binnen de Nederlandse milieuhandhaving en het (internationale) wetenschappelijke onderzoek naar milieucriminaliteit (zie 1.4.1 voor toelichting).

Het vervolg van dit eerste hoofdstuk bestaat uit vier delen. Het eerste deel (1.1 *Milieucriminaliteit als criminaliteitsfenomeen*) gaat in op wat onder milieucriminaliteit kan worden verstaan aan de hand van een overzicht van de gevolgen en verschijningsvormen van milieucriminaliteit, en bespreekt hoe milieucriminaliteit in het huidige onderzoek is afgebakend. Het tweede deel (1.2 *Daderschap en de rol van individuen bij milieucriminaliteit*) introduceert de omstandigheden waarin individuen milieucriminaliteit kunnen plegen en wat het belang is van (de achtergrond van) natuurlijke personen, het onderwerp van studie. Het derde deel (1.3 *Opsporing en vervolging, recidive en effect van strafrechtelijk interveniëren*) gaat in op de strafrechtelijke aanpak van milieudaders, recidive en het effect van strafrechtelijke sancties. Ten slotte worden in het vierde deel (1.4 *Huidig*

onderzoek: doel- en vraagstelling en meerwaarde) de doel- en vraagstelling en de meerwaarde van het onderzoek voor handhaving en wetenschap uiteengezet.

1.1 MILIEUCRIMINALITEIT ALS CRIMINALITEITSFENOMEEN

Milieucriminaliteit is een overkoepelende term voor overtredingen van wetgeving die beogen het milieu, de natuur, de mens en maatschappij te beschermen tegen vervuiling, aantasting en uitputting (Functioneel Parket, 2012). Het is echter niet eenvoudig om van een dergelijke brede omschrijving tot een eenduidige definitie van milieucriminaliteit te komen (Gibbs & Boratto, 2017; Neve, 2021). De uiteenlopende milieuwetten, criminaliteitsvormen, betrokken dadergroepen en gevolgen van milieucriminaliteit maken dat deze vorm van criminaliteit ook wel omschreven wordt als een veelkoppig monster (Neve, 2021). Dit brede fenomeen wordt in het volgende deel aan de hand van de verschillende gevolgen die het heeft, besproken.

1.1.1 *Gevolgen en verschijningsvormen van milieucriminaliteit*

In de milieuhandhavingpraktijk in Nederland en in de (internationale) wetenschappelijke literatuur naar milieucriminaliteit zijn uiteenlopende classificaties en ordeningskaders te vinden voor soorten milieuschade en milieudelicten (bijvoorbeeld: van den Berg, 1995; Neve, 2021; White, 2008; 2016). Het hieronder gepresenteerde overzicht, gebaseerd op een analyse door het Functioneel Parket (2012), zet zeven belangrijke gevolgen van milieucriminaliteit en de vormen van milieucriminaliteit die hieraan bijdragen, op een rij (zie ook Bijlage A, voor meerdere voorbeelden van criminaliteitsvormen uit milieustrafzaken).³

Een eerste gevolg van milieucriminaliteit is dat het leidt tot verontreiniging en verstoring van het milieu, de natuur en de leefomgeving. Hiervan is bijvoorbeeld sprake als op illegale wijze schadelijke of gevaarlijke stoffen in het milieu en de leefomgeving terecht komen, met als gevolg lucht-, bodem- en waterverontreiniging. Dit gebeurt als daders afval of verontreinigde grond illegaal vermengen, afval illegaal vervoeren naar het buitenland (EVOA), illegaal stoffen of gassen lozen en uitstoten, zich illegaal ontdoen van meststoffen of verboden gewasbeschermingsmiddelen toepassen (Neve, 2021).⁴

---

3 Verschijningsvormen kunnen uiteraard meerdere gevolgen hebben. Zo kan het gebruik van verboden gewasbeschermingsmiddelen niet alleen het oppervlaktewater vervuilen, maar ook een gevaar opleveren voor mensen en leiden tot oneerlijke concurrentie omdat daders economisch voordeel behalen door de wet te overtreden.

4 De Europese Verordening Overbrenging Afvalstoffen (EVOA) geeft de procedures en regels voor het internationaal transport van afval.

Een tweede gevolg van milieucriminaliteit is dat de gedragingen leiden tot aantasting en in sommige gevallen tot uitputting van de biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen. Dit treedt bijvoorbeeld op bij illegale visvangst en overbevising, illegale kap van bomen en de handel in beschermde dieren- en plantensoorten (CITES).⁵ Van uitputting kan worden gesproken als de aantastingen niet meer zijn te herstellen, zoals het verdwijnen van dier- of plantensoorten, of als milieufuncties blijvend zijn aangetast, zoals bij erosie of ontbossing.

Een derde gevolg betreft de aantasting van het welzijn en de gezondheid van dieren. Het welzijn en de gezondheid worden bijvoorbeeld aangetast als daders regels met betrekking tot het houden, het transport, de huisvesting en de slacht van dieren overtreden.

Naast het beschermen van het milieu en de natuur beoogt veel milieuwetgeving (ook) de gezondheid van burgers, consumenten en werknemers te beschermen. Een vierde gevolg van milieucriminaliteit is namelijk dat het kan leiden tot aantasting van de gezondheid van mensen (Neve, 2021). Bijvoorbeeld als burgers of werknemers worden blootgesteld aan (te hoge concentraties van) schadelijke stoffen, als gevaarlijke afvalstoffen op illegale wijze worden gedumpt of als burgers onbeschermd in aanraking komen met gevaarlijke stoffen. Daarnaast is de gezondheid in het geding als werknemers bij hun werkzaamheden onvoldoende worden beschermd bij het werken met gevaarlijke stoffen (bijvoorbeeld asbest) of als er fraude in de voedselproductieketen plaatsvindt waarbij veruuld of besmet voedsel in de voedselketen komt (Huisman & van Ruth, 2022; Neve, 2021).

Hieraan gerelateerd is het vijfde gevolg van milieucriminaliteit, dat het kan leiden tot direct fysiek gevaar voor mensen. De illegale opslag van bijvoorbeeld verboden vuurwerk of het onjuist omgaan met zeer zorgwekkende stoffen kan leiden tot gevaarlijke situaties voor werknemers en omwonenden (Neve, 2021). Het overtreden van veiligheidsvoorschriften (bijvoorbeeld: in de [zware] industrie) kan leiden tot ongelukken, explosies, verontreiniging, grote incidenten en zelfs rampen.

Een zesde gevolg van milieucriminaliteit betreft de financiële schade voor overheden, bedrijven en burgers (Algemene Rekenkamer, 2021b; Neve, 2021).⁶ Zo kan de overheid schade lijden bij fraude met milieusubsidies, beschikkingen, vergunningen en aanbestedingen. Door valse concurrentie vissen beter

---

5 Convention on International Trade in Endangered Species of wild fauna and flora (CITES) is het verdrag dat de internationale handel in bedreigde dier- en plantensoorten reguleert en indien nodig verbiedt.

6 Ook wordt getracht om de economische waarde van biodiversiteit inzichtelijk te maken, maar dit is heel moeilijk. De 'economische waarde' van biodiversiteit en ecosystemen zou voor honderden miljarden aan de wereldeconomie bijdragen (Kumar, 2012; OECD, 2019).

gekwalficeerde en goedkopere partijen achter het net. Ook is er financiële schade in de vorm van kosten die verbonden zijn aan het bestrijden of herstellen van de gevolgen van milieucriminaliteit, zoals het opruimen of saneren van vervuilde grond. Behalve de overheid kunnen ook burgers en ondernemers financiële schade lijden wanneer zij de schade of verontreiniging aan hun eigendom moeten herstellen. De totale omvang van de financiële schade door milieucriminaliteit is moeilijk te schatten. De Inspectie Leefomgeving en Transport (2020) schat de jaarlijkse schade aan het milieu in Nederland op haar beleidsterrein, als gevolg van afvallozing, bodemverontreiniging en watervervuiling, op bijna 4 miljard euro.

Zoals de strafzaak in de inleiding van dit hoofdstuk laat zien, heeft milieucriminaliteit ook gevolgen voor het functioneren van de economie (het zevende gevolg). Net zoals andere vormen van organisatiecriminaliteit tast milieucriminaliteit het vertrouwen in het economische systeem aan, leidt het tot concurrentievervalsing en kan het een corrumperend effect hebben op andere bedrijven (van den Berg, 1995; Neve, 2021). Het vertrouwen wordt bijvoorbeeld aangetast als certificaten zonder deugdelijke controle en/of ten onrechte afgegeven worden (door certificerende instellingen) of als instellingen frauderen met analyse- en testresultaten. Van concurrentievervalsing is sprake als organisaties bedrijfskosten – zoals investeringen in veiligheidsmaatregelen en verwijderingskosten – niet maken, terwijl bedrijven die de regels naleven, dit wel doen. Een corrumperend effect kan verder optreden wanneer ondernemers ervan overtuigd raken dat anderen in hun omgeving de regels overtreden of dit als acceptabel ervaren. Ze kunnen dan eerder geneigd zijn om zelf de regels te overtreden. Regelovertreders kunnen zodoende een negatieve invloed op branche, sector of keten uitoefenen (Huisman & Beukelman, 2007; Platform Bijzondere Opsporingsdiensten, 2007).

In hoofdstuk 4 wordt een overzicht gegeven van de prevalentie van verschijningsvormen van milieucriminaliteit in het voorliggende onderzoek (Tabel 4.1).

1.1.2 *Verschillende benaderingen en gebruikte afbakening in het onderzoek*

Het fenomeen milieucriminaliteit wordt op uiteenlopende manieren afgebakend in de criminologie en handhavingspraktijk (Bisschop, 2021). Grofweg kan men spreken van een *brede* benadering vanuit een schade-perspectief en een *smallere* benadering vanuit een legalistisch perspectief. In de brede benadering neemt men de gevolgen van de gedragingen die het milieu schaden, vervuilen of uitputten, als uitgangspunt, ongeacht de juridische classificatie of strafbaarstelling van de gedragingen. Een dergelijke brede benadering is gangbaar in verschillende disciplines binnen de criminologie die milieucriminaliteit bestuderen, zoals *green criminology* (groene criminologie) en (in mindere mate) de organisatie- en witteboordencriminologie. Binnen dit schade-perspectief worden gedragingen die schade toebrengen aan het milieu, maar *buiten* het strafrecht of zelfs buiten milieuwet- en regelgeving vallen, toch onder de vlag van

milieucriminaliteit geschaard (Bisschop, 2021). De reden die wetenschappers in deze traditie hiervoor (onder andere) geven, is dat de slechte staat van het milieu voor het overgrote deel veroorzaakt wordt door legale economische activiteiten waarvoor veelal een vergunning is verstrekt (bijvoorbeeld: Gibbs & Boratto, 2017). Pasas (2005) omschrijft dergelijke gedragingen kernachtig als *'lawful but awful'*. Ook in het recente Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit (Neve, 2021) wordt een brede benadering gebruikt om milieucriminaliteit te definiëren. Milieucriminaliteit omvat in dat onderzoek strafrechtelijk, bestuursrechtelijk maar ook moreel verwijtbaar gedrag op het terrein van de milieuwet- en regelgeving (Neve, 2021). De auteurs kiezen deze brede benadering omdat zo ook zaken en fenomenen in beeld komen die (nog) niet in verbodsbepalingen zijn verwerkt, maar die in de opsporing en handhaving als onwenselijk worden gezien.

In de smalle benadering, daarentegen, wordt milieucriminaliteit afgebakend aan de hand van hetgeen strafbaar is gesteld in de milieuwetgeving.⁷ We definiëren in het huidige onderzoek milieucriminaliteit als de verzameling strafbare gedragingen binnen de geldende milieuwetgeving in Nederland. Dit betekent in de praktijk dat milieucriminaliteit ziet op de strafbare gedragingen uit een breed scala aan wetten die beogen het milieu, de natuur, de mens en maatschappij te beschermen. Voor wat betreft milieudelicten is de strafbaarstelling voor het belangrijkste deel geregeld in de kaderwet, de Wet op de economische delicten (Wed). Onder de Wed hangen veel verschillende ordeningswetten die het economische verkeer reguleren en het milieu beogen te beschermen. Voorbeelden van dergelijke wetten zijn het Vuurwerkbesluit, Wet natuurbescherming⁸ en Meststoffenwet.⁹ Naast de Wed speelt ook het reguliere strafrecht, de artikelen uit het Wetboek van Strafrecht, een rol bij milieucriminaliteit. Bijvoorbeeld valsheid in geschrifte (artikel 225 Sr), dat een rol speelt bij de vervolging van allerlei vormen van milieucriminaliteit, en de artikelen die verontreiniging van lucht, water en bodem strafbaar stellen (artikel 173a en 173b Sr; zie Koopmans, 2007).

---

7 In de witteboorden- en organisatiecriminologie loopt al lang een discussie over wat onder criminaliteit verstaan moet worden. Sutherland, de grondlegger van de term witteboorden-criminaliteit, was bijvoorbeeld van mening dat witteboorden-criminaliteit ook bestuursrechtelijke overtredingen omvat, omdat bepaalde gedragingen niet gecriminaliseerd zijn, mede door de invloed van bedrijven op wetgevingsprocessen (Sutherland, 1940; 1949). Andere wetenschappers, zoals de jurist Tappan (1947), waren kritisch op deze benadering. Tappan pleitte ervoor dat de criminologie zich enkel dient te richten op gedragingen die strafbaar zijn. Anders zou elke vorm van gedrag die criminologen afkeuren crimineel zijn, wat de objectiviteit van criminologie als wetenschap onderuit zou halen.

8 Bij het van kracht worden van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017 werd de Flora- en faunawet ingetrokken. In de empirische hoofdstukken van dit rapport zullen we verwijzen naar de Flora- en faunawet, omdat deze voor een groot deel van de observatieperiode nog van kracht was.

9 Per 1 januari 2024 gaat de Omgevingswet in, die een groot aantal wetten vervangt.

In het huidige onderzoek worden de verschillende wetten uit de Wed en het Wetboek van Strafrecht samen met de classificaties van verschijningsvormen uit de registratiesystemen van het Openbaar Ministerie gebruikt om de milieucriminaliteit in te delen (zie Tabel 4.1). Voorbeelden van deze indeling zijn: afvalcriminaliteit, mestfraude, illegale gewasbeschermingsmiddelen en vuurwerkcriminaliteit.

In het huidige onderzoek is ervoor gekozen om bij het uitgangsdeldict (het delict op basis waarvan een persoon is meegenomen in de studie) – en daarmee bij de selectie van de onderzoeksgroep – alleen de ‘maatwerkzaken’ te includeren, ofwel zaken waarin een opsporingsonderzoek is uitgevoerd onder leiding van het Openbaar Ministerie (Functioneel Parket). Maatwerkzaken zijn in beginsel complexere of ernstigere vormen van milieucriminaliteit waarvoor een opsporingsonderzoek noodzakelijk werd geacht (Algemene Rekenkamer, 2021b; zie verder ook hoofdstuk 3), in tegenstelling tot reguliere zaken waarin een bijzondere opsporingsambtenaar die een milieudelict constateert zelfstandig een proces-verbaal opmaakt en dit instuurt naar het Functioneel Parket.

Voor- en nadelen van een legalistische benadering

De keuze voor deze legalistische smalle benadering heeft voor- en nadelen. De afbakening naar juridische strafbaarstelling is gangbaar in juridisch en (veel) criminologisch onderzoek en sluit aan bij de inrichting van de handhaving in Nederland. Dit maakt dat het een eenduidige en goed afgebakende onderzoeksgroep oplevert. De keuze voor maatwerkzaken zorgt er bovendien voor dat daders van complexere of ernstigere vormen van milieucriminaliteit worden onderzocht. Deze daders zijn daarmee van relatief groot belang voor de handhaving.

Er zijn ook nadelen en gevolgen van deze keuze die belangrijk zijn om hier te noemen. Door de gekozen afbakening is het beeld van daders van milieucriminaliteit in dit onderzoek beperkter dan bij een brede schade-benadering, waarbij ook overtreders van bestuursrechtelijke overtredingen en zelfs van legaal maar moreel verwijtbaar en schadelijk gedrag worden meegenomen. Concreet betekent dit dat natuurlijke personen die zich schuldig maken aan voor het milieu schadelijke gedrag dat niet strafbaar is gesteld, niet worden meegenomen in het onderzoek. Ook worden de natuurlijke personen die zich schuldig maken aan milieuovertredingen die wel strafbaar zijn gesteld maar enkel bestuursrechtelijk zijn aangepakt, niet meegenomen.

Als gevolg van de afbakening, geeft het huidige onderzoek bovendien alleen zicht op zaken die in beeld zijn gekomen bij de handhaving, opsporingsdiensten en het Openbaar Ministerie. Nog meer dan bij commune criminaliteit heeft milieucriminaliteit een omvangrijke *dark number*, het deel van criminaliteit dat niet bekend is. In officiële registraties van milieucriminaliteit zien we dus maar een deel van de werkelijke omvang van strafbare gedragingen terug (zie voor problemen die op dit terrein spelen onder andere: Algemene Rekenkamer,

2021a; 2021b). Milieucriminaliteit is bijna altijd haalcriminaliteit: het komt vaak pas aan het licht als er expliciet naar wordt gezocht.¹⁰ Slachtoffers van milieudelicten kunnen niet altijd (tijdig) aangifte doen, bijvoorbeeld omdat de effecten voor omgeving of mens pas op de langere termijn zichtbaar worden. Het feit dat het grotendeels haalcriminaliteit betreft, betekent ook dat de prioriteiten die worden gesteld in de handhaving en het strafrecht, zoals vastgelegd in beleidsafspraken, van invloed zijn op het soort zaken en verdachten dat in beeld komt bij handhaving en opsporing (en daarmee in dit onderzoek).

Als gedragingen in beeld zijn gekomen bij de handhaving, wil dat ook niet altijd zeggen dat strafrechtelijk wordt opgetreden. In veel gevallen van milieuovertreding wordt bestuursrechtelijk gehandhaafd (Algemene Rekenkamer, 2021b; Neve, 2021). De meeste handhavende diensten en het Openbaar Ministerie hanteren hiervoor de Landelijke Handhavingsstrategie Omgevingsrecht,¹¹ waarin staat beschreven in welke gevallen een strafrechtelijke aanpak aangegeven is. Het grootste deel van de milieuzaken wordt bestuursrechtelijk afgedaan (Neve, 2021). Zo wordt bijvoorbeeld maar een klein aandeel van alle overtredingen van Brzo-bedrijven strafrechtelijk vervolgd; het overgrote deel wordt bestuursrechtelijk afgedaan (Algemene Rekenkamer, 2021b).¹² Als een zaak wel in aanmerking komt voor strafrechtelijke handhaving, dan betekent dat niet automatisch dat dit leidt tot strafrechtelijke vervolging. Er is schaarse capaciteit in de opsporing en vervolging, waardoor maar een deel van de milieuproblematiek strafrechtelijk aangepakt wordt (Neve, 2021).

Samenvattend kan worden gesteld dat het brede fenomeen van milieucriminaliteit in het huidige onderzoek op verschillende manieren is afgebakend. Een deel van de (strafbare) gedragingen die schadelijk zijn voor het milieu, blijft door de gekozen definitie en door de selectie-effecten in de handhaving en strafrechtketen buiten het bereik van het huidige onderzoek. Het onderzoek laat dus een select deel van alle milieucriminaliteit en de daderpopulatie zien en dit leidt waarschijnlijk tot een onderschatting van de ware populatie van milieudaders.

---

10 De aanleiding voor onderzoek naar milieucriminaliteit kan ook zijn dat aangifte of melding wordt gedaan door bijvoorbeeld burgers, ngo's of onderzoeksjournalisten. Recent werd er bijvoorbeeld door 3000 mensen (vooral omwonenden) aangifte gedaan tegen de directie van chemiefabriek Chemours. Zij beschuldigen het bedrijf en de leidinggevenden ervan dat deze in de periode van 1962 tot nu opzettelijk en onrechtmatig pfoa en GenX in de lucht, bodem en oppervlaktewater hebben gebracht, waardoor gevaar voor de openbare gezondheid en zelfs levensgevaar is ontstaan, zo stellen de aangevers (NOS, 2023).

11 De LHS Omgevingsdienst is de opvolger van de LHS uit 2014.

12 Brzo-bedrijven zijn bedrijven die vallen onder het Besluit Risico's Zware Ongevallen.

1.2 DADERSCHAP EN DE ROL VAN INDIVIDUEN BIJ MILIEUCRIMINALITEIT

Natuurlijke personen kunnen in uiteenlopende omstandigheden milieumisdrijven plegen: zelfstandig, binnen een bedrijf, organisatie of overheidsdienst of als onderdeel van een criminele groepering (bijvoorbeeld: Gibbs & Boratto, 2017).¹³ In de meeste gevallen is bij milieucriminaliteit sprake van een vorm van organisatie- of witteboordencriminaliteit: de misdrijven worden door werknemers, managers of eigenaren binnen een legaal bedrijf gepleegd (van den Berg 1995; Neve, 2021; Platform Bijzondere Opsporingsdiensten, 2007). In andere gevallen van milieucriminaliteit kan worden gesproken van georganiseerde criminaliteit. Georganiseerde criminele groepen worden bijvoorbeeld verantwoordelijk gehouden voor de illegale handel in bedreigde soorten en de smokkel van verboden pesticiden (Neve, 2021). Als laatste kunnen ook individuen buiten een bedrijf of crimineel samenwerkingsverband delicten plegen, zoals bij stroperij (jagen zonder vergunning) of bij (vormen van) vuurwerkcriminaliteit.

In alle drie omstandigheden – bedrijf, criminele groepering of zelfstandig – is het van belang om inzicht te krijgen in de criminele, persoonlijke of psychologische achtergrond van natuurlijke personen. Het zijn deze individuen die de misdrijven voorbereiden, plegen en waar nodig afschermen. In het tweede hoofdstuk wordt op basis van de wetenschappelijke literatuur nader ingegaan op de vraag waarom (ook) bij organisatiecriminaliteit de natuurlijke personen van belang zijn, bijvoorbeeld omdat leidinggevenden, managers of werknemers verschillend omgaan met en reageren op criminogene bedrijfsomstandigheden, zoals gelegenheidsstructuren.

Om milieudaders te onderzoeken wordt in dit onderzoek het levensloop perspectief gehanteerd. In dit perspectief wordt regelovertredend en crimineel gedrag van daders beschouwd als onderdeel van een individueel ontwikkelingsproces dat nauw is verbonden met de leeftijd en levensfase en de daarin voorkomende criminogene omstandigheden rondom de dader. Over de criminele en persoonlijke achtergrond van milieudaders en de factoren die samenhangen met het plegen van milieucriminaliteit, is tot op heden nagenoeg niets bekend. Wel is er onderzoek vanuit het levensloop perspectief gedaan naar vergelijkbare dadergroepen, zoals daders van organisatie- en witteboordencriminaliteit (van der Geest et al., 2017; van Onna, 2018; Weisburd & Waring, 2001). Het huidige onderzoek zal inzicht geven in de vraag of, en in hoeverre, eerdere bevindingen ook gelden voor milieudaders. In het tweede hoofdstuk bespreken we de levensloopcriminologie nader.

---

13 Hoewel individuen (ambtenaren) vervolgd kunnen worden, zijn in het huidige onderzoek voor zover bekend bij de auteurs geen natuurlijke personen opgenomen die als ambtenaar milieucriminaliteit pleegden.

Voor- en nadelen van afbakening natuurlijke personen

Het voorliggende onderzoek richt zich alleen op natuurlijke personen. Deze afbakening vloeit voort uit de theoretische benadering van het levensloop-perspectief dat zich richt op natuurlijke personen en uit het belang dat individuen (natuurlijke personen) spelen in het laten ontstaan en voortbestaan van milieucriminaliteit (zie ook hoofdstuk 2).¹⁴ Het betekent echter een belangrijke afbakening omdat ook bedrijven vervolgd kunnen worden voor milieumisdrijven. Artikel 51 van het Nederlandse Wetboek van Strafrecht maakt het mogelijk om zowel natuurlijke personen als rechtspersonen te vervolgen voor de strafbare gedragingen. In de praktijk komt vervolging van de rechtspersoon voor milieudelicten veelvuldig voor. Uit cijfers van het Openbaar Ministerie blijkt dat in vier op de tien van alle maatwerkzaken een rechtspersoon is vervolgd in de onderzoeksperiode van het huidige onderzoek (zie ook hoofdstuk 3). De literatuur laat zien dat rechtspersonen vervolgd worden als de strafbare gedraging in redelijkheid de rechtspersoon kan worden toegerekend (Bleeker, 2021).¹⁵ Het kan ook voorkomen dat het strafbare gedrag bewijstechnisch niet aan (een) individuele medewerker(s) van de organisatie toegeschreven kan worden. In andere gevallen is sprake van de structurele overtredingen over tijd en personen heen, die de verantwoordelijkheid van individuele natuurlijke personen (managers, werknemers etc.) te boven gaat. In weer andere gevallen ligt vervolging van de rechtspersoon voor de hand, bijvoorbeeld omdat een vergunning (die wordt overtreden) is afgegeven aan de rechtspersoon. Het belangrijkste nadeel van deze focus op natuurlijke personen is dat het onderzoek bepaalde vormen van milieucriminaliteit waarbij (vooral) rechtspersonen worden vervolgd, mogelijk niet of onvolledig in beeld brengt. In de discussie gaan we verder in op wat deze afbakening betekent voor de bevindingen en voor vervolgonderzoek.

1.3 OPSPORING EN VERVOLGING, RECIDIVE EN EFFECT VAN STRAFRECHTELIJK INTERVENIËREN

1.3.1 *Strafrechtelijke aanpak en interventies bij milieucriminaliteit*

De inrichting van de milieuhandhaving in Nederland is complex en gelaagd met zowel publieke als private partijen die uiteenlopende handhavende rollen en bevoegdheden hebben (Algemene Rekenkamer, 2021b; CCV, 2019; Neve, 2021). Binnen dit handhavingstelsel neemt de strafrechtelijke aanpak door het Openbaar Ministerie een bijzondere plek in, vanwege de ingrijpende bevoegdheden en rechtsstatelijke positie van het Openbaar Ministerie. In Nederland bestaat de (unieke) omstandigheid dat alle milieuzaken bij één onderdeel van

---

14 Toch wordt het levensloop-perspectief ook toegepast op bedrijven (zie bijvoorbeeld Kluin et al., 2018). Dergelijk onderzoek heeft wel een andere theoretische en empirische insteek.

15 Er is ook jurisprudentie op basis waarvan criteria zijn geformuleerd, zoals het IJzerdraad- en het Drijfmest-arrest.

het Openbaar Ministerie worden afgedaan, het Functioneel Parket. Het Functioneel Parket is een gespecialiseerd parket dat zich naast milieucriminaliteit richt op de opsporing en vervolging van complexe fraude en witwassen van criminele geldstromen (Functioneel Parket, 2020).¹⁶

Het parket geeft leiding aan en is verantwoordelijk voor de opsporingsonderzoeken die uitgevoerd worden door gespecialiseerde opsporingsdiensten en handhavende organisaties met strafrechtelijke bevoegdheden op het milieudomein. Belangrijke organisaties zijn de Inlichtingen- en Opsporingsdienst van de Inspectie Leefomgeving en Transport en de Inlichtingen- en Opsporingsdienst van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, maar ook de milieuteams van de tien Regionale Eenheden en van de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie. Ten slotte zijn er handhavende organisaties met strafrechtelijke bevoegdheden, zoals de Omgevingsdiensten. In het huidige onderzoek zien we deze diversiteit aan instanties terug als aanleverende instanties. In hoofdstuk 3 wordt een overzicht geboden van de instanties die de opsporingsonderzoeken hebben uitgevoerd in de zaken in het huidige onderzoek.

Na afronding van het opsporingsonderzoek neemt het Functioneel Parket de beslissing of en hoe het gaat vervolgen. Het Functioneel Parket kan de strafzaak tegen een verdachte seponeren, afdoen via een strafbeschikking of een transactie, of de verdachte dagvaarden en voor de rechter brengen. Binnen deze driedeling bestaat een breed scala aan strafrechtelijke interventies die officieren van justitie tot hun beschikking hebben, zoals onder andere blijkt uit een recente inventarisatie van sancties en interventies door het Functioneel Parket, de Inlichtingen- en Opsporingsdienst van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (Crom et al., 2021).¹⁷ In het huidige onderzoek gebruiken we een driedeling: seponeren (voorwaardelijk, niet-voorwaardelijk), afdoening door OM (transactie, OM-strafbeschikking) en sanctie rechter (gevangenisstraf of andere sanctie; zie Tabel 6.2).

1.3.2 *Recidive als maat van effect van strafrechtelijke handhaving*

Recente beleidsevaluaties van de handhaving van milieucriminaliteit (Algemene Rekenkamer, 2021b; CCV, 2019) laten zien dat er nog onvoldoende zicht

---

16 Het Functioneel Parket heeft vijf vestigingen (Amsterdam, Rotterdam, Zwolle, Leeuwarden en Den Bosch), waardoor er ook een regionale spreiding is wat betreft strafzaken, ook op het gebied van milieucriminaliteit. In de regio Zuid-Holland bevindt zich de grootste haven van Europa (met veel chemische industrie) en bijvoorbeeld veel glasbouwteelt, terwijl in Noord-Brabant veel veeteelt bestaat en de agrarische sector groot is.

17 Deze kunnen vervolgens op verschillende manieren nader worden ingedeeld. Zo hanteert Blomberg (2007) de volgende indeling: vrijheidsbenemende sancties (bijvoorbeeld gevangenisstraf), vermogenssancties (bijvoorbeeld boetes), bedrijfssanctie (bijvoorbeeld onderbewindstelling van onderneming) en reparatoire sancties (bijvoorbeeld herstelmaatregel).

bestaat op de effectiviteit van de interventies, zowel bestuursrechtelijk als strafrechtelijk. Effectiviteit kan in deze context begrepen worden als de mate waarin een interventie of sanctie bijdraagt aan het bewerkstelligen van een bepaald doel, dat wil zeggen een gewenste toekomstige situatie die men wil bewerkstelligen of in stand houden (Struiksma et al., 2006). In het strafrecht worden verschillende doelen geïdentificeerd (Crom et al., 2021). Vergelding, generale preventie en speciale preventie zijn de drie bekendste klassieke strafrechtdoelen. Bij vergelding wordt door middel van de straf de schuld van de dader aan de maatschappij vereffend. Generale preventie richt zich op afschrikking van potentiële daders en op de bevestiging van de maatschappelijke norm. Speciale preventie ziet op het voorkomen van recidive; deze vorm van preventie zal ook worden onderzocht in het voorliggende onderzoek: leidt het ingrijpen van de overheid ertoe dat herhaling wordt voorkomen?

De antwoorden op deze vragen en daarmee een inschatting van het succes of falen van interventies die recidive beogen te voorkomen, zijn vooralsnog niet voorhanden. Het in kaart brengen van de effecten van opsporing en vervolging is een uitdagend wetenschappelijk vraagstuk. Auteurs zoals de Rijck (2018) verwachten dat de sancties op het milieuterrein onvoldoende afschrikwekkend en effectief zijn, maar een systematisch empirisch onderzoek naar het effect van ingrijpen van het OM bij natuurlijke personen ontbreekt vooralsnog.¹⁸

In het huidige onderzoek laat die vraag naar effectiviteit van strafrechtelijk optreden zich vertalen naar de vraag hoe vaak en wanneer natuurlijke personen recidiveren na een strafrechtelijke vervolging. Het draait dan enerzijds om de vraag of vervolging tot gedragsverandering leidt (wel of geen recidive) en, anderzijds, om de vraag wat de relatie is tussen het soort vervolging (sepot, OM-afdoening, afdoening rechter) en recidive. De mate van recidive fungeert zo als een *proxy* (maat) voor de mate van effect van strafrechtelijk ingrijpen op speciale preventie, al pretenderen we in dit onderzoek niet dat het effect van afdoeningen zuiver kan worden vastgesteld. Recidive wordt namelijk niet alleen bepaald door het effect van strafrechtelijk ingrijpen. Ook andere omstandigheden zoals het soort uitgangsdelict, eerdere regelovertreding, en criminogene omstandigheden in het leven van een dader hebben invloed op de mate van recidive. Daarom zullen we in dit onderzoek vooral recidive beschrijven en zoveel mogelijk uitsplitsen naar het soort afdoening. In hoofdstuk 2 wordt nader ingegaan op recidive op basis van theorie en empirisch onderzoek.

---

18 Er is meer kennis ontwikkeld over rechtspersonen (zie bijvoorbeeld Simpson et al., 2013 en hoofdstuk 2).

1.4 HUIDIG ONDERZOEK: DOEL- EN VRAAGSTELLING EN MEERWAARDE

In de handhaving in Nederland noch in de (internationale) wetenschappelijke literatuur bestaat een gedegen beeld van de daderpopulatie van natuurlijke personen die vervolgd zijn voor milieucriminaliteit en de mate van recidive na strafrechtelijke vervolging. In onderzoek tot nu toe, zoals het Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit (Neve, 2021), is bijvoorbeeld nog weinig geschreven over de achtergrond van overtreders en daders, behalve dat er sprake zou zijn van notoire overtreders. Het voorliggende onderzoek probeert deze lacune te vullen door de uitgangsdelicten en longitudinale patronen van criminele anteceden-ten in kaart te brengen voor een grote groep milieudaders (N=1609). Het huidige onderzoek analyseert ook of verschillende subgroepen van daders kunnen worden geïdentificeerd en brengt regelovertredend gedrag van de daders buiten de context van de milieuwetgeving in kaart (verkeersovertredingen) om zo inzicht te krijgen in een mogelijk bredere neiging om regels te overtreden. De voorliggende studie onderzoekt daarnaast de mate van recidive na vervolging in een deel van de onderzoeksgroep. Aan het einde van elk hoofdstuk worden ook kort de resultaten gepresenteerd uit interviews met officieren van justitie die ruime ervaring hebben met milieuzaken. De resultaten uit de interviews worden onder meer gebruikt om de resultaten uit de kwantitatieve analyse nader te duiden. In Bijlage A worden bovendien voorbeelden gepresenteerd van milieuzaken aan de hand van een aantal casusbeschrijvingen van (recente) strafzaken waarin een natuurlijke persoon veroordeeld werd. De casussen zijn gebaseerd op openbare bronnen en dienen enkel als achtergrondbeschrijving om een beter beeld te krijgen van het soort zaken waarin daders in ons onderzoek werden vervolgd (met de kanttekening dat het niet noodzakelijkerwijze *dezelfde* zaken zijn als waar daders uit de onderzoeksgroep bij betrokken waren).

1.4.1 Doel- en vraagstelling van het onderzoek

De doelstelling van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de aard van milieucriminaliteit waarvoor natuurlijke personen worden vervolgd, hun criminele ontwikkelingspatronen en de kans op en mate van recidive van natuurlijke personen die zijn vervolgd voor milieudelicten.

De hoofdvraag die centraal staat, is: *Welke patronen van criminaliteit over de tijd kunnen worden onderscheiden voor milieudaders, met welke achtergrondfactoren en uitgangsdelicten hangen deze patronen samen, en wat is de mate van recidive na strafrechtelijke vervolging in de onderzoeksgroep in het algemeen en in afzonderlijke subgroepen?*

De deelvragen zijn:

1. Hoe kan de onderzoeksgroep worden beschreven in termen van uitgangsdelict en achtergrondprofiel (inclusief strafrechtelijke antecedenten)?
2. Wat is de gemiddelde ontwikkeling op basis van strafrechtelijke antecedenten? En kunnen er binnen de onderzoeksgroep verschillende ontwikkelingen over de tijd onderscheiden worden?
3. Plegen daders alleen milieudelicten of overtreden ze ook regels buiten het milieudomein? En geldt dit alleen voor strafbare feiten binnen het strafrecht of ook buiten het strafrecht?
4. In welke mate recidiveren daders na een strafrechtelijke vervolging voor een milieudelict? En met welke factoren hangt dit samen?

1.4.2 *Meerwaarde van het onderzoek*

De uitkomsten van dit onderzoek zijn voor verschillende doelgroepen relevant. Allereerst voor organisaties die zich bezighouden met de handhaving van milieucriminaliteit, zoals het Openbaar Ministerie, de bijzondere opsporingsdiensten, politie en toezichthouders. Recente onderzoeken hebben geconstateerd dat een gedegen beeld van de aard van milieucriminaliteit ontbreekt (Algemene Rekenkamer, 2021b; CCV, 2019). Inzicht in de achtergrond en ontwikkeling van milieudaders kan van belang zijn voor het aanscherpen van risico-profielen die kunnen worden gebruikt in de door de milieutoezichthouders en het Openbaar Ministerie gebruikte Landelijke Handhavingsstrategie en in interventiebeleid van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit. Inzicht in longitudinale gegevens op daderniveau na een vervolging geeft ook een unieke inzicht in de effecten van strafrechtelijke interventies in termen van recidive. Voor de (internationale) wetenschap is het onderzoek van belang omdat het als eerste onderzoek ter wereld de longitudinale patronen van criminele antecedenten en achtergrondprofielen en de kans en mate van recidive na vervolging in kaart brengt van een zeer omvangrijke groep milieudaders. Deze studie is ook de eerste levensloopstudie naar milieudaders en test zo de toepasbaarheid van de in de levensloopcriminologie ontwikkelde theorieën en methoden. Het verrijkt zo de criminologische kennis over milieucriminaliteit met inzichten uit de levensloopcriminologie.

In dit tweede hoofdstuk gaan we in op de wetenschappelijke achtergrond van het voorliggende onderzoek. Het hoofdstuk bestaat uit drie delen. In het eerste deel (2.1, *De rol van natuurlijke personen in milieucriminaliteit*) beschrijven we hoe verschillende criminologische disciplines het begrip daderschap van milieucriminaliteit benaderen en wat bekend is over de rol van individuele daders in het ontstaan en voortbestaan van milieucriminaliteit. In het tweede deel (2.2, *Milieucriminaliteit vanuit levensloopcriminologisch perspectief*) introduceren we de theorie en empirie van de levensloopcriminologie, het criminologisch perspectief, waarin het individu en zijn criminele ontwikkelingsperspectief centraal staan, om daders van milieucriminaliteit te bestuderen. Het derde en laatste deel (2.3, *Milieucriminaliteit en recidive: what works?*) beschrijft de theorie en empirie van onderzoek naar recidive, het *what works*-paradigma en het effect van strafrechtelijke interventies.

2.1 DE ROL VAN NATUURLIJKE PERSONEN IN MILIEUCRIMINALITEIT

Daderschap van milieucriminaliteit wordt (voornamelijk) in de volgende drie criminologische disciplines bestudeerd: green criminology, de criminologie van georganiseerde misdaad, en de organisatie- en witteboordencriminologie.¹ In dit eerste deel vatten we samen hoe deze disciplines daderschap van milieucriminaliteit benaderen en wat bekend is over natuurlijke personen.

2.1.1 *Daderschap in drie criminologische disciplines*

Milieucriminaliteit en daderschap binnen de green criminology

De meest in het oog springende wetenschappelijke discipline die zich bezighoudt met milieucriminaliteit, is *green criminology*, ofwel groene criminologie. Sinds de jaren 1990 wordt wetenschappelijk onderzoek naar milieucriminaliteit geschaard onder deze 'paraplu-discipline'. Na een sterke toename in de belangstelling voor het milieu, de opkomst van de milieubeweging en aanscherping

---

1 Daarnaast doen wetenschappers onderzoek naar milieucriminaliteit binnen het milieustrafrecht.

van de milieuwetgeving vanaf de jaren 1960, pleitte Lynch in de jaren 1990 voor het opnemen van de belangen van het milieu en de natuur in de criminologie (Brisman & South, 2018). Sindsdien richt green criminology zich op gedragingen die schadelijk zijn voor menselijke bevolkingsgroepen en niet-menselijke entiteiten (zoals dieren of bossen). Dit beperkt zich doorgaans niet tot gedragingen die bij wet verboden zijn (zie bijvoorbeeld Brisman, 2008; Burns et al., 2008; Halsey & White, 1998; Walters, 2007, 2010; White, 2008). Om de schade aan het milieu en de natuur en onderliggende oorzaken te onderzoeken worden theorieën en onderzoeksmethoden uit uiteenlopende disciplines toegepast, waaronder criminologie van georganiseerde misdaad en witteboorden- en organisatiecriminologie, maar ook uit de kritische criminologie of gezondheidswetenschappen (Brisman & South, 2018).

Binnen green criminology komt een verscheidenheid aan daders in beeld (White, 2022). Afhankelijk van het onderwerp van studie varieert dit van individuele overtreders tot multinationals en overheden. Zo zijn bij transnationale criminele activiteiten, zoals illegale houtkap en handel (CITES) en internationale illegale handel van afval (EVOA), niet alleen grootschalige criminele organisaties actief, maar ook opportunistische criminelen, bedrijven en corrupte ambtenaren (Wright, 2011). De focus in empirisch onderzoek binnen green criminology ligt doorgaans op bedrijven, criminele organisaties en overheden (en interactie tussen deze drie) en minder op de rol van individuen hierbinnen. De focus op bedrijven, criminele organisaties en overheden komt mede voort uit de aanname dat meso- en macroniveau omstandigheden (zoals politieke omstandigheden, gelegenheidsstructuren) de belangrijkste factoren zijn om milieucriminaliteit te begrijpen en dat factoren op microniveau (daders, achtergrond, individuele verschillen) van minder of zelfs gering belang zijn (Bisschop, 2021). Dit heeft als gevolg dat relatief weinig kennis is ontwikkeld over (de achtergrond van) individuele daders en hoe zij een rol spelen (binnen bedrijven, criminele organisaties en overheden) in het ontstaan en voortbestaan van milieucriminaliteit. Brisman en South (2018) concluderen dat er geen eenduidig theoretisch verklarend kader voor de rol van individuen bestaat binnen de green criminology.

Milieucriminaliteit en daderschap binnen de criminologie van de georganiseerde criminaliteit

Daderschap bij milieucriminaliteit wordt ook bestudeerd door de lens van de georganiseerde misdaad. Bij georganiseerde misdaad gaat het om criminaliteit met grote negatieve maatschappelijke effecten, gepleegd door groepen met als doel het behalen van illegale winsten, terwijl de groepen zich effectief weten af te schermen (bijvoorbeeld: Fijnaut, 1998). Hoewel onderzoek naar georganiseerde misdaad zich traditioneel richt op andere criminaliteitsfenomenen, zoals afpersing, corruptie en drugshandel, is er tegenwoordig ook steeds meer onderzoek naar betrokkenheid van criminele organisaties bij milieucriminaliteit. Wetenschappelijke studies en onderzoek van opsporingsdiensten suggereren dat de georganiseerde misdaad een belangrijk aandeel heeft in

milieucriminaliteit, in het bijzonder in de (internationale) illegale handel en smokkel van goederen, dieren en natuurproducten. Voorbeelden van milieucriminaliteit waarbij de georganiseerde misdaad betrokken is, zijn de handel in beschermde dieren en planten (Uhm & Siegel, 2016), de illegale transnationale handel in e-waste (Bisschop, 2016), de illegale handel in zwaar vuurwerk (Neve, 2021) en het dumpen van chemisch afval van de productie van synthetische drugs (Schoenmakers & Mehlbaum, 2017). Er is wel overlap tussen organisatiecriminaliteit en georganiseerde criminaliteit; zo maken criminele groepen veelvuldig gebruik van bedrijven (Neve, 2021). Van den Berg (1996) noemt deze groep daders misdaadondernemingen: bedrijven die worden opgericht en gebruikt zonder een duidelijke legale doelstelling.

Binnen deze onderzoekstraditie ligt de nadruk doorgaans op de wijze waarop criminele groepen zich organiseren, hoe ze gebruikmaken van gelegenheidsstructuren en hoe ze zich afschermen.² Er is doorgaans minder aandacht voor individuele leden, hun persoonlijke achtergrond en verklaringen op het niveau van het individu, dit in tegenstelling tot de populaire media, waarin veel aandacht is voor individuele daders uit de georganiseerde misdaad. De afgelopen jaren is er meer theoretische en empirische aandacht voor individuele daders (bijvoorbeeld: van Koppen, 2013), maar niet specifiek voor daders die zijn vervolgd voor milieumisdrijven.

Milieucriminaliteit en daderschap binnen de witteboorden- en organisatiecriminaliteit
De belangrijkste wetenschappelijke discipline waarin theorievorming en empirische kennis over daderschap van milieucriminaliteit is ontwikkeld en verzameld, is die van de witteboorden- of organisatiecriminologie. Dit is begrijpelijk omdat een consistente bevinding in de nationale en internationale literatuur over milieucriminaliteit is dat milieumisdrijven voornamelijk binnen bedrijven worden gepleegd (van den Berg, 1996; Huisman & van Erp, 2013; Friedrichs, 2010; Neve, 2021; Wolf, 2011). Als het gaat om criminaliteit door en binnen bedrijven, worden in de literatuur uiteenlopende termen gebruikt, die vaak in elkaars verlengde liggen of elkaar overlappen (Friedrichs, 2010). De oudste en bekendste is het begrip witteboordencriminaliteit. Sutherland, de grondlegger van de witteboordencriminologie in de jaren 1940, definieerde witteboordencriminaliteit als een delict gepleegd door een respectabel persoon van hoge status tijdens zijn werk (Sutherland, 1949). Sutherland legde zo de nadruk op zowel de bedrijfsomstandigheden waaronder de criminaliteit wordt gepleegd alsook op de hoge maatschappelijke positie van de daders (zie voor beschouwing van deze definitie voor de huidige samenleving, van Onna, 2018).

---

2 Bijvoorbeeld de illegale ondernemingstheorie, die stelt dat georganiseerde groeperingen op een economisch rationele manier reageren op marktkrachten van vraag en aanbod (Kleemans, 2013).

Andere vergelijkbare begrippen, zoals organisatiecriminaliteit, richten zich juist meer op de organisatorische omstandigheden waaronder misdrijven worden gepleegd. Van den Berg (1996) definieert organisatiecriminaliteit als strafbaar gedrag dat plaatsvindt binnen de context van een wettige organisatie, waarbij de dader kenmerken of hulpbronnen van de organisatie benut zonder zelf het primaire slachtoffer ervan te zijn. Van de Bunt (1992) omschrijft organisatiecriminaliteit als misdrijven die individueel of groepsgewijs door leden van een gerespecteerde en bonafide organisatie worden gepleegd binnen het kader van de uitoefening van organisatorische taken (zie ook: van de Bunt & Huisman, 2007). De definitie van organisatiecriminaliteit is volgens veel onderzoekers goed toepasbaar op de aard van veel milieucriminaliteit in Nederland (van den Berg, 1996; Huisman & van Erp, 2013; Neve, 2021).

De meeste studies in deze onderzoekstraditie richten zich op organisaties en bedrijven en op verklaringen op meso- en macroniveau om milieucriminaliteit te begrijpen (bijvoorbeeld: van den Berg, 1996; Huisman & van Erp, 2013). Kennis over individuen en verklaringen op microniveau zijn van oudsher onderontwikkeld, waarbij sommige wetenschappers zelfs stellen dat organisatiecriminaliteit grotendeels of zelfs alleen kan worden verklaard door naar het mesoniveau te kijken (bijvoorbeeld: van Erp, 2018; Sutherland, 1949). Ondanks de sterke focus op bedrijven en organisaties en verklaringen op meso- en macroniveau is er steeds meer aandacht voor natuurlijke personen en is er inmiddels ook een behoorlijke hoeveelheid onderzoek naar individuen en hun rol bij vormen van organisatie- en witteboordencriminaliteit (Benson & Manchak, 2012; van der Geest et al., 2017; van Onna, 2018; Weisburd et al., 2001). Ook hier geldt echter dat deze studies naar daders zich tot op heden niet specifiek hebben gericht op milieucriminaliteit.

Samenvattend kan dus worden gesteld dat de genoemde wetenschappelijke tradities met elkaar gemeen hebben dat de aandacht vooral uitgaat naar groepen, bedrijven en overheden en dat verklaringen over het algemeen gericht zijn op organisatieniveau of macroniveau (Wolf, 2011).

2.1.2 *Het belang van individuen en individuele verschillen en verklaringen voor milieucriminaliteit*

In dit deel beschrijven we de verklaringen die in de literatuur naar voren worden gebracht voor het ontstaan en voortbestaan van milieucriminaliteit. We staan echter eerst stil bij de vraag waarom individuele daders – en individuele verschillen – van belang zijn om milieucriminaliteit te begrijpen. Het belang komt ten eerste voort uit de positie en rol die daders hebben in bedrijven. Uit eerder onderzoek naar vergelijkbare dadergroepen³ blijkt dat de natuurlijke personen

---

3 Met vergelijkbare dadergroepen bedoelen we fraudeurs en witteboordendaders. Deze termen lijken zo sterk op elkaar dat we ze in het rapport door elkaar zullen gebruiken: belangrijk is dat ze verwijzen naar daders die criminaliteit op het werk plegen.

die worden vervolgd bijna altijd hoge posities bekleden binnen bedrijven. Ze zijn eigenaar, bestuurder, manager of directeur (van Onna, 2018). In deze 'posities van vertrouwen' (Shapiro, 1990) hebben ze belangen die nauw verbonden kunnen zijn met de belangen van het bedrijf. Ze hebben ook directe invloed op de koers van het bedrijf en op het gedrag van de organisatie, zeker als het midden- en kleinbedrijven betreft (van Onna, 2018).⁴ Hun eerdere gedrag, maar ook hun opvattingen en denkbeelden over zaken doen, wetgeving en regelen kunnen zo direct van invloed zijn op het ontstaan en voortbestaan van milieucriminaliteit. Deze individuen hebben ook een invloed op de culturele en organisatorische omstandigheden in de organisaties waar zij werken (*tone at the top*) en kunnen zo deviant gedrag toelaten of zelfs stimuleren (Schwartz et al., 2005; zie ook Shover & Bryant, 1993).

Ten tweede verschillen managers, leidinggevend en eigenaren in hoe zij omgaan met of reageren op criminogene organisatorische omstandigheden, zoals economische druk of gelegenheidsstructuren. Sommigen zullen meer dan anderen geneigd zijn om regels te overtreden en eerder geneigd zijn met criminogene omstandigheden mee te bewegen (Herbert et al., 1998). Andersom gesteld: zelfs als er volop mogelijkheden zijn voor milieucriminaliteit, dan zullen nog niet alle personen van deze mogelijkheden (willen) profiteren.

Ten derde zijn de achtergronden en denkbeelden van individuen ook van belang omdat bepaalde leidinggevend, bestuurders of werknemers zich aangetrokken zullen voelen tot bepaalde sectoren of organisaties (Apel & Pateroster, 2009).⁵ Een persoon die het niet zo nauw neemt met de wet of die meer dan anderen geneigd is de randen van de wet op te zoeken, kan zich meer thuis voelen in een sector of bedrijf waar een dergelijke cultuur heerst. Omgekeerd kan een dergelijk bedrijf op zoek zijn naar personen met zo'n achtergrond. Onderzoek naar milieucriminaliteit laat zien dat sectoren en bedrijven sterk verschillen in de mate van regelovertreding (Algemene Rekenkamer, 2021b; van den Berg, 1995; Functioneel Parket, 2012; Neve, 2021). Bepaalde personen zullen zich tot dergelijke bedrijven en sectoren aangetrokken voelen, terwijl anderen hierdoor worden afgeschrikt.

Nu we kort beschreven hebben waarom individuen en individuele verschillen van belang zijn om milieucriminaliteit te begrijpen, staan we stil bij de motieven en criminogene omstandigheden die daders ertoe kunnen aanzetten

---

4 In Nederland is de overgrote meerderheid van bedrijven een klein en middelgroot bedrijf (MKB-bedrijf) (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2017). Onderzoek naar milieucriminaliteit in Nederland laat zien dat naast zeer grote bedrijven, zoals Tata Steel of Shell, het in veel gevallen handelt om kleinere en middelgrote bedrijven (van den Berg 1995; 1996; Neve, 2021).

5 Op basis van een analyse van leidinggevend in grote organisaties concludeerde Gross (1978) bijvoorbeeld dat degenen die de top van dergelijke organisaties bereiken, specifieke persoonlijke kenmerken bezitten, zoals ambitie en morele flexibiliteit. Deze kenmerken maken hen niet alleen betere kandidaten voor leidinggevende functies, maar kunnen er ook aan bijdragen dat ze zich inlaten met regelovertreding.

misdrijven te plegen. De eerste belangrijke factor omvat economische motieven om milieumisdrijven te plegen. Milieucriminaliteit kan uit winstbejag worden gepleegd, aangezien milieucriminaliteit lucratief kan zijn. Volgens de United Nations Environment Program en International Criminal Police Organization (2016) is milieucriminaliteit na drugs, vervalsing en mensenhandel de meest lucratieve vorm van criminaliteit ter wereld, met een geschatte wereldwijde omzet van vele tientallen of zelf honderden miljarden per jaar. Naast het behalen van illegale winsten kan er economische druk zijn om winstgevend te blijven of om het marktaandeel te vergroten. Een ander belangrijk economisch motief bij milieucriminaliteit is het besparen op kosten (van den Berg, 1996; Neve, 2021). Bedrijven moeten zich aan allerlei wetten, regels en voorschriften houden en het voldoen aan de regels kost simpelweg geld (Neve, 2021). Het omzeilen van wetten, regels en voorschriften kan zo dus financieel zeer aantrekkelijk zijn (van den Berg, 1996). In weer andere gevallen staan directeuren, eigenaren of leidinggevendenden onder economische druk, bijvoorbeeld om niet failliet te gaan. Wolf (2011) betoogt dat deze spanning – conform de *strain theory* (Agnew, 1992; 2001) – ook van toepassing is op ‘groene’ boordencriminaliteit, ofwel milieucriminaliteit.

De tweede factor ziet op de criminogene gelegenheidsstructuren en de – daarmee samenhangende – afwezigheid van adequate controlemechanismen. In de literatuur komt naar voren dat milieucriminaliteit optreedt of waarschijnlijker wordt als er (veel) gelegenheden tot regelovertreding zijn (Huisman & van Erp, 2013). Gelegenheden kunnen voortkomen uit gebrekkige of complexe wetgeving of uit de kenmerken van de markt of keten (van den Berg, 1996; Neve, 2021). Soms is het ook moeilijk om regels na te leven, omdat de wet- en regelgeving complex is en betrokkenen onvoldoende kennis hebben van de wetgeving. In die gevallen zou men kunnen spreken van onvermogen om aan de complexe regelgeving te voldoen.

Ook het gebrek aan handhaving en controle (en de ervaring daarvan) kunnen een rol spelen bij het ontstaan en voortbestaan van milieucriminaliteit (Algemene Rekenkamer, 2021b; van Wingerde, 2012). Het betreft niet alleen sancties uit het strafrecht, maar ook toezicht en controlemechanismen via zelfregulering, een belangrijke vorm van handhaving binnen het milieuveld (Huisman & Beukelman, 2007; Neve, 2021). Als deze controlemechanismen niet goed functioneren, worden personen niet gesanctioneerd of ervaren zij geen afschrikking. Een van de belangrijkste conclusies uit de laatste versie van het Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit is dat de pakkans bij milieucriminaliteit klein is en de straffen laag (Neve, 2021). Ook het recente rapport van de Algemene Rekenkamer (2021b) concludeert dat de kans op controle en de kans op een sanctie in het onderzochte milieuveld klein zijn.

Een derde verklaring voor de reden waarom daders kunnen overgaan tot het plegen van milieucriminaliteit, is niet zozeer het economische motief, de gelegenheid of het gebrek aan afschrikking, maar de cultuur binnen bedrijven. De

heersende culturele en normatieve opvattingen over regels en wetten zijn van invloed op de individuele bereidheid om milieudelicten te plegen (bijvoorbeeld: Huisman, 2017; van Rooij & Fine, 2018). Deze verklaring heeft (onder andere) zijn oorsprong in de differentiële associatietheorie van Sutherland (1949), waarin wordt gesteld dat crimineel gedrag binnen organisaties het gevolg is van blootstelling aan criminogene normen en waarden binnen organisaties (zie ook: Apel & Paternoster, 2009). Als illegaal gedrag binnen een bepaalde branche of organisatie gebruikelijk is, dan kan dit leiden tot normalisering van regel-overtreding. Neutralisatietechnieken kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Door de verantwoordelijkheid voor het delict te ontkennen, het slachtoffer-schap te ontkennen of bijvoorbeeld een beroep te doen op een hogere loyaliteit (bijvoorbeeld het voorkomen van een faillissement van het bedrijf) kunnen daders hun criminele activiteiten vergoelijken (Cressey, 1953; Maruna & Copes, 2005; Matza & Sykes, 1957).

Nu we inzicht hebben verkregen in het belang van individuen, de relevantie van individuele verschillen en mogelijke motieven en criminogene omstandigheden, gaan we in de volgende paragraaf nader in op het levensloopperspectief om milieudaders te bestuderen.

2.2 MILIEUCRIMINALITEIT VANUIT LEVENSLLOOPCRIMINOLOGISCH PERSPECTIEF

In dit tweede deel gaan we in op de levensloopcriminologie, een wetenschappelijke discipline waarin het individu duidelijk centraal staat. Levensloop-criminologie is een onderzoeksveld waarbinnen de ontwikkeling van individueel crimineel gedrag in de tijd wordt onderzocht. We vatten eerst samen hoe levensloopcriminologie daderschap verklaart. Vervolgens, bij gebrek aan eerder levensloopcriminologisch onderzoek naar daders van milieucriminaliteit, zullen we kijken wat er bekend is over de criminele levensloop van daders van organisatie- en witteboordencriminaliteit, en wat dit betekent voor onze verwachtingen ten aanzien van daders van milieucriminaliteit.

2.2.1 *Daderschap in levensloopcriminologisch perspectief*

Levensloopcriminologie is een onderzoeksveld waarbinnen de stabiliteit en verandering van individueel crimineel gedrag in de loop van de tijd worden onderzocht (Blokland & van der Geest, 2017). De relatie tussen leeftijd en crimineel gedrag wordt meestal weergegeven met behulp van de leeftijd-criminaliteits-curve. De typische leeftijd-criminaliteitscurve vertoont een sterke stijging van delinquentie tijdens de adolescentie, met een piek in de vroege volwassenheid. Dit wordt gevolgd door een geleidelijke afname van delinquent gedrag gedurende de volwassen jaren (Piquero et al., 2003). Terwijl theorieën met betrekking tot jeugdcriminaliteit over het algemeen het begin van crimineel gedrag onderzoeken, ligt de focus van levenslooptheorieën vaak op voortzetting of escalatie

van criminele carrières versus stoppen met criminaliteit tijdens de volwassenheid. Empirisch onderzoek naar veranderingen in crimineel gedrag gedurende de levensloop en het relateren van deze veranderingen aan levensgebeurtenissen, zoals trouwen of het vinden van werk, heeft geleid tot de ontwikkeling van theorieën over stabiliteit en verandering (Laub & Sampson, 2003; Sampson & Laub, 1993; Maruna, 2001).

Stabiliteit en verandering

Stabiliteit in crimineel gedrag over de levensloop is een bekend gegeven uit onderzoek (Paternoster et al., 1997). Een criminele voorgeschiedenis is in het algemeen een goede voorspeller van toekomstig crimineel gedrag, en een vroege startleeftijd in de adolescentie hangt samen met een langdurige criminele carrière (Farrington, 2003). Er zijn verschillende verklaringen voor stabiliteit in crimineel gedrag. De risicofactorbenadering (Farrington & Loeber, 1998) identificeert meerdere factoren die samenhangen met stabiliteit, zoals impulsiviteit, drugsgebruik, een problematische opvoedsituatie en antisociale vrienden. Toch is het lastig om op basis van deze vroeg gemeten risicofactoren een voorspelling te doen over stabiliteit in de volwassenheid; bovendien worden volwassen daders – zoals veel milieudaders – lang niet altijd gekenmerkt door risicofactoren in de jeugd of adolescentie (zie: McCord, 1980). Een andere verklaring voor stabiliteit in crimineel gedrag komt vanuit de zelfcontrole-theorie van Gottfredson en Hirschi (1990). Deze theorie veronderstelt dat personen verschillen op het niveau van zelfcontrole, en dat die verschillen na de kindertijd stabiel blijven. Lage zelfcontrole verklaart daarmee de keuzes en (de daaruit voortkomende) gelegenheden voor crimineel gedrag op elke leeftijd, dus ook in de volwassenheid.

Toch is er in de ontwikkeling van crimineel gedrag over de levensloop ook veel verandering te zien (Sampson & Laub, 2005; van der Geest, 2011). De vraag over wat deze veranderingen verklaart, leidde in de jaren negentig van de vorige eeuw tot de levensloopcriminologie. De belangrijkste theorie in dit onderzoeksveld is de *age-graded theory of informal social control* van Sampson en Laub (2005). Deze theorie veronderstelt dat de controle over criminaliteit niet (alleen) vanuit de persoon zelf komt, zoals Gottfredson en Hirschi (1993) stellen, maar vooral vanuit de sociale omgeving. Doordat deze sociale context in elke levensfase verandert, omdat personen nieuwe relaties vormen, veranderen ook de persoonlijke omstandigheden waarin personen sneller of juist minder snel overgaan tot het overtreden van regels of het plegen van criminaliteit. Zwakke sociale bindingen zorgen ervoor dat personen gevoeliger zijn voor het plegen van criminaliteit, terwijl sterkere sociale bindingen op andere momenten in hun leven juist aanleiding kunnen geven om met crimineel gedrag te stoppen (Laub & Sampson, 2003).

Naast veranderingen in informele sociale controle spelen ook andere factoren een rol bij veranderingen in crimineel gedrag over de levensloop, zoals de rol van routine activiteiten en de daarmee samenhangende gelegenheden om

criminaliteit te plegen (Laub & Sampson, 2003). Dit betekent ook dat veranderingen gedurende de levensloop kunnen leiden tot een toename in gelegenheden voor crimineel gedrag, maar ook tot een afname. Een voorbeeld van een toename in criminele gelegenheden is dat personen in een bepaalde positie komen in een bedrijf – of zelf een bedrijf oprichten in een bepaalde bedrijfstak – die mogelijkheden biedt voor regelovertrekend gedrag. Een voorbeeld uit de literatuur naar witteboordendaders is dat personen die binnen een bedrijf een hoge positie bekleden, zoals de directeur, het hoofd van de financiële afdeling of de eigenaar, oververtegenwoordigd waren in de dadergroep (van Onna et al., 2020). Enerzijds laat dit zien dat een vroege start en *desistance* in de vroege volwassenheid – een belangrijk gegeven in de levensloopcriminologie – niet typerend zijn voor *alle* daders. Dit punt werd ook gemaakt door Van Koppen (2013), die liet zien dat de meeste daders (80%) hun eerste delict pas plegen in de volwassenheid. Anderzijds liet de studie van Van Onna en collega's (2018) – door gebruik van een controlegroep – ook zien dat persoonlijke kenmerken en sociale achtergrond wel degelijk een belangrijke rol spelen in regelovertrekend gedrag.

Het is niet gemakkelijk om de invloed van factoren op individueel niveau en criminogene context uit elkaar te halen, maar een mogelijkheid om dit wel empirisch te onderzoeken is door te kijken naar consistentie van crimineel en regelovertrekend gedrag door individuen in verschillende contexten (zie ook: Bem & Allen, 1974; Caspi & Bem, 1990). In het geval van milieudaders kan bijvoorbeeld onderzocht worden of er sprake is van samenhang in regelovertrekend gedrag van (dezelfde) milieudaders binnen en buiten het milieudomein. Als bepaalde daders oververtegenwoordigd zijn in zowel milieudelicten als regelovertrekend gedrag in andere contexten – dus ook buiten de beroeps- en organisatiecontext – dan is dat een aanwijzing dat contextfactoren onvoldoende zijn om regelovertrekend gedrag te verklaren. Alternatieve verklaringen spelen dan mogelijk een rol, zoals lage zelfcontrole (Gottfredson & Hirschi, 1993), zwakkere sociale bindingen (Sampson & Laub, 1995; voor een toepassing op witteboordendaders, zie: van Onna & Denkers, 2019), of een sterkere neiging om risico's te nemen of morele 'ongevoeligheid' (Gross, 1978, p. 67).

Samenvattend staat in de levensloopcriminologie zowel stabiliteit als verandering van individueel crimineel gedrag centraal, en de verklaringen zijn vooral gericht op individueel niveau.

2.2.2 Eerdere resultaten en verwachtingen voor milieudaders

Bij gebrek aan eerder levensloopcriminologisch onderzoek naar milieudaders is het zinvol om te kijken wat we kunnen leren van hetgeen bekend is over daders van organisatie- en witteboordencriminaliteit wat betreft hun criminele, persoonlijke, psychologische en professionele achtergrond. Tot de jaren tachtig was er weinig empirisch onderzoek naar de criminele ontwikkeling van witteboordendaders. Het onderzoek tot dan toe bestond vooral uit kwalitatieve

studies gericht op de omstandigheden waarin witteboordendaders hun delict pleegden (Geis, 1977). Deze benadering was dan wel dadergericht – dat wil zeggen gericht op de maatschappelijke status en het beroep van de dader – maar het gaf nauwelijks inzicht in de persoonlijke omstandigheden of criminele voorgeschiedenis van witteboordendaders. Het beeld dat destijds bestond van witteboordendaders, was dat van *one-shot offenders* (daders die eenmalig de fout in gingen). Dit beeld gaf logischerwijs geen aanleiding om longitudinaal onderzoek te doen naar deze dadergroep. Dit veranderde toen criminologen in de jaren zeventig toegang kregen tot informatie over de criminele carrières en achtergronden van daders die officieel geregistreerd stonden voor het plegen van een witteboordendelict (Weisburd & Waring, 2001). Deze nieuwe benadering was delictgericht, omdat niet de maatschappelijke status en positie van de dader centraal stonden, maar het gepleegde delict. Het onderzoek was bovendien longitudinaal, zodat onderzoekers de criminele ontwikkeling over een langere periode van de levensloop konden reconstrueren.

Weisburd en Waring (2001) lieten in hun belangrijke studie zien dat witteboordendaders – zoals al bekend was – pas op latere leeftijd hun eerste delict plegen, maar ook dat zij behoorlijk veelzijdig en vaak langdurig actief zijn. In deze studie worden witteboordendaders over een langere periode gevolgd. De auteurs identificeren vier dadergroepen. *Crisis responders* en *opportunity takers* volgen een vergelijkbare laag-actieve ontwikkeling: zij plegen witteboordencriminaliteit uit financiële nood of persoonlijke problemen, of reageren op een specifieke gelegenheid tot het plegen van criminaliteit, of de afwezigheid van controle. Een andere dadergroep, die *opportunity seekers* wordt genoemd, gaat actief op zoek naar criminogene gelegenheden. De laatste dadergroep is de groep *stereotypical criminals*: deze kleine groep volgt een hoogfrequente ontwikkeling en lijkt nog het meest op de algemene daderpopulatie.

In een recent onderzoek naar witteboordendaders in Nederland (van Onna, 2018; van der Geest et al., 2015) wordt het kwalitatieve beeld uit dit eerdere onderzoek bevestigd. Demografisch en professioneel gezien zijn de meeste daders mannen van middelbare leeftijd; de grote meerderheid is bestuurder of heeft een andere leidinggevende functie binnen een bedrijf (van Onna, 2018). Witteboordendaders zijn in vergelijking tot commune daders minder crimineel actief, maar zijn ook lang niet altijd eenmalige daders. Net als de studie van Weisburd en Waring (2001) laat het onderzoek van Van Onna zien dat er verschillende dadergroepen zijn. ‘Stereotype witteboordendaders’ vormen de grootste groep. Zij houden het vaak bij één delict en lijken met hun witteboordenposities op de stereotype witteboordendader uit eerder onderzoek. ‘Volwassen starters’ vormen een bijna net zo grote groep, maar anders dan de eerste groep is hun achtergrond de middenklasse en plegen zij met tussenpozen vaak meer dan één delict. De derde groep bestaat uit ‘hoogfrequente daders’, sommige met een witteboordenpositie, maar toch is hun economische positie lager dan de eerste twee groepen. Zij plegen meer delicten en zijn vaker gespecialiseerd in organisatie- en witteboordencriminaliteit. De vierde groep bestaat

uit 'stereotype daders' die net als in het onderzoek van Weisburd en Waring (2001) gekenmerkt worden door een hoog-actieve en veelzijdige criminele carrière, met vroege start, en lager op de ladder van maatschappelijk succes (ofwel weinig inkomsten of bezittingen).

Van Onna en collega's keken ook naar consistentie van crimineel en regelover-tredend gedrag in verschillende contexten, om zo aanwijzingen te vinden voor criminogene factoren op individueel (en niet zozeer contextueel) niveau. Hun onderzoek liet zien dat witteboordendaders meer verkeersregels en fiscale regels overtreden dan niet-witteboordendaders in vergelijkbare posities (van Onna et al., 2020). Dit was ook het geval bij eenmalige witteboordendaders die verder nooit eerder met justitie in aanraking waren gekomen. Een verklaring voor deze resultaten is dat regelovertreding in brede zin een goede proxy is voor de criminogene neiging van individuen (zie: Gottfredson & Hirschi, 1993), terwijl officieel ontdekte en geregistreerde delicten en daaruit volgende veroor-delingen zeldzamer zijn. Voor milieudaders is dit nooit onderzocht, maar als we de resultaten doortrekken naar deze dadergroep, dan zou het betekenen dat er een verband is tussen milieucriminaliteit en delicten plegen buiten het milieudomein.

Samenvattend laat onderzoek naar witteboordendaders dat is uitgevoerd van-uit levensloopcriminologisch perspectief, aanzienlijke heterogeniteit zien in zowel de ontwikkeling van crimineel gedrag als in de persoonlijke achtergrond van daders. Het is, met andere woorden, geen uniforme groep daders.

2.3 MILIEUCRIMINALITEIT EN RECIDIVE: WHAT WORKS?

Recidive wordt vaak gebruikt als maat voor succesvol ingrijpen of de effecti-viteit van strafrechtelijke interventies (Bijleveld & van der Geest, 2021). Onder-zoek naar recidive bij daders van commune-criminaliteit laat zien dat recidive vaak hoog is. Afhankelijk van het type en de ernst van het uitgangsdelict, de leeftijd, het soort afdoening en de follow-up periode is er een grote variatie in het percentage recidive in algemene daderpopulaties; die varieert van 26% tot 85% (Verweij et al., 2021; van der Geest, 2011). De vraag of het terugdringen of tegengaan van recidive wordt verklaard door opgelegde straffen en inter-venties, is methodologisch lastig te beantwoorden (zie ook: Factsheet Recidive-beleid NSCR, 2021), maar er zijn aanwijzingen dat werkstraffen en voorwaarde-lijke straffen in de algemene daderpopulatie leiden tot minder recidive, terwijl gevangenisstraffen geen of juist een tegenovergesteld effect hebben op recidive (Loeffler & Nagin, 2021).

De meeste recidivestudies zijn uitgevoerd onder commune daders, maar een voor dit onderzoek belangrijke uitzondering hierop is de studie van Weisburd en Waring (2001). Zij volgden witteboordendaders vanaf hun veroordeling over een periode van tien jaar, en beschreven zowel afdoeningen als recidive. Bijna

de helft kreeg een gevangenisstraf opgelegd (49.6%): daarbij ging het vooral om relatief korte straffen. Vanaf het moment van veroordeling is er een geleidelijke toename in recidive. Van alle daders die uiteindelijk recidiveren, doet minder dan een kwart (23%) dit in het eerste jaar, en iets meer dan de helft (52%) doet dit binnen drie jaar. Weisburd en Waring deden ook onderzoek naar het effect van detentie, en ze hielden daarbij rekening met kenmerken van het uitgangsdelict en daderkenmerken die samenhangen met een (verhoogde) kans op recidive. Uit die analyse blijkt dat detentie geen effect heeft op recidive; recidive na detentie is zelfs iets hoger dan in de referentiegroep (de verschillen zijn niet significant). Dit leidt tot de conclusie dat detentiestraf geen afschrikwekkend effect heeft voor deze dadergroep.

In Nederland wordt recidive sinds 2005 periodiek gerapporteerd voor verschillende dadergroepen in de Recidivemonitor (WODC).⁶ In rapportages worden uitsplitsingen gemaakt naar jeugdige en volwassen daders en verschillende soorten straffen. Het percentage volwassen daders dat volgens de laatste Recidivemonitor binnen twee jaar na veroordeling recidiveerde, was 26%; voor ex-gedeteneerden lag het percentage na uitstroom op 47% (Verweij et al., 2021). Hoewel in navolging van de Recidivemonitor ook recidive wordt gemeten in speciale dadergroepen, zoals individuen die zijn veroordeeld voor terrorisme (Teerlink, 2022), is er binnen de Recidivemonitor voor zover ons bekend is geen recidive gemeten bij daders van milieucriminaliteit.

In de laatste ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit is wel gekeken naar daders van de georganiseerde misdaad, een groep die ook eerder in dit hoofdstuk is besproken (Kruisbergen et al., 2019). De resultaten schetsen het beeld van herhaaldelijk recidiverende daders die in veel gevallen gespecialiseerd zijn in één vorm van georganiseerde misdaad. Het gaat om een relatief oude, vooral mannelijke dadergroep, gekenmerkt door een ernstig uitgangsdelict en de aanwezigheid van een criminele voorgeschiedenis en eerdere gevangenisstraffen.

Daarnaast zijn er ook recidivestudies gedaan naar organisatiecriminaliteit, maar dit zijn studies naar rechtspersonen (oftewel bedrijven), waarbij recidive zowel draait om strafrecht als om bestuursrecht, en de studies zijn voornamelijk uitgevoerd in de Verenigde Staten. Sutherland (1949; 1983) deed voor zijn boek *White Collar Crime* onderzoek naar sancties van rechtbanken en administratieve sancties, en volgde 70 bedrijven over een periode van 45 jaar; hij vond dat 97% van alle bedrijven recidiveerde. Clinard en Yeager (1980) volgden 582 grote bedrijven in de VS en lieten zien dat een kleine groep recidiverende bedrijven (13%) verantwoordelijk was voor het merendeel (52%) van alle wet- en regel-overtreding. Recenter deden Kedia en collega's (2017) onderzoek naar onjuiste

---

6 Zie www.wodc.nl/onderzoek-in-uitvoering/statistiek-en-monitoring/recidivemonitor.

of frauduleuze verslaglegging door 12.578 bedrijven in de VS. Bij 36% van de onderzoeksgroep was sprake van regelovertreding en bij 8% was sprake van herhaald daderschap. Het onderzoek liet bovendien zien dat de kans op regel-overtreding samenhangt met eerdere regel-overtreding. Dichter bij huis, volgde Hunter (2023) 2.952 bedrijven die tussen 2000 en 2016 strafrechtelijk vervolgd en veroordeeld waren voor een milieudelict in Engeland. Bij 18% was sprake van herhaald daderschap, en deze bedrijven pleegden de helft (50%) van alle overtredingen. Ook in Europa onderzocht Alalehto (2010) recidive onder 70 bedrijven in Zweden op basis van straf-, civiel- en bestuursrechtelijke beslissingen. Recidive was met 97% zeer hoog. Ook in deze studie werd gevonden dat een klein deel van de bedrijven verantwoordelijk was voor een groot deel van de regel-overtredingen: 19% beging meer dan 10 overtredingen, en 7% zelfs meer dan 30. Tot slot werden er recent in Nederland ook enkele kwantitatieve studies gedaan naar bedrijven in de chemische industrie (Brzo-bedrijven). Kluin en collega's (2018) vonden in hun steekproef van 494 Nederlandse chemiebedrijven een kleine groep bedrijven (7%) die verantwoordelijk was voor een dispropor-tioneel deel (25%) van alle bestuursrechtelijke overtredingen. Uit het rapport van de Algemene Rekenkamer (2021b) blijkt dat 17% van alle bedrijven verantwoorde-lijk is voor de helft (50%) van alle bestuursrechtelijke overtredingen. Bij strafzaken is de verdeling nog schever: 6% van alle bedrijven is verantwoorde-lijk voor 56% van alle strafzaken. Voor de kleine groep bedrijven die sterk over-vertegenwoordigd is in registraties van wet- en regel-overtreding, wordt in de literatuur de term 'veelplegers' gebruikt, een term die eigenlijk vooral gebruikt wordt om persistente daders van commune criminaliteit te typeren.

Op basis van de resultaten uit de recidivestudie van Weisburd en Waring (2001) is de verwachting dat ook recidive onder milieudaders geleidelijk toe-neemt over de tijd, en dat het afschrikwekkende effect van detentie beperkt is. De recidivestudies naar rechtspersonen zijn moeilijk te vertalen naar verwach-tingen in dit onderzoek. Recidivestudies naar algemene criminaliteit laten, net als de beschreven studies naar rechtspersonen, wel zien dat vaak een kleine groep daders een dispropor-tioneel deel van het aantal delicten pleegt (zie ook de inmiddels klassieke studie van Wolfgang et al., 1972). De verwachting is daarom dat het aantal milieudelicten niet evenredig verdeeld is over de milieudaders. Voor beleid ten aanzien van een effectieve aanpak is het interessant of er inderdaad een groep veelplegers is en welke aanpak het beste werkt voor deze categorie daders.

What works?

In het algemeen wordt bij de uitvoering van strafrechtelijke interventies in Nederland bij verschillende dadergroepen rekening gehouden met de 'what works'-benadering (Andrews & Bonta, 2010). Deze benadering biedt hand-vatten voor de interventiepraktijk om effectief in te grijpen op de individu-ale factoren die samenhangen met het risico op recidive. Het gaat hierbij om het in kaart brengen van zowel statische als dynamische risicofactoren op het gebied van opleiding, werk, sociaal netwerk of criminele attitude. De 'what

works'-benadering is relevant voor de aanpak van milieudaders, omdat het om een specifieke dadergroep gaat met andere kenmerken dan die van de meeste daders van commune criminaliteit. Om interventies binnen deze groep effectief te laten zijn, moet rekening worden gehouden met deze speciale kenmerken. Dit impliceert dat de persoonlijke achtergrond van belang is en een gerichte aanpak gewenst is.

Interventies

In Nederland is recent bij het Functioneel Parket een inventarisatie gedaan op het terrein van interventies die door het Functioneel Parket en de bijzondere opsporingsdiensten kunnen worden toegepast om recidive te voorkomen (de Crom et al., 2021). Een deel van de interventies heeft een punitief karakter, zoals boetes. Een ander deel van de interventies heeft als doel dat het gedrag van daders verandert, zoals bijzondere voorwaarden of een werkstraf. Weer een ander deel van de interventies draait om het wegnemen van gelegenheden voor crimineel gedrag, zoals een bestuursverbod (de Jong, 2021). De verschillende interventies en straffen kunnen ook in combinatie worden opgelegd. In de praktijk wordt ook regelmatig gekozen voor een OM-transactie – de strafzaak wordt dan afgedaan buiten de rechter om.

Er is geen empirisch onderzoek gedaan naar de effecten van interventies op recidive onder milieudaders. In Nederland heeft het WODC samen met het CBS in kaart gebracht welke sancties in eerste aanleg werden opgelegd bij een cohort milieudaders uit 2008 (WODC-CBS, 2009). In dit cohort kreeg 3.0% van de milieudaders een detentiestraf (al dan niet in combinatie met een andere sanctie), 89.6% een boete, en 2.7% een werkstraf. Het effect van deze straffen op recidive is onbekend. Een eerdere studie onder milieudaders in het Verenigd Koninkrijk rapporteerde meer voorwaardelijke sancties, maar verder vergelijkbare cijfers (Environmental Audit Committee, 2003). Daarmee is het algemene beeld in Europa dat de meeste milieudaders een boete krijgen. Ook in de Verenigde Staten werden verreweg de meeste milieuzaken administratief afgedaan met een boete (Gray & Shimshack, 2011). In het deel dat strafrechtelijk werd afgedaan, werd regelmatig een detentiestraf opgelegd, maar in absolute aantallen was dit slechts een klein deel. Faure en Heine (2005) deden onderzoek in verschillende Europese landen en verklaren het relatief kleine aantal detentiestrafen door te stellen dat het in de onderzochte gevallen gaat om minder ernstige feiten en om daders zonder criminele voorgeschiedenis.

In een studie naar het toepassen van detentie in het sanctioneren van milieudaders in België lieten de onderzoekers zien dat een detentiestraf vrijwel altijd in combinatie met een boete, taak- of werkstraf werd opgelegd (Billiet & Rousseau, 2011). Ook vonden zij dat detentiestrafen vaak voorwaardelijk waren en/of dat korte detentiestrafen vaak niet werden uitgevoerd. De onderzoekers concludeerden dat dit de effectiviteit van milieuhandhaving (met het doel: beter naleefgedrag) kan bedreigen; door de beperkte tenuitvoerlegging gaat er een onvoldoende afschrikwekkend effect van uit. Die conclusie sluit aan

bij Nederlands onderzoek op basis van interviews en een wetsanalyse waaruit blijkt dat de aanpak van rechtspersonen minder effectief is, omdat de boetes naar de bedrijven gaan, de boetes laag zijn en de verantwoordelijke natuurlijke personen de 'pijn' niet voelen en daarmee niet worden afgeschrikt (de Rijck, 2018).

Samenvattend kan worden geconcludeerd dat er nog weinig bekend is over de ontwikkeling van crimineel gedrag en de persoonlijke achtergrond van milieudaders. De verwachting is dat er – net als bij andere dadergroepen – sprake is van aanzienlijke heterogeniteit in de onderzoeksgroep, hetgeen zou pleiten voor een dadergerichte aanpak. Vooral nog is er weinig tot niets bekend over strafrechtelijke recidive onder milieudaders, en de mate waarin dit samenhangt met verschillende straffen en interventies. We zullen dit in het huidige onderzoek nader bestuderen.

Voor het onderzoek werden verschillende bronnen en onderzoeksmethoden gebruikt. Allereerst werd de onderzoeksgroep geselecteerd in de database van het Functioneel Parket van het Openbaar Ministerie. De onderzoeksgroep omvat een cohort natuurlijke personen die vervolgd werden voor een milieudelict in de periode 2012-2020. Ten tweede werden longitudinale gegevens over delictgedrag vanaf leeftijd 12 verzameld op basis van het Onderzoeksbestand Justitiële Documentatie (OBJD) van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Op basis van deze gegevens werd crimineel gedrag over de levensloop gemeten. Ten derde werden longitudinale gegevens over verkeersovertredingen verzameld op basis van gegevens van het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) om een deel van het domeinoverstijgende regelovertredend gedrag in kaart te brengen. Ten vierde werd een aantal interviews afgenomen met officieren van justitie bij het Functioneel Parket. Het doel van de interviews was om milieudaders, en de strafrechtelijke aanpak van natuurlijke personen in milieuzaken, anekdotisch te beschrijven.

3.1 ONDERZOEKSGROEP

Voor de selectie van de onderzoeksgroep en het gebruik van gegevens werd toestemming verleend door het Parket-Generaal van het OM. Daders in de onderzoeksgroep werden geselecteerd op basis van vervolging door het Functioneel Parket in zogenoemde *maatwerkzaken*, dat wil zeggen relatief ernstige en/of omvangrijke milieuzaken die in de periode 2012-2020 afgedaan werden (in de periode 2012-2020 waren dit N=3.659 parketnummers, waarvan 61% vervolging van een natuurlijke persoon betrof). Binnen deze selectie van maatwerkzaken werden alle vervolgingsbeslissingen geïncludeerd. Maatwerkzaken onderscheiden zich van standaardzaken op een belangrijk aspect, namelijk dat er een opsporingsonderzoek onder leiding en verantwoordelijkheid van het Functioneel Parket plaatsvond. Dit betekent dat er sprake was van zwaardere milieudelicten, of van complexere milieuzaken, dan in standaardzaken (de keuze om het OM te betrekken bij het opsporingsonderzoek kan ook te maken hebben met de complexiteit van de zaak; er is dan meer onderzoek nodig om te

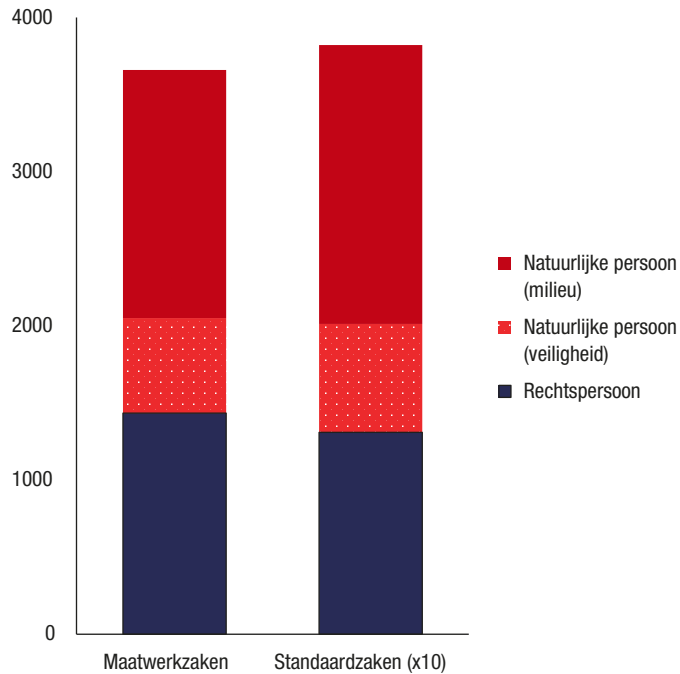
bepalen wat er precies aan de hand is en/of overleg nodig om te bepalen welk juridisch kader van toepassing is op de feiten). De meerderheid van milieuzaken die het OM afdoet, betreft standaardzaken. Het OM ontvangt dan een proces-verbaal van een Bijzondere Opsporingsambtenaar en beoordeelt deze (in de periode 2012-2020 waren dit N=38.212 parketnummers [ruim tien keer zo veel parketnummers dan voor maatwerkzaken]; waarvan 66% vervolging van een natuurlijke persoon betrof).

Bij de behandeling van maatwerkzaken kunnen drie fases worden onderscheiden. In de eerste fase (wervingsfase) wordt een zogenaamd weegdocument opgesteld (dit is een casusbeschrijving) door de opsporingsdienst, waarna het OM beslist of er vervolging wordt ingesteld op basis van de aard en ernst van het vermeende misdrijf en kenmerken van de verdachte(n). Als een zaak wordt geselecteerd, begint de tweede fase (tactische fase), waarin de opsporingsdienst onder verantwoordelijkheid van het Functioneel Parket opsporingsonderzoek verricht. Dit onderzoek levert een proces-verbaal op, waarin staat waarvan iemand wordt verdacht en wat het bewijs is. In de derde fase (vervolgingsfase) wordt het proces-verbaal beoordeeld door het OM (vaak is dit de parketsecretaris samen met officier van justitie) en hieruit volgt een verdere vervolgingsbeslissing. Dan zijn er opnieuw een aantal mogelijkheden: het OM kan zelf een afdoening opleggen, de zaak seponeren, of de zaak naar de rechter brengen.

Zaken die bij nadere bestudering niet onder de definitie van milieucriminaliteit vielen, werden uit het bestand verwijderd. Binnen deze selectie van maatwerkzaken was er sprake van 1609 unieke vervolgte milieudaders (zie Figuur 3.1). Bij de verdere analyse van de onderzoeksgroep (Tabel 4.1) werden de uitgangsdelicten geassocieerd naar het type milieudelict zoals deze zijn gedefinieerd in het Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit (Neve, 2021).

Figuur 3.1 Overzicht van het aantal maatwerkzaken en standaardzaken¹ (x10) binnen alle door het Functioneel Parket behandelde milieuzaken in de periode 2012-2020

Tabel 3.2 presenteert een overzicht van de opsporings- of handhavende diensten die de zaken hebben aangeleverd bij het Functioneel Parket. Bijna driekwart (73.4%) van alle milieuzaken komt vanuit regionale politie-eenheden. Deze politie-eenheden doen voornamelijk opsporing op het beleidsterrein van de Inspectie Leefomgeving en Transport (bijvoorbeeld vuurwerkcriminaliteit, maar ook andere criminaliteitsvormen). Binnen de milieuzaken die vanuit de politie-eenheden komen, is sprake van regionale verschillen. De politie in Rotterdam-Rijnmond levert de meeste zaken aan, terwijl de politie in Limburg relatief weinig zaken aanlevert waarin de natuurlijke persoon wordt vervolgd. Ruim één op de zes zaken (16.8%) komt van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). In totaal is slechts 9.8% van alle milieuzaken aangeleverd door de overige handhavingsinstanties en toezichthouders.

1 Binnen het aantal standaardzaken waarbij natuurlijke personen vervolgd werden, was onbekend of het delict betrekking had op milieu of veiligheid; dit is geschat op basis van de verdeling bij maatwerkzaken.

Tabel 3.2 Aanleverende instantie (opsporings- of handhavende dienst met strafrechtelijke bevoegdheden die een zaak aanbrengt bij het Functioneel Parket; N=1609)

Aanleverende instantie	Aantal daders per categorie
	N
Douane	17
ILT	41
Omgevingsdienst	9
KLPD ^a	24
Nationale Politie	36
NVWA	271
Politie regionale eenheden	
Noord-Nederland	127
Oost-Nederland	133
Midden-Nederland	156
Noord-Holland	65
Amsterdam	85
Den Haag	180
Rotterdam	215
Zeeland-West-Brabant	58
Oost-Brabant	121
Limburg	41
Overig ^b	30
Totaal	1609

^a Sinds 1 januari 2013 is het KLPD omgevormd tot Landelijke Eenheid van de Nationale Politie

^b Weinig voorkomende aanleverende instanties (N<5)

3.2 DATA

3.2.1 OBJD-data

Het WODC heeft toestemming verleend voor gegevenslevering vanuit het OBJD, het onderzoeksbestand van de Justitiële Documentatie. Voor koppeling van de gegevens aan OBJD-data ontving het WODC rechtstreeks vanuit het Functioneel Parket een lijst met persoonsgegevens, inclusief herleidbare parketnummers. Het WODC koppelde deze gegevens aan het OBJD en verwijderde vervolgens alle herleidbare gegevens uit het analysebestand voor de onderzoekers.

3.2.2 CJIB-data

Voor de levering van gegevens over verkeersboetes (domeinoverstijgend regel-overtredend gedrag) en de koppeling met het OBJD is toestemming verleend door het CJIB, onder wiens verantwoordelijkheid deze gegevens vallen. De

gegevenslevering werd afgehandeld door Postbus AICE Keteninformatie. Deze dienst leverde de gegevens aan het WODC, die de gegevens vervolgens koppelde aan het OBJD. Deze gekoppelde dataset werd vervolgens geanonimiseerd beschikbaar gesteld aan de onderzoekers.

3.3 ANALYSE OBJD- EN CJIB-DATA

Twee analysemethoden staan centraal in dit rapport. In hoofdstuk 4 wordt het group-based trajectory model (Nagin, 2005) toegepast om vast te stellen welke verschillende ontwikkelingstrajecten er binnen de steekproef bestaan. In hoofdstuk 6 wordt het Cox proportional hazards regressiemodel gebruikt om de samenhang tussen de afdoening en recidive te schatten, terwijl we statistisch controleren voor de invloed van een aantal achtergrondkenmerken.

Group-based trajectory model

Het group-based trajectory model (Nagin, 2005) werd gebruikt om de verdeling van (individuele) criminele ontwikkelingstrajecten over leeftijd samen te vatten in een discreet aantal trajectgroepen. De parameters die de vorm van elk traject bepalen, verschillen per trajectgroep. Een zogenoemd zero-inflated Poisson model werd gebruikt om rekening te houden met het voor de meeste daders relatief lage aantal veroordelingen dat per leeftijdsjaar was geregistreerd. Om te bepalen hoeveel trajectgroepen er nodig zijn om de verschillende ontwikkelingstrajecten op de beste manier samen te vatten, werd het Bayes Index Criterium (BIC) gebruikt. Als de BIC-waarde van het model met meer groepen dichterbij nul ligt dan de BIC-waarde van het model met minder groepen, dan past het model met meer groepen beter bij de data. De keuze voor het beste model hangt ook af van de vraag of de geïdentificeerde ontwikkelingstrajecten een inhoudelijk interessant onderscheid laten zien (zie ook: Nagin, 2005). Nadat het optimale aantal groepen was vastgesteld, werd elke dader toegewezen aan een trajectgroep. Dit gebeurde op basis van de hoogste individuele toewijzingskans. Als de gemiddelde toewijzingskans per trajectgroep gelijk is aan/hoger is dan 0,7, dan betekent dit dat daders accuraat worden toegewezen aan een trajectgroep. Voor meer informatie over het trajectenmodel, zie Nagin (2005). Het group-based trajectory werd geschat met Stata, met gebruik van een Stata Plugin Proc Traj (Jones, 2023).

Cox proportional hazards regressieanalyse

Op basis van het Cox proportionele hazards regressiemodel analyseren we het effect van verschillende covariaten (afdoening, leeftijd, eerdere misdrijven vóór uitgangszaak, en ernst uitgangszaak) op de overlevingsduur – hetgeen de tijdsduur is tussen het uitgangsdelict en het eerste Wed-delict erna. Een hiërarchische regressieanalyse werd uitgevoerd om het relatieve effect van de covariaten te schatten op de kans op en duur tot recidive na afdoening (zie bijvoorbeeld Royston, 2001; Royston & Parmar, 2002).

3.4 INTERVIEWS

In het kader van het onderzoek werden enkele interviews afgenomen met experts op het gebied van de aanpak van milieucriminaliteit, bestaande uit officieren van justitie bij het Functioneel Parket die ruime ervaring hebben met milieuzaken. Doel van de interviews was om milieudaders – de kenmerken van personen en de omstandigheden waarin milieudelicten worden gepleegd – en de strafrechtelijke aanpak van natuurlijke personen in milieuzaken anekdotisch te beschrijven. Voor dit deel van het onderzoek werd toestemming verkregen van het Functioneel Parket van het Openbaar Ministerie.

De doelgerichte steekproef (in het Engels aangeduid als ‘purposive sample’; dit is een steekproefmethode waarbij personen geselecteerd worden die unieke kennis en overzicht van een bepaald fenomeen of bepaalde groep personen hebben) bestond uit drie officieren van justitie die zich vooral bezighouden met milieuzaken. Respondenten werden geworven via een medewerker van het Functioneel Parket. De interviews werden uitgevoerd door Victor van der Geest en Jessica Hill. Voorafgaand aan elk interview werd uitgelegd waarover het onderzoek ging, wat de onderzoeksvragen waren, en werd een ‘informed consent’-formulier voorgelegd ter ondertekening (zie Bijlage C).

Tijdens de interviews werd gebruikgemaakt van een topiclijst (zie Bijlage D). Er werd een gecodeerde geluidsrecorder gebruikt om de interviews op te nemen. De opnamen werden woordelijk uitgetypt, vervolgens herhaaldelijk gelezen, en gecodeerd per thema. Deze thema’s hadden betrekking op de dader als natuurlijke persoon, de context rondom het milieudelict, eerdere criminaliteit, modus operandi, wet- en regelgeving met betrekking tot milieucriminaliteit en de keuze om bij vervolging in te zetten op de natuurlijke persoon, of de rechtspersoon. Vervolgens werden citaten per thema gegroepeerd om per hoofdstuk een anekdotische aanvulling te geven op de kwantitatieve resultaten. De analyse bestond uit het destilleren van de belangrijkste thema’s en het uit de interviews selecteren van uitspraken en anekdotische beschrijvingen die illustratief waren bij deze thema’s.

De verslaglegging is voor publicatie voorgelegd aan de geïnterviewden om eventuele onvolledigheden en onjuistheden te corrigeren. Ook is door het Functioneel parket gecontroleerd of de interviews geen herleidbare gegevens bevatten (conform de voorwaarden voor de toestemming voor de interviews). Om betrokkenen tijdens het interview de ruimte te geven om vrijuit te kunnen praten worden de geïnterviewden in het rapport niet bij naam genoemd.

3.5 CASUSVOORBEELDEN

In Bijlage A worden in aanvulling op hoofdstuk 1 twaalf casussen gepresenteerd van recente strafzaken (afdoening 2017-heden) waarin daders van milieucriminaliteit als natuurlijke persoon werden vervolgd en veroordeeld. De selectie van strafzaken werd gemaakt op basis van de classificatie zoals beschreven in Tabel 4.1; deze selectie kan niet worden gezien als representatief voor alle milieuzaken waarin natuurlijke personen werden vervolgd. De voorbeelden zijn bedoeld om de lezer een beeld te geven van het soort milieudelicten ‘achter de classificaties’, de omstandigheden waarin deze gepleegd worden, en de afdoeningen in deze zaken. Informatie in de casussen is gebaseerd op openbare bronnen (www.om.nl; www.rechtspraak.nl; en www.lexisnexis.nl).

3.6 ETHIEK

Gegeven de privacy-gevoeligheid van de onderzoeksgegevens werd voor dit onderzoek een beroep gedaan op de uitzonderingsgrond in de AVG. Het was vanuit het OM niet toegestaan om milieudaders te benaderen en daarom was het ondoenlijk om de milieudaders om toestemming te vragen voor inclusie/deelname aan het onderzoek. Het beroep berust op de wettelijke grondslag voor de rechtmatigheid van gegevensuitwisseling ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek die gebaseerd is op artikel 6, eerste lid onder f, AVG: ‘gerechtvaardigde belangen van de verwerkingsverantwoordelijke’, aangevuld met de doelbinding voor wetenschappelijk onderzoek beschreven in artikel 5, eerste lid onder b, AVG: ‘verenigbaar met de oorspronkelijke doeleinden’. Een verdere aanvulling hierop staat in artikel 89 AVG en artikel 43 Uitvoeringswet AVG (UAVG). Deze uitzonderingsgrond in de AVG is gekoppeld aan het concrete doel van de gegevens die wij opvragen. Het wetenschappelijke doel is om door verstrekking van de gegevens inzicht te verkrijgen in de samenhang, ontwikkeling en domeingebondenheid van regelovertredend gedrag op het terrein van de milieuwet- en regelgeving en daarbuiten. De uitkomsten zijn relevant voor preventie, toezicht en opsporing/vervolgning. Voor dit doel hebben wij de gegevens geanalyseerd.

Voor het onderzoek is advies gevraagd aan de Commissie Ethiek van Rechtswetenschappelijk en Criminologisch Onderzoek (CERCO) van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit en de commissie zag geen ethische bezwaren in het uitvoeren van het onderzoek.

4.1 INLEIDING

Deze eerste deelstudie geeft inzicht in de criminele ontwikkeling van daders van milieucriminaliteit, door gebruik te maken van longitudinale gegevens over strafrechtelijke antecedenten van 1609 daders die in Nederland tussen 2012 en 2020 vervolgd werden voor milieucriminaliteit. Daarmee is deze studie de eerste studie die de ontwikkeling van criminaliteit voor deze dadergroep beschrijft van leeftijd 12 tot ver in de volwassenheid. Met behulp van het group-based trajectory model (Nagin, 2005) zullen groepen daders met verschillende ontwikkelingstrajecten worden onderscheiden, en zullen deze groepen worden vergeleken op basis van informatie over het uitgangsdelict en kenmerken van de criminele carrière.

In deze deelstudie onderzoeken we welke patronen van criminaliteit over de levensloop kunnen worden onderscheiden voor daders die vervolgd werden voor een milieudelict. Dit doen we aan de hand van vier deelvragen. Ten eerste, hoe kan de onderzoeksgroep van daders van milieucriminaliteit worden beschreven wanneer we kijken naar het uitgangsdelict? Ten tweede, wat is het achtergrondprofiel van deze daders in termen van enkele sociaal-demografische basiskenmerken (ofwel leeftijd, geslacht en geboorteland)? Ten derde, welke ontwikkelingen over de tijd kunnen worden onderscheiden op basis van strafrechtelijke antecedenten? En ten vierde, in hoeverre verschilt dit per type milieudelict (ofwel het uitgangsdelict)?

4.2 RESULTATEN

4.2.1 *Uitgangsdelict*

Tabel 4.1 geeft een overzicht van de verschillende typen vervolgde milieudelicten in de vorm van niet-juridische classificaties (ook wel aangeduid als maatschappelijke classificaties). Elke dader werd op basis van het uitgangsdelict in maximaal één categorie ingedeeld. Bij de restcategorie 'overig' onder 'milieu overig' ontbreekt nadere informatie over de aard van het milieudelict.

Naast de gepresenteerde maatschappelijke classificaties in Tabel 4.1 was voor een deel van deze uitgangsdelicten ook nog andere informatie bekend. Een deel was namelijk ook geregistreerd als 'vrije-veld delict' (N=332) of als 'inrichting-gebonden delict' (N=110). Voor het grootste deel van de uitgangsdelicten ontbrak deze aanvullende informatie (N=1167). We zullen de 'vrije-veld' en 'inrichting-gebonden' delicten kort bespreken.

Vrije-veld delicten omvatten uiteenlopende milieudelicten die niet binnen een normale bedrijfsvoering, maar in 'het vrije veld' zijn gepleegd, en die schade toebrengen aan planten en dieren, natuur en landschap. Een deel van de vrije-veld delicten valt ook onder de Flora- en faunawet, die de bescherming van dier- en plantensoorten regelt. Deze wet werd op 1 januari 2017 bij het van kracht worden van de Wet natuurbescherming ingetrokken, maar was dus voor een deel van de observatieperiode nog van kracht. Voorbeelden van vrije-veld delicten zijn afvaldumping en onvoldoende bescherming bij het werken met gevaarlijke stoffen buiten de inrichting (bijvoorbeeld asbest). Een andere categorie milieudelicten die opvallend vaak als vrije-veld delict is aangemerkt, is de categorie 'vuurwerk'. Dit betreft de illegale handel in vuurwerk en kan betrekking hebben op de import, het transport, de opslag of de (deels online) verkoop van illegaal, zwaar vuurwerk.

Inrichting-gebonden delicten worden in het kader van een bestaande bedrijfsvoering gepleegd. Een voorbeeld van een delict dat (ook) vaak inrichting-gebonden is, is illegale verwerking van afval binnen de inrichting. Maar ook milieudelicten die veel overlappen met organisatie- en witteboordencriminaliteit, zoals milieufraude, witwassen en valsheid in geschrifte, komen vaak in de context van een bestaande bedrijfsvoering tot stand.

Naast prevalentiecijfers laat Tabel 4.1 ook de gemiddelde leeftijd van daders zien ten tijde van het uitgangsdelict. De gemiddelde leeftijd voor daders van milieucriminaliteit is 42.5 jaar ($SD=13.9$ jaar) en daarmee zijn milieudaders gemiddeld een stuk ouder dan daders van commune criminaliteit (in 2017 was de gemiddelde leeftijd van volwassen daders 36 jaar; Verweij et al., 2021). Het is wel zo dat dit binnen de steekproef verschilt per type uitgangsdelict. De belangrijkste uitschieter naar beneden is te zien bij daders van vuurwerkdelicten: deze daders zijn gemiddeld 32.9 jaar oud ($SD=11.9$).

Tabel 4.1 Classificatie van uitgangsdelict (opsporingsonderzoek Functioneel Parket; N=1609)

Delictcategorie	Aantal daders per categorie	Gemiddelde leeftijd ten tijde van uitgangsdelict
	% (N)	Gemiddelde (SD)
Mestfraude ^a	2.2% (35)	50.7 (10.1)
Illegale gewasbescherming	1.7% (27)	46.9 (10.6)
Verontreiniging bodem, lucht en oppervlaktewater	3.9% (63)	44.4 (12.0)
Afvalcriminaliteit	4.7% (76)	46.4 (13.4)
Voedselveiligheid	1.1% (17)	42.5 (11.5)
Milieufraude, witwassen en valsheid in geschrifte	13.7% (220)	45.3 (11.0)
Zeer zorgwekkende stoffen (ZZS)		
Asbest	4.0% (64)	46.7 (12.4)
Overig ZZS	2.3% (37)	42.7 (8.7)
Vervoer gevaarlijke stoffen	0.6% (9)	40.4 (9.8)
Dierenwelzijn	5.1% (82)	48.2 (14.7)
Flora- en faunawet	12.4% (200)	48.6 (14.3)
Milieu overig		
Voorschriften op zee	0.7% (12)	41.3 (12.3)
Stroperij	0.6% (9)	38.3 (14.1)
Geen milieuvergunning/in strijd met vergunningsvoorschriften	4.0% (64)	51.5 (11.0)
Overig	14.0% (225)	44.9 (13.4)
Vuurwerk	29.1% (469)	32.9 (11.9)
Totaal	1609	42.5 (13.9)

^a Bij een derde van alle feiten geclassificeerd als mestfraude was sprake van illegale handel (N=12)

4.2.2 Daderkenmerken en delictgedrag

Tabel 4.2 geeft een overzicht van de daderkenmerken in de steekproef op basis van hun totale strafblad. De steekproef bestaat vooral uit mannen van middelbare leeftijd die geboren zijn in Nederland en die pas rond of na hun dertigste hun eerste delict pleegden (ter vergelijking: in 2017 was 82% van alle volwassen daders man, 67% was geboren in Nederland; Verweij et al., 2021).

Tabel 4.2 Dader- en delictkenmerken (N=1609)

Kenmerken	Percentage/gemiddelde (SD)	Kenmerken	Percentage
Man	91.8%	Delictkenmerken	
Vrouw	8.2%	Alle delicten ^a	
Geboren in Nederland	89.8%	0 delicten	8.8%
		1 delict	19.4%
Leeftijd eerste delict		2-4 delicten	30.1%
Alle delicten	30.2 (14.1)	5-9 delicten	21.9%
Economische delicten	35.8 (12.7)	10 of meer delicten	19.8%
Aantal feiten		Economische delicten (Wed ^b)	
Alle delicten	6.8 (11.0)	0 delicten	20.8%
Economische delicten	2.8 (5.3)	1 delict	30.2%
		2-4 delicten	33.2%
Aantal feiten per jaar (λ) ^c		5-9 delicten	11.5%
Alle delicten	0.21 (0.33)	10 of meer delicten	4.3%
Economische delicten	0.08 (0.13)		

^a Ernstige feiten: lichte feiten (afgedaan door de kantonrechter) werden niet meegeteld

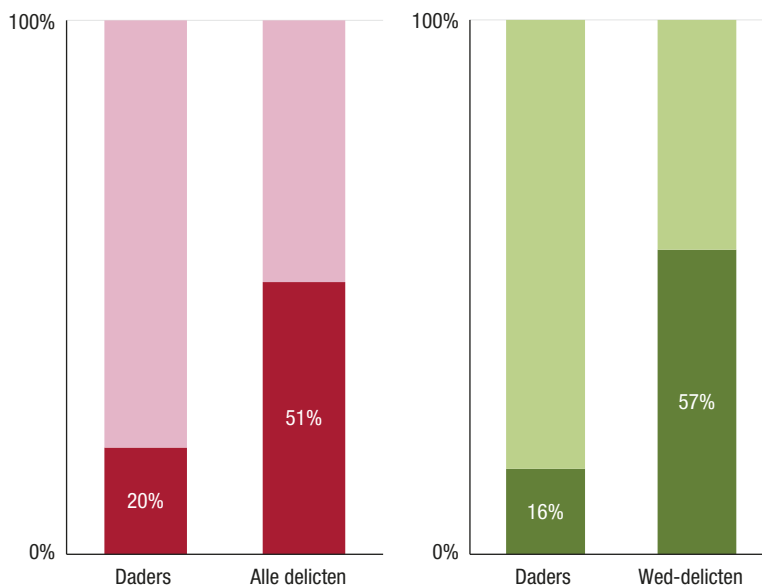
^b Wed = Wet op de economische delicten

^c Aantal feiten per jaar tussen leeftijd 12 en leeftijd einde observatie

Tabel 4.2 laat zien dat de meeste daders meer dan één delict plegen en dat het gemiddeld aantal delicten dat zij in totaal plegen, gelijk is aan 6.8 ($SD=11.0$). Milieudaders zijn gemiddeld 30.2 jaar oud ($SD=14.1$) als zij hun eerste justitie-contact hebben. De lambda-score van 0.21 ($SD=0.33$) laat een lage intensiteit zien: daders plegen gemiddeld één keer per vijf jaar een delict.

In Tabel 4.2 is onderscheid gemaakt tussen alle delicten en alleen Wed-delicten, waarin veel milieudelicten strafbaar zijn gesteld. De Wed-feiten geven enerzijds een onderschatting van de geregistreerde milieudelicten (een deel wordt afgedaan in het commune strafrecht) en anderzijds een overschatting (onder artikel 1 Wed zijn ook feiten strafbaar gesteld die niet vallen onder milieucriminaliteit). Toch is gekozen voor de bredere categorie Wed-feiten; de meeste milieufeiten vallen namelijk onder artikel 1a Wed, maar andere feiten, zoals feiten strafbaar gesteld in de Wet dieren, vallen onder artikel 1 (de Wet dieren komt ook voor in de classificaties van het uitgangsdeldelict). De leeftijd waarop daders hun eerste Wed-feit pleegden, lag relatief hoog (gemiddeld 35.8 jaar).

De totale optelsom van het aantal delicten is overigens niet gelijk verdeeld over de steekproef van individuele milieudaders, zoals te zien is in Figuur 4.1. Bij het totaal aantal delicten zijn 317 daders (19.7%) verantwoordelijk voor 2245 delicten (50.7% van het totale aantal delicten), en bij het aantal Wed-delicten zijn 256 daders (15.9%) verantwoordelijk voor 1924 Wed-delicten (56.5% van het totale aantal Wed-delicten).

Figuur 4.1 Verdeling van delicten en specifiek Wed-delicten over milieudaders

Als we inzoomen op kenmerken van daders van vuurwerkcriminaliteit, omdat dit daders zijn van wie wordt aangenomen dat zij anders zijn dan 'doorsnee' milieudaders¹ en misschien meer overeenkomsten vertonen met daders van commune criminaliteit, dan zien we een groep die niet alleen significant jonger is ten tijde van het uitgangsdelict (32.9 jaar, $t=19.6$, $p<.001$; zie ook Tabel 4.1), maar ook een groep die (nog) homogener is wat betreft geslacht (95.7% is man; $\chi^2(1)=13.589$, $p<0.001$) en geboorteland (95.3% is geboren in Nederland; $\chi^2(1)=23.408$, $p<0.001$). Het gemiddelde aantal delicten dat de groep vuurwerkdaders pleegt, is 7.1 ($SD=8.5$). Dit verschilt niet significant van het gemiddelde onder niet-vuurwerkdaders. Door de relatief jonge leeftijd bij het uitgangsdelict is de duur van hun criminele carrière – de periode waarover we terugkijken – nog niet zo lang (9.9 jaar, $SD=10.7$). Binnen die kortere observatieperiode laten zij een iets hogere intensiteit zien: daders plegen gemiddeld één keer in de 3-4 jaar een delict (lambda-score=0.30; $t=-6.6$, $p<.001$). Het totale aantal gepleegde Wed-feiten, waaronder ook overtredingen van het Vuurwerkbesluit (VWB), ligt bij vuurwerkdaders gemiddeld lager (2.4, $SD=2.0$), maar de lambda-score van

1 Voor vuurwerkdelicten geldt een strafrechtlijn die hoge straffen voorschrijft. Dit zorgt ervoor dat vuurwerkdelicten al snel als maatwerk worden gezien, omdat ze op een meervoudige kamer moeten worden afgedaan vanwege de te eisen straf. Deze zaken worden vanuit het OM gezien als minder complex dan andere maatwerkzaken, en de sturing vanuit het OM is vaak gering. Overigens vervolgt het Functioneel Parket geen minderjarige vuurwerkdaders. Deze zaken worden overgedragen aan de arrondissementsparketten (OM, persoonlijke communicatie).

0.10 laat wel weer een iets hogere intensiteit zien dan bij andere daders ($t=-4.8$, $p<.001$).

Tabel 4.3 Delictcategorieën per leeftijdscategorie (N=1609)

	N	Alle delicten ^a	Wed-feiten ^b
Leeftijd dader			
12-17	N=1609	19.0% (N=305)	1.9% (N=31)
18-29	N=1473	44.7% (N=658)	23.4% (N=344)
30-49	N=833	65.4% (N=545)	51.4% (N=428)
50 plus	N=367	80.7% (N=296)	67.3% (N=247)

^a Ernstige feiten: lichte strafzaken (afgedaan door de kantonrechter) werden niet meegeteld

^b Wed = Wet op de economische delicten

Tabel 4.3 toont het percentage daderschap per leeftijdscategorie voor verschillende typen delicten. Bijna één op de vijf milieudaders werd in de adolescentie (leeftijd 12-17) al eens veroordeeld, maar dit was zelden voor een economisch delict (minder dan 2% werd voor het 18e jaar veroordeeld voor een Wed-feit). In de vroege volwassenheid (18-29 jaar) nemen alle percentages sterk toe: bijna de helft (44.7%) pleegt een delict, en in bijna een kwart van de gevallen (23.4%) is dit een Wed-feit. Deze stijging zet door in de volwassenheid (30-49 jaar). Daarbij moet wel worden opgemerkt dat de beperkte follow-up periode invloed heeft op het aantal geobserveerde daders waarover de percentages berekend zijn: dit aantal daalt sterk in de hoogste leeftijdscategorieën. Daardoor zijn daders die ouder waren ten tijde van het uitgangsdelict – en dus toch al op latere leeftijd crimineel actief waren – sterk oververtegenwoordigd in de hoogste leeftijdscategorieën. Ook laat Tabel 4.3 zien dat het aandeel actieve daders bij willekeurige vormen van criminaliteit hoger ligt dan het aandeel actieve daders voor Wed-feiten. Dit is bij alle leeftijdscategorieën het geval en het suggereert dat daders, behalve economische feiten binnen en buiten het milieudomein, ook nog andere vormen van criminaliteit plegen.

Wanneer we opnieuw apart kijken naar daders van vuurwerkdaders, dan is ruim een derde (34.8%) veroordeeld in de adolescentie (leeftijd 12-17). Ook binnen deze subgroep nemen de percentages toe in de volwassenheid: 77.6% pleegt een delict in de vroege volwassenheid en 94.9% pleegt ook op latere leeftijd een delict, maar het aantal geobserveerde vuurwerkdaders waarover deze percentages berekend zijn neemt veel sneller af dan in de totale steekproef. Vuurwerkdaders zijn, met andere woorden, sterk oververtegenwoordigd in de jongste leeftijdscategorieën.

Het beeld dat milieudaders in het algemeen behalve milieudelicten ook andere vormen van criminaliteit plegen, wordt bevestigd door de resultaten in Tabel 4.4. Hieruit blijkt dat ruim één op de vijf milieudaders (21.4%) ooit veroordeeld is voor een geweldsdelict, bijna 40% is ooit veroordeeld voor een vermogensdelict (39.7%), ruim een kwart is ooit veroordeeld voor een vernieling of

openbare-orde-delict (26.4%), en een kwart is ooit veroordeeld voor een ernstig verkeersdelict (24.9%). Drugsdelicten en wapendelicten komen weliswaar veel minder vaak voor, maar toch is een substantieel aantal milieudaders hier ooit voor veroordeeld.

Tabel 4.4 Classificatie van delicten tijdens criminele carrière

Delictcategorie	Percentage daders	Gem. aantal feiten per dader
	(N=1609)	(SD)
Geweld	21.4% (N=345)	0.55 (1.66)
Vermogen	39.7% (N=638)	1.53 (4.73)
Valsheidsmisdrijven	18.8% (N=303)	0.40 (1.27)
Bedrog	4.9% (N=79)	0.08 (0.52)
Witwassen	5.1% (N=82)	0.06 (0.31)
Overige	22.3% (N=359)	0.99 (4.27)
Vernieling en openbare orde	26.4% (N=425)	0.55 (1.44)
Drugs	12.7% (N=204)	0.29 (1.03)
Verkeer	24.9% (N=400)	0.61 (1.75)
Overige	82.3% (N=1325)	3.22 (5.69)
Wed	79.2% (N=1275)	2.75 (5.32)
Wet Wapens en Munitie (WWM)	12.2% (N=196)	0.22 (0.72)
Overige	16.0% (N=257)	0.25 (0.79)

Noot. N=1609

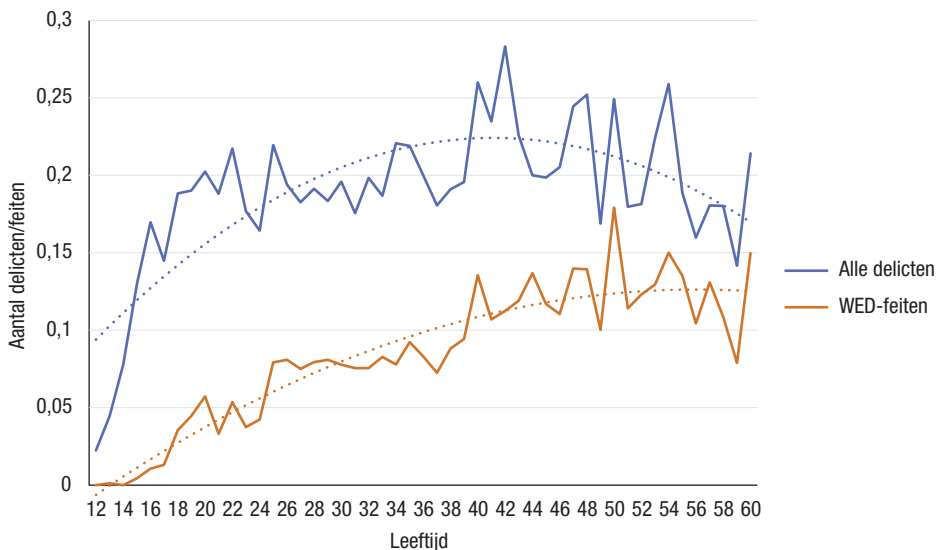
Binnen de totale steekproef zijn vuurwerkdaders oververtegenwoordigd in geweld (30.3%), drugs (22.1%), vernieling en openbare orde (35.4%), ernstige verkeersdelicten (31.7%) en Wed-delicten (95.0%). De prevalentie voor vermogensmisdrijven (38.2%) is vergelijkbaar met de totale groep en de prevalentie voor WWM-delicten (18.8%) is licht verhoogd. Enerzijds tekent zich het beeld af van een groep daders die zich onderscheidt qua ernst en veelzijdigheid ten opzichte van de totale groep milieudaders. Anderzijds pleegt een groot deel van de vuurwerkdaders vooral Wed-delicten en is de groep daarmee niet zomaar gelijk te stellen aan daders van commune criminaliteit.

4.2.3 Leeftijd-criminaliteitscurve

Figuur 4.2 laat de leeftijd-criminaliteitscurve zien van leeftijd 12 tot 60 voor twee verschillende uitkomsten: alle delicten en Wed-feiten. Overeenkomsten in het verloop tussen alle delicten en Wed-feiten laten zien dat Wed-feiten een (belangrijk) onderdeel zijn van de bredere delictscategorie. Het verloop voor alle delicten laat zien dat delictgedrag start in de adolescentie, licht toeneemt in de volwassenheid tot een piek op 42-jarige leeftijd met gemiddeld 0.28 delicten per jaar, en vervolgens licht afneemt. Het verloop van Wed-feiten laat een gestaag toenemend aandeel zien ten opzichte van het algemene delictgedrag. Dit verloop stabiliseert enigszins (rond een gemiddelde van 0.13 delicten per

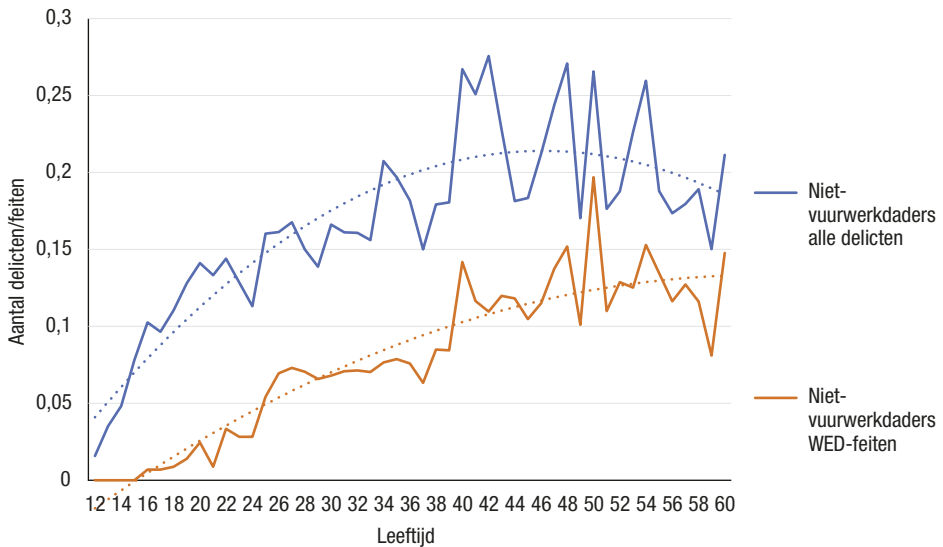
jaar), maar neemt nauwelijks af. Wed-feiten komen nauwelijks voor in de adolescentie, hetgeen voor werkgerelateerde delicten heel begrijpelijk is, omdat adolescenten vaak nog niet werkzaam zijn en als dit al het geval is, dan niet in een positie zijn die vervolging voor betrokkenheid bij een economisch delict waarschijnlijk maakt. Bovendien worden vuurwerkdelicten door jongeren niet afgedaan via het Vuurwerkbesluit (artikel 1a Wed), maar vaak via een HALT-afdoening, en deze afdoeningen staan niet in het justitiële documentatieregister.

Figuur 4.2 Leeftijd-criminaliteitscurve voor alle delicten en alle milieudelicten (N=1609)

Voor vuurwerkdaders zien we een enigszins atypisch verloop. Zij zijn vooral op jonge leeftijd in beeld: we zien op leeftijd 45 nog maar een kwart van alle vuurwerkdaders, en daarna neemt dit aandeel sterk af. De leeftijd-criminaliteitscurve verloopt daardoor anders: na een piek op leeftijd 22 is er een lichte afname voor alle delicten, terwijl het aantal Wed-feiten redelijk stabiel blijft. Figuur 4.3 laat de leeftijd-criminaliteitscurve voor alle delicten en alle milieudelicten zien zonder deze subgroep vuurwerkdaders. In de figuur zien we een meer geleidelijke toename in het aantal gepleegde delicten, maar de trendlijnen blijven ongeveer hetzelfde.

Figuur 4.3 Leeftijd-criminaliteitscurve voor alle delicten en alle milieudelicten voor niet-vuurwerkdaders (N=1140)

4.2.4 Ontwikkelingstrajecten van delictgedrag

Op basis van group-based trajectory modeling (GBTM; Nagin, 2005) is onderzocht of er verschillende ontwikkelingstrajecten voor milieudaders onderscheiden kunnen worden. Verschillende kwadratische modellen werden getoetst, variërend in het aantal trajecten en daarmee het aantal groepen. Een model met vier groepen resulteerde in een BIC-waarde van -23214.26 (zie Bijlage B, Tabel B.1). Dit was hoger dan de BIC-waarde van de kwadratische modellen die één tot drie groepen onderscheiden. Het model met vijf groepen gaf een iets betere BIC-waarde, maar de vorm van het extra traject dat werd onderscheiden, verschilde slechts gradueel van een traject uit het vier-groepen-model, en liet hiermee geen betekenisvol onderscheid zien. Dit was ook het geval bij het model met zes en zeven groepen. Daarom is besloten om het model te presenteren op basis van vier groepen.

Voor de lezer die niet bekend is met GBTM, is het goed om te benadrukken dat het doel van de analyse niet is om het 'ware' aantal groepen te identificeren, maar om een benadering te geven van de onderliggende complexe realiteit van de leeftijd-criminaliteitscurve. Het 'ware' aantal groepen of trajecten bestaat niet, maar feit is wel dat verschillende individuele trajecten optellen tot de ontwikkeling die zichtbaar is in Figuur 4.2. Door enigszins overeenkomstige individuele trajecten te 'clusteren' ontstaan subgroepen die kunnen verschillen in omvang, en die inzicht geven in de heterogene ontwikkeling van criminaliteit. Het onderscheid in subgroepen in de vorm van een toewijzingsvariabele

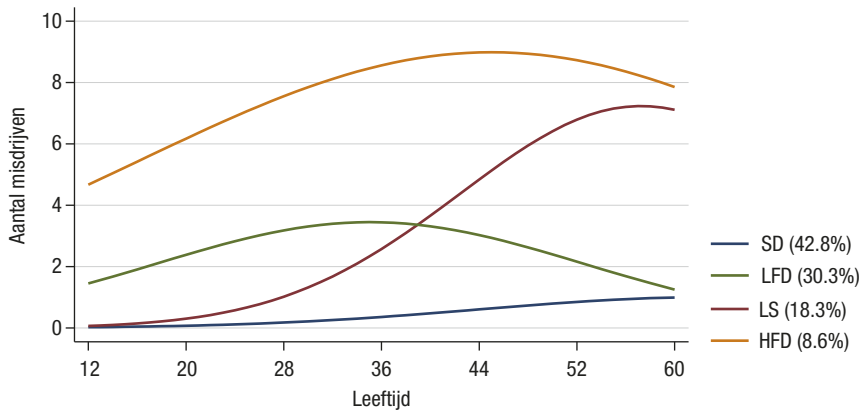
(elke dader wordt toegewezen aan de trajectgroep die het beste past bij het individuele verloop) biedt de mogelijkheid om daderkenmerken per subgroep te beschrijven.

In Tabel B.2 in Bijlage B worden de modelkenmerken van het gekozen vier-groepen-model gepresenteerd. Daders konden met een hoge mate van nauwkeurigheid aan trajectgroepen worden toegewezen (dit blijkt uit de group probabilities [$AvePP_i > 0.7$] en de Odds of Correct Classification [$OCC_i > 5$], die in alle gevallen voldoen aan de vuistregels zoals voorgesteld door Nagin, 2005; zie Tabel B.3). Door te kijken naar de karakteristieken van de vorm van de trajecten zijn deze gelabeld als 'sporadische daders', 'late starters', 'laagfrequente daders' en 'hoogfrequente daders'.

Figuur 4.4 laat het ontwikkelingsverloop voor de vier groepen zien. Het traject voor sporadische daders (42.8%) toont in de adolescentie en vroege volwassenheid nauwelijks delinquent gedrag. Delinquent gedrag start pas zeer laat, rond het 40^e levensjaar, en piekt aan het einde van de observatieperiode. Daarmee lijkt dit vooral een traject voor daders die pas op late leeftijd in beeld komen van justitie. De leeftijd ten tijde van het uitgangsdelict ligt het hoogst in deze groep, met 49.7 jaar ($SD=12.3$), en deze daders plegen in totaal gemiddeld 1.8 delicten ($SD=2.0$). Deze daders zijn dus vooral voor het (ene) milieudelict in beeld en verder bijna niet. Het traject voor late starters (18.3%) laat een ander verloop zien. Late starters plegen net als sporadische daders nauwelijks delicten in de adolescentie, maar het aantal delicten neemt sterk toe in de volwassenheid en piekt aan het einde van de observatieperiode. Zij plegen gemiddeld 6.9 delicten ($SD=7.5$). Hoewel de piek in delinquent gedrag hoger ligt dan de piek voor laagfrequente daders, plegen late starters door hun late start gemiddeld over de levensloop toch minder delicten. Samenvattend is dit dus een substantiële groep milieudaders die vaker dan één keer in beeld is. Laagfrequente daders (30.3%) vormen niet alleen een substantiële dadergroep, maar zijn ook verantwoordelijk voor een groot aantal delicten. Gemiddeld plegen zij 8.3 delicten ($SD=6.7$). Delinquent gedrag begint al in de adolescentie en neemt toe tot ongeveer 30-jarige leeftijd. Daarna buigt het traject omlaag om uiteindelijk ongeveer op hetzelfde niveau te eindigen als dat van sporadische daders. Daarmee is dit een redelijk grote groep die vroeg piekt, maar in de verschillende levensloopfasen toch niet heel hoog-actief is. Tot slot is er een relatief kleine, maar zeer actieve groep hoogfrequente daders (8.6%). Deze daders plegen gedurende de hele observatie meer delicten dan elke andere trajectgroep. Het gemiddelde aantal delicten is 25.5 ($SD=25.1$). Hoogfrequente daders beginnen in de adolescentie en pieken rond 45-jarige leeftijd. Dit betekent dat zij gemiddeld bijna elk jaar veroordeeld worden voor een delict ($\lambda=0.9$).

Figuur 4.4 Ontwikkelingspatronen in delictgedrag (alle delicten) van leeftijd 12 tot 60 (N=1609)

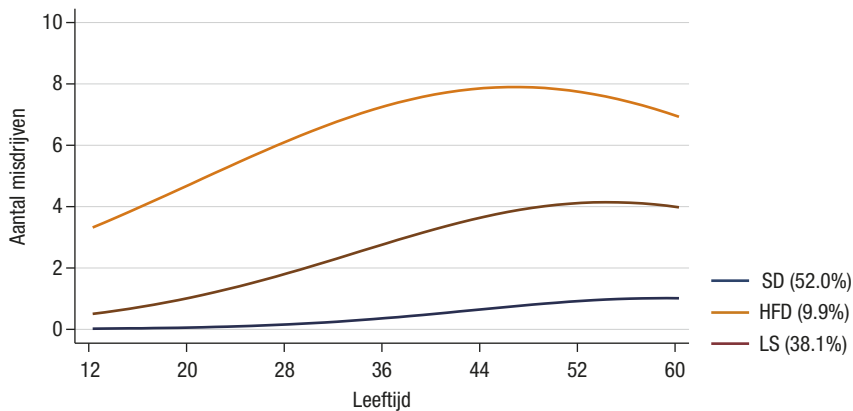
Vuurwerkdaders, die 29.1% van de totale steekproef vormen, komen voor in alle trajectgroepen, maar zijn sterk oververtegenwoordigd in de groep laagfrequente daders: ruim de helft van alle vuurwerkdaders (52.0%) volgt dit traject. Dit in tegenstelling tot de groep niet-vuurwerkdaders: daarvan volgt ruim de helft (51.9%) het traject van de sporadische dadergroep. Daarmee lijkt het laagfrequente verloop, dat gekenmerkt wordt door een vroege piek en substantieel delictvolume, vooral typerend voor daders van vuurwerkcriminaliteit.

Vanwege deze disproportionele verdeling van vuurwerkdaders over de verschillende trajectgroepen is er een tweede trajectenmodel geschat, maar dan alleen voor daders die niet vervolgd werden voor vuurwerkcriminaliteit. Het nieuwe model resulteert in drie trajectgroepen zoals weergegeven in Figuur 4.5 (zie Bijlage B, Tabel B.4; het model met vier groepen gaf een iets betere BIC-waarde, twee groepen waren relatief klein). De model-kenmerken staan beschreven in Tabel B.5 in Bijlage B ($AvePP > 0.7$). Ook dit drie-groepen-model voldeed aan alle criteria voor model fit ($OCC_j > 5$; zie verder Bijlage B, Tabel B.6).

Wat opvalt in dit nieuwe model, is dat de groep laagfrequente daders (de groene curve in Figuur 4.4), die voor een relatief groot deel bestond uit vuurwerkdaders, in dit nieuwe model is verdwenen. Het traject voor sporadische daders (52.0%) is vrijwel hetzelfde gebleven: in de adolescentie en vroege volwassenheid plegen zij nauwelijks delicten. Hoewel sporadisch pleegt 83.1% van deze daders minstens twee delicten en bijna de helft (48.5%) minstens vijf delicten gedurende hun levensloop (met een totaal gemiddelde van 1.9; het gaat dan niet per definitie om recidive, want daders worden binnen een strafzaak vaak voor meerdere feiten vervolgd). De nieuwe groep late starters is nu een veel prominentere groep (38.1%): zij plegen delicten in de adolescentie, maar het aantal delicten neemt sterk toe in de volwassenheid. Wel ligt de piek in deze groep minder hoog in vergelijking tot het vorige model. Gemiddeld plegen zij in totaal

8.1 delicten met een gemiddelde van één delict per vijf jaar ($\lambda=0.2$). Ook voor de kleine groep hoogfrequente daders (9.9%) ligt de piek iets lager dan in het vorige model. Deze zeer actieve groep, die over de hele observatie meer delicten dan elke andere trajectgroep pleegt, is wat betreft proportie ongeveer hetzelfde gebleven. Het gemiddelde aantal delicten is 25.6. Hoogfrequente daders beginnen in de adolescentie en pieken rond 45-jarige leeftijd. Dit betekent dat zij gemiddeld bijna elk jaar veroordeeld worden voor een delict ($\lambda=0.8$).

Figuur 4.5 Ontwikkelingspatronen in delictgedrag (alle delicten) van leeftijd 12 tot 60 voor niet-vuurwerkdaders (N=1140)

4.2.5 Daderkenmerken en uitgangsdelict per trajectgroep

Tabel 4.7 laat zien dat de gemiddelde leeftijd onder sporadische daders hoger ligt dan in andere dadergroepen. Dit geldt zowel voor het milieudelict waarvoor zij in beeld kwamen als voor het eerste delict dat zij ooit pleegden. Met een gemiddelde leeftijd van 51 jaar is de leeftijd ten tijde van het uitgangsdelict zelfs opvallend hoog. Sporadische daders voldoen in belangrijke mate aan het beeld van *one-shot offenders*, zoals dit ook in de witteboordenliteratuur beschreven wordt (Weisburd & Waring, 2001): deze daders zijn vooral vanwege het ene milieudelict in beeld. Vrouwen vormen een kleine minderheid.

Late starters zijn – ondanks het label ‘late starter’, dat vooral hun opgaande ontwikkeling beschrijft – aanzienlijk jonger dan sporadische daders en ze plegen vaak meer dan één delict (zie Tabel 4.7). Voor beide laagfrequente groepen, de sporadische daders en late starters, geldt dat zij voor een belangrijk deel in beeld zijn voor economische delicten (Wed-feiten). De langere aanloop in hun ontwikkeling van delinquent gedrag laat zien dat deze daders meer structureel regels overtreden: deels op het terrein van de milieuwet, maar ook daarbuiten.

Tabel 4.7 Daderkenmerken en criminele carrièrekenmerken per trajectgroep (N=1140)

	Trajectgroep			Chi ² /F	Sig.
	Sporadische daders	Late starters	Hoogfrequente daders		
<i>N</i>	593	434	113		
Daderkenmerken					
Leeftijd	51.1 ^a	42.6 ^b	36.0 ^c	115.7	***
Man (%)	86.5%	93.8%	95.6%	19.0	***
Geboren in Nederland (%)	87.2%	85.7%	92.9%	4.2	
Detentie (%)	1.2%	9.7%	27.4%	107.8	***
Detentieduur (dagen)	4.8 ^a	48.7 ^a	519.3 ^b	44.3	***
Delictkenmerken					
Leeftijd 1 ^e delict					
Alle delicten	43.6 ^a	26.3 ^b	19.1 ^c	422.1	***
Economische delicten	46.9 ^a	34.1 ^b	29.3 ^c	191.3	***
Aantal feiten					
Alle delicten	1.9 ^a	8.1 ^b	25.6 ^c	254.7	***
Economische delicten	1.2 ^a	4.2 ^b	7.3 ^c	53.4	***
Aantal feiten per jaar (λ)					
Alle delicten	0.04 ^a	0.21 ^b	0.81 ^c	577.7	***
Economische delicten	0.02 ^a	0.10 ^b	0.22 ^c	130.4	***

Noot. Elke aanduiding a, b en c verwijst naar een subset van de trajectgroepen die significant van de andere subsets verschilt ($p < 0.05$)

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Hoogfrequente daders plegen veel en uiteenlopende delicten, het grootste deel buiten het terrein van de milieuwet. Deze kleine groep daders van nog geen 10% (binnen de groep niet-vuurwerkdaders²) had een disproportioneel aandeel van bijna 40% in alle gepleegde misdrijven (38.4%), ondanks hun jongere leeftijd tijdens het uitgangsdelict en de daardoor kortere periode waarover werd teruggekeken. Hoogfrequente daders zijn ook veel vaker dan andere dadergroepen veroordeeld tot een gevangenisstraf. Ze laten, kortom, een langdurig patroon zien van divers delinquent gedrag en vertonen enige gelijkenis met het stereotype daderbeeld van generalistische veelplegers, zoals dit vaak in algemene daderpopulaties wordt beschreven.

2 Binnen de totale dadergroep (N=1609) is het percentage hoogfrequente daders 7%; zij zijn verantwoordelijk voor meer dan een kwart (26.7%) van alle misdrijven in de totale dadergroep.

Tabel 4.8 laat zien hoe de uitgangsdelicten, behalve vuurwerkcriminaliteit, verdeeld zijn over de drie trajectgroepen. Het soort uitgangsdelict hangt samen met de trajectgroepen ($\chi^2(28)=87.083$, $p<0.001$); per uitgangsdelict is vervolgens vastgesteld in hoeverre de verdeling van milieudaders over de trajectgroepen verschilt. We zien dat sommige classificaties van het uitgangsdelict (licht) oververtegenwoordigd zijn in de groep hoogfrequente daders: dit zijn afvalcriminaliteit en dierenwelzijn. Daders in de categorieën voedselveiligheid en vervoer gevaarlijke stoffen volgen dit patroon ook iets vaker, maar de absolute aantallen zijn klein ($N<10$). Daders in de categorieën milieufraude en de Flora- en Faunawet zijn in alle drie de trajectgroepen ongeveer gelijk vertegenwoordigd: zij vormen met 38.0% een substantiële groep daders binnen dit hoogfrequente traject.

Tabel 4.8 Uitgangsdelict per trajectgroep voor milieudaders die niet vervolgd werden voor vuurwerkcriminaliteit (N=1140)

Delictcategorie	Sporadische daders % (N)	Late starters % (N)	Hoogfrequente daders % (N)
<i>N</i>	593	434	113
Mestfraude	4.9% (29 ^a)	1.2% (5 ^a)	0.9% (1 ^{a,b})
Illegale gewasbescherming	1.9% (11 ^a)	3.0% (13 ^a)	0.9% (1 ^a)
Verontreiniging bodem, lucht en oppervlaktewater	5.6% (33 ^a)	6.9% (30 ^a)	0% (0 ^b)
Afvalcriminaliteit	5.2% (31 ^a)	6.7% (29 ^a)	14.2% (16 ^b)
Voedselveiligheid	0.5% (3 ^a)	2.1% (9 ^{a,b})	4.4% (5 ^b)
Milieufraude, witwassen en valsheid in geschrifte	18.7% (111 ^a)	20.7% (90 ^a)	16.8% (19 ^a)
Zeer zorgwekkende stoffen (ZZS)			
Asbest	6.2% (37 ^a)	4.8% (21 ^a)	5.3% (6 ^a)
Overig ZZS	4.2% (25 ^a)	2.1% (9 ^a)	2.7% (3 ^a)
Vervoer gevaarlijke stoffen	0.2% (1 ^a)	0.9% (4 ^{a,b})	3.5% (4 ^b)
Dierenwelzijn	6.1% (36 ^a)	7.4% (32 ^{a,b})	12.4% (14 ^b)
Flora- en faunawet	18.4% (109 ^a)	15.4% (67 ^a)	21.2% (24 ^a)
Milieu overig			
Voorschriften op zee	1.5% (9 ^a)	0.7% (3 ^a)	0% (0 ^a)
Stroperij	0.3% (2 ^a)	1.4% (6 ^a)	0.9% (1 ^a)
Geen milieuvergunning/in strijd met vergunningsvoorschriften	5.4% (32 ^{a,b})	7.1% (31 ^b)	0.9% (1 ^a)
Overig	20.9% (124 ^a)	19.6% (85 ^a)	14.2% (16 ^a)

Noot. Elke aanduiding a, b en c verwijst naar een subset van de trajectgroepen die significant van de andere subsets verschilt ($p<0.05$)

Samenvattend laten de resultaten een aantal subgroepen milieudaders zien. Ten eerste is er een grote groep sporadische milieudaders: dit zijn vaak oudere daders die vooral in beeld zijn vanwege het ene milieudelict waarvoor zij vervolgd zijn. Deze groep lijkt het meest op de groep stereotype witteboordendaders

die in de literatuur wordt beschreven. Ten tweede is er een substantiële groep late starters, die een geleidelijke opgaande ontwikkeling van milieucriminaliteit doorlopen. Zij plegen voor een deel inrichting-gebonden delicten, maar voor een deel ook delicten buiten het milieudomein. Ten derde is er een kleine groep hoogfrequente daders, die al op jonge leeftijd actief zijn en een veelzijdig patroon van delictgedrag vertonen. Het merendeel van deze delicten is geen milieudelict.

Naast deze drie groepen is er nog een vierde groep die bij de schatting van het drie-groepen-model niet is meegenomen: de vuurwerkdaders. Deze daders worden, anders dan de andere dadergroepen, gekenmerkt door een vroege piek in hun criminele carrière en een veelzijdig maar laagfrequent patroon van delictgedrag.

4.3 CASUSBESCHRIJVINGEN UIT INTERVIEWS TER ILLUSTRATIE VAN DADERTYPEN, MOTIEVEN EN VERANDERINGEN

In de beschrijvingen van milieuzaken die in de interviews met officieren van justitie naar voren kwamen, werden verschillende ontwikkelingen en subgroepen daders geschetst. Deze varieerden sterk wat betreft milieudelict, toedracht en de entiteit waarbinnen de daders opereerden. Een afgebakende dadertypologie kwam uit de interviews niet naar voren, wel beschreven de geïnterviewden de omstandigheden die leidden tot het milieudelict, en de keuze – die volgens geïnterviewden bewust werd gemaakt – om ermee door te gaan of te stoppen.

De complexiteit van milieucriminaliteit en waarom het lastig is om te spreken van dadertypologieën, werd sterk benadrukt. Milieucriminaliteit werd omschreven als een *'groot spectrum aan strafbare feiten'*; feiten die bovendien strafbaar zijn gesteld in zeer diverse regelgeving. Deze diversiteit, en de weerspiegeling van de samenleving, ziet men ook terug in de populatie milieudaders.

Milieucriminaliteit werd in de interviews vooral beschreven als organisatiecriminaliteit. De natuurlijke persoon is de persoon die 'aan de knoppen' zit en vooral bij kleinere bedrijven valt die persoon grotendeels samen met de rechtspersoon. Volgens de geïnterviewden is er vaak een bepaalde gelegenheid of financiële druk die aanleiding is om de grenzen van de milieuwet- en regelgeving op te zoeken en te overtreden. Deze verklaring komt overeen met de verklaringen die gangbaar zijn in de literatuur over organisatie- en witteboordencriminaliteit. Eén van de geïnterviewden ging een stap verder en concludeerde: *'De typische milieucrimineel is een witteboordencrimineel.'*

Daarbij werd wel direct de kanttekening gemaakt dat daders van vuurwerkcriminaliteit een wezenlijk andere dadergroep vormen. Vuurwerkcriminaliteit werd omschreven als een vorm van criminaliteit waarbij vaak jeugdigen of jonge mannen zonder legaal bedrijf betrokken zijn:

‘Dan zit je toch meer richting de commune criminaliteit en dan zie je natuurlijk ook al veel jeugdigen die gewoon al echt een carrière aan het maken zijn in het criminele circuit.’

Het algemene beeld van milieudaders is dat van een dadergroep die het milieudelict binnen een bedrijfscontext pleegt. In de interviews werden meerdere beschrijvingen gegeven van hoe deze daders zich ontwikkelen tot milieudader. De milieudader werd vaak geschetst als een persoon met een klein of middelgroot (eigen) bedrijf, die met goede bedoelingen is begonnen, maar gaandeweg verkeerde keuzes maakt. Die verkeerde keuze komt vaak voort uit een situatie waarin het bedrijf in financieel zwaar weer zit. Personen zien bijvoorbeeld geen andere uitweg voor faillissement dan milieucriminaliteit:

‘Die component [financiële nood] zit er wel vaak in. Niet bij alle, maar bij een groot deel wel. Die hebben een bedrijf dat door alle omstandigheden in de markt niet meer goed rendeert. [...] En dan ontstaat er vaak een situatie waarin ze die [dier]rechten³ niet meer voldoende kunnen bekostigen, maar ze kiezen er toch echt bewust voor om gewoon de dieren te houden.’

Opvallend is dat meerdere geïnterviewden onderscheid maakten naar de grootte van het bedrijf waarin milieudaders actief zijn, ofwel: de ‘kleine jongens’ en de ‘grotere jongens’. De ‘kleine jongens’ hebben vaak een eigen bedrijf en plegen onder bepaalde omstandigheden milieucriminaliteit. Soms is dit financiële nood of het niet kunnen of willen omgaan met complexe regelgeving, maar soms is het ook een manier om makkelijk geld te verdienen of een goede dienst te bewijzen aan een trouwe klant. Bij ‘grotere jongens’ zijn de daders managers of directeurs van grotere bedrijven. Deze groep is lastig te stoppen, omdat het moeilijk is om te bewijzen dat deze personen aan de knoppen zitten (*‘ze moeten wetenschap hebben’*); wanneer er wel kan worden ingegrepen, gaan daders soms door onder een andere entiteit.

‘Kijk de kleinere jongens die zitten op een andere manier in de fraude, dus dat is de context [...] van economische nood dat maakt dat ze verkeerde keuzes gaan maken. Dat is een groep die je best wel bereikt met de [OM] zaken die we doen. Ik denk dat die zich bij de keukentafel wel achter de oren krabben of ze de juiste keuze hebben gemaakt of dat ze niet toch naar de bank moeten gaan. De grotere jongens in de markt dat zijn hele calculerende actoren die gewoon weten dat ze voortdurend bestuurlijke boetes krijgen, het heeft geen enkele impact op hun bedrijf, economisch niet maar ook niet in de sfeer van risico’s of bedrijfsbeëindiging of zo.’

---

3 ‘Dierrechten zijn productierechten die tot doel hebben de productie van dierlijke mest te beperken. Een veehouder mag niet meer varkens, kippen en kalkoenen houden dan het op het bedrijf rustende productierecht.’ Zie www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/80240ned.

Milieucriminaliteit kan dus voorkomen uit een crimineel verdienmodel dat onderdeel is van de manier waarop een bedrijf opereert, maar het kan ook zijn dat ondernemers ontdekken dat het makkelijker en goedkoper is om bepaalde voorschriften en wetten niet na te leven, en dat dit vervolgens een vast onderdeel wordt van de manier waarop zij hun bedrijf runnen. De geringe pakkans speelt daarbij een rol.

‘Nou ik denk bijvoorbeeld als je kijkt naar de gemiddelde asbestzaak [...] het is niet zo dat mensen denken we gaan anderen blootstellen aan asbest. Het is meer soort van: wat lastig, moeten we al die dingen regelen, kost ook weer geld, nou we halen het [asbest] zelf wel even weg. Gewoon uit financiële overweging, dat is wel vaak dus de insteek. En dat je denkt: het overkomt mij niet, het zal wel meevallen. [...] de pakkans is klein. Dus die daar echt hun MO [modus operandus] van hebben gemaakt. [...]’

4.4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

In dit hoofdstuk werden de criminele carrières van milieudaders beschreven. In deze deelstudie werden milieudaders die als natuurlijke persoon vervolgd werden voor milieucriminaliteit, vanaf zeer jonge leeftijd tot ver in de volwassenheid gevolgd. De deelstudie in dit hoofdstuk is zo opgezet dat we beter zicht krijgen op de dader achter het milieudelict, en de achtergrondkenmerken van de dader die het plegen van milieucriminaliteit kunnen verklaren. Deze benadering sluit aan bij een relatief nieuw perspectief binnen de literatuur over organisatie- en witteboordencriminaliteit, waarin meer aandacht is voor de rol van de individuele dader en verklaringen uit de levensloopcriminologie worden toegepast om crimineel gedrag te verklaren. In deze eerste deelstudie staan een aantal resultaten centraal.

De resultaten laten op de eerste plaats zien dat daders vaak mannen zijn die meer dan één delict hebben gepleegd. Verder vormen zij een zeer heterogene groep daders. Milieudelicten waarvoor daders vervolgd werden, laten een breed scala aan uitgangsdelicten zien. Een deel van deze delicten suggereert ook criminele activiteiten buiten het milieudomein. De verschillende ontwikkelingspatronen in criminaliteit die in de verschillende groepen milieudaders werden gevonden, vertonen opvallende gelijkenissen met resultaten uit studies naar witteboordendaders die een zeer diverse groep daders beschrijven met verschillende achtergronden (Benson & Kerley, 2001; van Onna, 2018; Weisburd & Waring, 2001). Een aparte groep daders in dit hoofdstuk is de relatief grote groep die vervolgd werd voor vuurwerkcriminaliteit. Deze groep was over het algemeen een stuk jonger dan andere daders binnen de steekproef, en volgde een vrij specifieke criminele ontwikkeling. Hoewel in de interviews naar voren kwam dat een deel van de vuurwerkdaders meer commune-achtige criminaliteit zou plegen, bleek uit de resultaten dat zij al op jonge leeftijd een

vrij hoge piek in delictgedrag lieten zien, maar uiteindelijk niet meer of ernstiger criminaliteit pleegden dan andere milieudaders.

Ten tweede laten de resultaten zien dat de meeste daders van milieucriminaliteit, net als daders van organisatie- en witteboordencriminaliteit, pas op latere leeftijd hun eerste delict plegen. Wanneer we de leeftijd-criminaliteitscurve uitsplitsen naar feiten uit de Wet op de economische delicten, waaronder milieudelicten vallen, en feiten uit het commune strafrecht, dan zien we dat het aantal Wed-feiten met de leeftijd blijft stijgen, terwijl het aantal commune feiten in dezelfde leeftijdsperiode relatief stabiel is. Een vergelijkbaar resultaat werd eerder gevonden bij witteboordendaders: het aandeel witteboordendelicten ten opzichte van het totale aantal delicten nam geleidelijk toe naarmate daders ouder werden (van Onna, 2018).

Ten derde werden er verschillende ontwikkelingstrajecten voor crimineel gedrag gevonden: een traject voor sporadische daders, late starters en hoogfrequente daders. Sporadische daders vormen de grootste groep. Zij plegen nauwelijks delicten in de adolescentie en vroege volwassenheid. Het ontwikkelingstraject voor deze groep lijkt overigens sterk op dat van de grootste groep 'stereotype' witteboordendaders in een recente empirische studie van Van Onna (2018), die op hun beurt weer gelijkenis vertonen met de *one-shot offenders* die Weisburd en Waring (2001) beschreven. De op één na grootste groep, de late starters, volgt een vergelijkbaar traject met een hogere frequentie en een meer uitgesproken piek op late leeftijd. De groep hoogfrequente daders vormt een kleine groep, die wordt gekenmerkt door een vroege start, gevolgd door een divers en persistent patroon van delictgedrag over de levensloop. Mogelijkerwijs wordt deze groep gekenmerkt door een laag niveau van zelfcontrole (Gottfredson & Hirschi, 1995). Alleen in de analyse waarin vuurwerkdaders worden meegenomen, is er nog een vierde groep, namelijk die van laagfrequente daders. Deze groep volgt binnen de steekproef het meest atypische ontwikkelingstraject met een piek op jonge leeftijd.

Samenvattend suggereert het heterogene beeld dat er niet één simpel antwoord is op de vraag waarom daders milieucriminaliteit plegen. Bij sporadische daders en late starters ligt het voor de hand om de verklaringen te zoeken in de criminele gelegenheden die pas op latere leeftijd beschikbaar komen. Bij hoogfrequente daders ligt het voor de hand om verklaringen te zoeken in factoren die ook al op jongere leeftijd aanwezig zijn. Deze daders hebben bijvoorbeeld een laag niveau van zelfcontrole of slechte sociale binding (Godfredson & Hirschi, 1995; Sampson & Laub, 1993).

Bij een deel van de daders is vermoedelijk sprake van interactie tussen persoonsgebonden kenmerken of veranderingen in de levensloop en gelegenheden voor het plegen van milieucriminaliteit. Die gelegenheden hangen vaak samen met activiteiten die binnen een bestaande bedrijfsvoering worden uitgevoerd. Hoewel een deel van de milieudelicten geclassificeerd is als 'vrije veld', wordt

veel milieucriminaliteit in de interviews gelijkgesteld aan organisatiecriminaliteit. Daders zijn vaak eigenaar of directeur van een (vaak relatief klein) bedrijf en zoeken naar manieren om financiële problemen het hoofd te bieden of juist extra geld te verdienen. Soms is er ook sprake van onvermogen om aan de complexe regelgeving te voldoen. Daarmee vertonen milieudaders zowel gelijkenis met *opportunity seekers*, die in het onderzoek van Weisburd en Waring (2001) gekenmerkt worden door een mix van persoonlijkheidskenmerken; kenmerken die samenhangen met zowel deviant als juist conformistisch gedrag. Maar milieudaders vertonen ook gelijkenis met een andere groep daders die in hetzelfde onderzoek beschreven wordt, de zogenoemde *crisis responders*, die in financiële nood zijn of persoonlijke problemen ervaren en vervolgens een uitweg zien in milieucriminaliteit. Tot slot is er ook een groep vuurwerkdaders die een ander daderprofiel laat zien. Deze daders plegen al op jonge leeftijd vrij ernstige criminaliteit. Door de beperkte follow-up – daders zijn aan het einde van de observatie nog relatief jong – is op basis van registerdata nog moeilijk te zeggen of deze groep een carrière maakt in het criminele circuit, maar in de interviews komt naar voren dat een deel doorgroeit in zwaardere of meer georganiseerde criminaliteit.

Er zijn ook een aantal beperkingen. Een belangrijke beperking van de resultaten in dit hoofdstuk is dat er geen informatie beschikbaar is over de professionele achtergrond van deze daders. Hoewel de uitgangsdelicten soms meer en soms minder een indruk geven van de omstandigheden waaronder het delict werd gepleegd, is informatie over de functie van daders en het bedrijf waarin zij werkzaam waren essentieel om de interactie tussen persoonskenmerken en omstandigheden, en de mechanismen die leiden tot milieucriminaliteit, beter te begrijpen. Een andere beperking is dat een deel van de milieudelicten wordt afgedaan buiten het strafrecht. Daarmee blijft een deel van de – meer aan milieucriminaliteit gerelateerde vormen van – regelovertreding onzichtbaar. Bestuursrechtelijke afdoeningen konden echter niet worden geleverd, en om toch zicht te krijgen op regelovertreding van milieudaders buiten het strafrecht zullen we in het volgende hoofdstuk onderzoeken of milieucriminaliteit samenhangt met andere vormen van regelovertreding buiten het milieudomein.

5.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk zullen we onderzoeken of milieucriminaliteit bij milieudaders samenhangt met regelovertredend gedrag. We zullen dit onderzoeken door twee groepen te vergelijken. De eerste groep wordt gevormd door eenmalige milieudaders (*one-shot offenders*), die één enkel milieudelict op hun naam hebben staan. De aanname in de literatuur bij deze groep is dat zij verder gezagsgetrouwe burgers zijn en dat hun crimineel gedrag wordt veroorzaakt door omstandigheden op het werk of binnen het bedrijf (Weisburd & Waring, 2001). De tweede groep bestaat uit milieurecidivisten, die meerdere milieudelicten gepleegd hebben. De aanname bij deze tweede groep is dat zij bepaalde kenmerken hebben, waardoor ze ook buiten de context waarin het milieudelict is gepleegd (vaak het bedrijf waar de persoon werkt) regelovertredend gedrag vertonen.

Regelovertredend gedrag onderzoeken we op basis van twee verschijningsvormen die beide – zeer waarschijnlijk – in andere contexten dan het uitgangsdelict zijn begaan: zaken die zijn afgedaan door de kantonrechter en verkeersovertredingen die zijn afgedaan door het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB). Wanneer bepaalde individuen zowel binnen als buiten het milieudomein bereid of geneigd zijn om regels te overtreden, dan is dit een aanwijzing dat individuele (en niet context-afhankelijke) factoren hierin een rol spelen.

Met andere woorden, we gebruiken kantonzaken – dit zijn lichte strafbare feiten (vaak overtredingen) – en verkeersovertredingen als een proxy van een bredere geneigdheid tot regelovertreding. Wanneer deze domeinoverstijgende en niet-criminele uitkomsten samenhangen met criminele uitkomsten van milieudaders, dan is dit een aanwijzing dat er factoren binnen de persoon zijn die – naast eventuele situationele factoren – bijdragen aan het plegen van criminaliteit in het algemeen en milieucriminaliteit in het bijzonder.

5.2 RESULTATEN

5.2.1 Kenmerken regelovertreding

De mate van regelovertreding door milieudaders werd gemeten op basis van verkeersovertredingen afgedaan door het Centraal Justitieel Incassobureau en lichte strafbare feiten afgedaan door de kantonrechter. Milieudaders werden in de periode 2010-2021 gemiddeld 4.0 keer beboet voor een verkeersovertreding, in verreweg de meeste gevallen (79%) voor snelheidsovertredingen. Kantonzaken kwamen in dezelfde periode gemiddeld 2.1 keer voor.

5.2.2 Nadere uitsplitsing eenmalige daders en milieurecidivisten

Om vast te stellen in hoeverre daders die verschilden in het plegen van milieucriminaliteit ook verschilden op regelovertredend gedrag buiten het milieudomein, werden twee subgroepen samengesteld: milieurecidivisten (N=854) die behalve het uitgangsdelict nog minimaal één ander delict uit de Wed pleegden (gemiddeld 3.7 in totaal) en eenmalige milieudaders (N=755) die behalve het uitgangsdelict geen andere Wed-feiten op hun naam hadden (Tabel 5.1). Milieudaders die in de uitgangszaak voor meerdere Wed-feiten vervolgd werden, maar verder geen Wed-feiten pleegden, werden als milieurecidivist meegeteld. De twee dadergroepen verschilden niet in leeftijd, wel was het aandeel mannen hoger onder milieurecidivisten (95.7%) dan onder eenmalige milieudaders (87.4%). Milieurecidivisten pleegden hun eerste delict gemiddeld op jongere leeftijd dan eenmalige milieudaders.

In Figuur 5.1 is te zien dat regelovertredend gedrag buiten het milieudomein verschilt tussen milieurecidivisten en eenmalige milieudaders. Het gemiddelde aantal verkeersovertredingen per geobserveerd jaar lag in de groep milieurecidivisten (0.5) significant hoger dan in de groep eenmalige milieudaders (0.25; $t=6.657$). Bij gebrek aan een controlegroep hebben we weinig referentie wat betreft het gemiddelde aantal verkeersovertredingen in de algemene populatie, maar een eerder onderzoek naar witteboordendaders geeft toch een indicatie (van Onna et al., 2018): in dat onderzoek lag het gemiddelde aantal verkeersovertredingen in de controlegroep op 0.36 per jaar (de controlegroep bestond uit willekeurige personen, maar wel met vergelijkbare achtergrondkenmerken als de onderzochte groep witteboordendaders). Het lijkt er dus op dat milieurecidivisten iets vaker dan gemiddeld verkeersovertredingen begaan, en eenmalige milieudaders iets minder vaak, al kunnen we geen uitspraken doen over de vraag of deze verschillen statistisch significant zijn. Figuur 5.1 laat verder zien dat er ook voor kantonfeiten een verschil is, maar deze lichte strafbare feiten kwamen over het algemeen minder vaak voor. Het algemene beeld dat uit de resultaten naar voren komt, is dat milieurecidivisten oververtegenwoordigd zijn in regelovertredend gedrag buiten het milieudomein.

Tabel 5.1 Kenmerken strafbare feiten/regelovertrading en daderkenmerken

	Milieu recidivisten	Eenmalige milieudaders	t/Chi ²	Sign.
<i>N</i>	854	755		
Kenmerken strafbare feiten/regelovertrading				
Aantal milieufeiten ^a (uitgangszaak/Wed)	3.7	1.0	11.700	***
Aantal overige feiten				
Alle delicten	10.0	3.0	13.893	***
Verkeersovertradingen (CJIB)	5.2	2.7	6.657	***
Lichte feiten (kantonrechter)	2.8	1.3	8.844	***
Aantal feiten per jaar (λ)				
Alle delicten	0.3	0.1	12.351	***
Verkeersovertradingen (CJIB)	0.5	0.2	6.657	***
Lichte feiten (kantonrechter)	0.1	0.0	11.700	***
Daderkenmerken ^b				
Leeftijd uitgangszaak	42.8	42.0	1.169	.243
Man (%)	95.7%	87.4%	36.351	***
Leeftijd 1 ^e delict (alle)	28.1	33.1	-6.576	***
Leeftijd 1 ^e kantonzaak	29.2	29.9	-806	.420

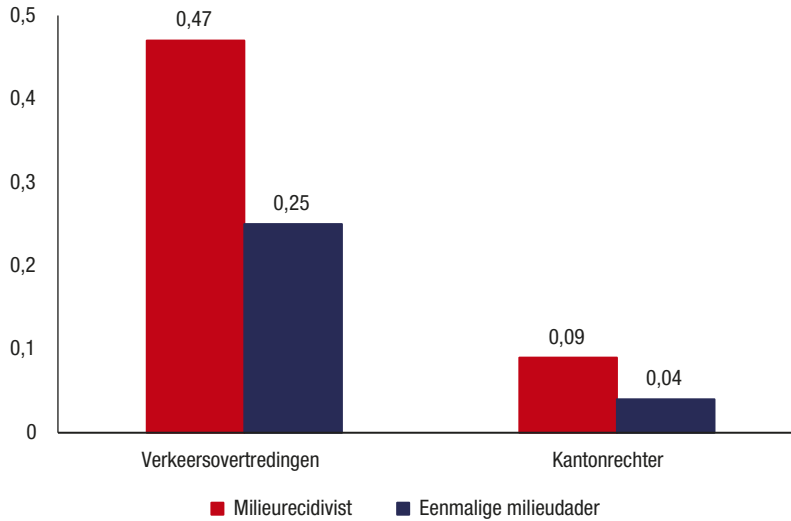
^a Milieufeiten omvatten het uitgangsdeldict en eerdere/latere feiten die vallen onder de Wed

^b Verkeersovertradingen waren geregistreerd vanaf 2010 (startleeftijd kon niet worden vastgesteld)

Noot. N=1609. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

De verschillen werden multivariaat getoetst met een MANOVA (Tabel 5.2). Deze analyse bevestigt dat eenmalige milieudaders minder vaak beboet worden voor verkeersovertradingen of lichte strafbare feiten, dan milieurecidivisten. In een aanvullende analyse is onderzocht of dit verschilt tussen milieudaders die wel of geen vuurwerkdelict als uitgangsdeldict hadden gepleegd. Vuurwerkdaders verschilden niet van niet-vuurwerkdaders wat betreft verkeersovertradingen. Voor kantonfeiten is er wel een significant verschil: vuurwerkdaders zijn hierin oververtegenwoordigd, al is in Figuur 5.2 te zien dat het om weinig voorkomende feiten gaat. Overigens is er geen sprake van een interactie-effect: milieurecidivisten zijn ten aanzien van beide vormen van regelovertrading licht oververtegenwoordigd ongeacht of zij wel of niet vuurwerkdaders zijn.

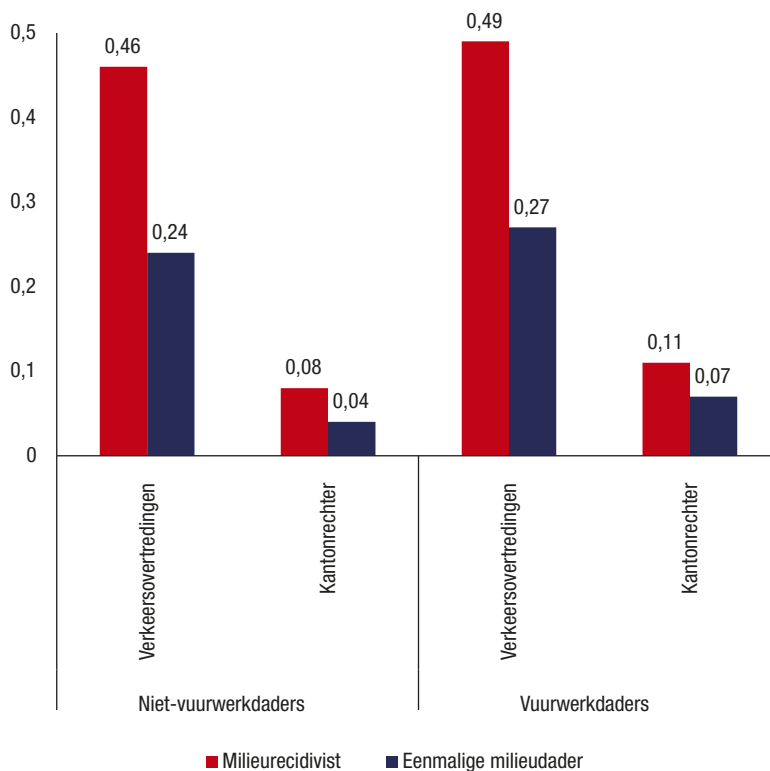
Figuur 5.1 Gemiddeld aantal verkeersovertredingen en lichte strafbare feiten (kantonrechter) voor eenmalige milieudaders en milieurecidivisten (N=1609)

Tabel 5.2 MANOVA met hoofdeffecten en interactie-effect (N=1609)

	Wilk's λ		df	F	Sig.
Hoofdeffecten					
Milieurecidivist	.967	Verkeersovertredingen	1	32.81	<0.001
		Lichte feiten (kantonrechter)	1	39.59	<0.001
Vuurwerkdader	.986	Verkeersovertredingen	1	0.45	0.503
		Lichte feiten (kantonrechter)	1	21.98	<0.001
Interactie-effect					
Milieurecidivist x vuurwerkdader	.999	Verkeersovertredingen	1	0.007	0.933
		Lichte feiten	1	0.117	0.732

Figuur 5.2 Gemiddeld aantal verkeersovertredingen en lichte strafbare feiten (kantonrechter) voor milieurecidivisten en eenmalige milieudaders uitgesplitst naar niet-vuurwerkdaders en vuurwerkdaders (N=1609)

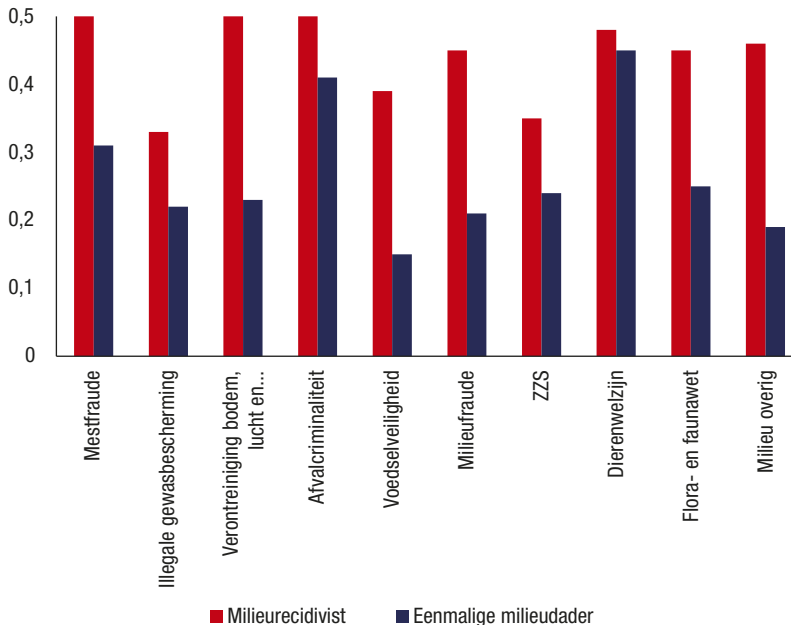

5.2.3 Regelovertreding voor verschillende milieudaders

In een aparte analyse hebben we gekeken naar de samenhang tussen verkeersovertredingen en milieurecidive voor de verschillende typen daders op basis van het onderscheid in Tabel 4.1 (classificatie van het uitgangsdeldict). Figuur 5.3 laat zien dat binnen de groepen daders van afvalcriminaliteit en daders van delicten onder de Wet dieren, eenmalige milieudaders (net als milieurecidivisten) een relatief hoog aantal verkeersovertredingen hebben. Zij scoren niet alleen hoger op verkeersovertredingen in vergelijking tot andere (eenmalige) milieudaders, maar ook in vergelijking tot de controlegroep uit het eerdere onderzoek van Van Onna en collega's (2018). Mogelijk is het onderscheid tussen milieurecidivisten en eenmalige milieudaders in deze groepen meer toe te schrijven aan registratieverschillen en zijn deze eenmalige milieudaders in werkelijkheid milieudaders die minder op de radar van de handhaving staan. Daar staan twee belangrijke kanttekeningen tegenover: de aantallen daders in sommige subgroepen zijn klein, en het niveauverschil met de controlegroep uit

eerder onderzoek kan niet worden getoetst op statistische significantie. De verschillen in Figuur 5.3 moeten daarom met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Figuur 5.3 Gemiddeld aantal verkeersovertredingen voor milieurecidivisten en eenmalige milieudaders uitgesplitst naar niet-vuurwerk-uitgangsdelicten (N=1140; de categorie ‘vervoer gevaarlijke stoffen’ is weggelaten vanwege N<10)

Samenvattend laten de resultaten zien dat er een verband is tussen herhaald milieudaderschap en regelovertrekend gedrag buiten het milieudomein. Dit verband was zichtbaar voor alle daders van een milieudelict, ongeacht het type milieudelict. Bij specifieke vooral inrichting-gebonden uitgangsdelicten leken ook eenmalige daders oververtegenwoordigd in regelovertrekking, maar doordat het hier bovendien om relatief kleine subgroepen gaat en doordat we geen beschikking hebben over een controlegroep van personen met vergelijkbare kenmerken zonder milieudelict, is niet te zeggen of dit beeld typerend is voor deze milieudaders in het algemeen.

5.3 CASUSBESCHRIJVINGEN UIT INTERVIEWS OF DOSSIERS TER ILLUSTRATIE VAN DOMEINOVERSTIJGEND REGELOVERTREDEND GEDRAG

In de interviews met officieren van justitie worden verschillende verklaringen voor milieucriminaliteit genoemd, zowel situationele factoren als de neiging tot regelovertreding van individuele milieudaders. Hoewel er niet direct een verband wordt gelegd met regelovertreding buiten het milieudomein, is er volgens een van de geïnterviewden wel een subgroep die er een flexibele moraal op nahoudt. Zij erkennen de vastgestelde normen niet, en gebruiken neutralisatietechnieken (*'wat zij doen, is beter dan de norm'*) waarmee zij zich boven de regels stellen.

Het is niet ondenkbaar dat deze attitude ook buiten de bedrijfscontext wordt vastgehouden. In dat geval is er waarschijnlijk een verband met deviant gedrag op andere domeinen. Daarnaast is het denkbaar dat ondernemerschap personen aantrekt die niet bang zijn om risico's te nemen, en daarbij de grenzen van wet- en regelgeving op te zoeken. Een officier van justitie zegt hierover:

'Het zijn ook opportunisten. Als je een onderneming hebt, dan ben je een beetje opportunistisch. Dat hoort er ook wel een beetje bij. Het zijn gewoon mensen die in het bedrijfsleven handig zijn, en dan soms de geitenpaadjes zoeken. En dan soms is het een legaal geitenpaadje en soms ook niet.'

Een andere officier maakt de kanttekening dat sommige daders verder gaan dan geitenpaadjes zoeken. Deze daders werken bij een bedrijf dat doelbewust wordt ingezet voor het ontwikkelen van criminele activiteiten.

'Met ondermijning bedoel ik in dit geval dat zijn dan, ja, dat zijn actoren die op verschillende vlakken tegelijk criminaliteit plegen. Dat zijn bedrijven, die hebben een omgevingsvergunning voor een bepaalde activiteit, het zijn vrij grote bedrijven [...] en ze gebruiken dat bedrijf dan als uitvalsbasis voor verschillende dingen die niet mogen. Dan zie je dat ze dat vaak combineren met [...] financiële advisering maar ook bedrijfseconomische advisering en dat soort dingen [...]. En dat soort criminele werkt heel nadrukkelijk met valsheid in geschrifte op grote schaal met criminele instructies zoals niet over de telefoon praten, afschermen richting toezicht, app-groepen waarin bijvoorbeeld de kentekens van toezichthouders rondgaan.'

Tot slot suggereert een van de geïnterviewden dat vuurwerkdaders dichter tegen domeinoverstijgend crimineel gedrag aan zitten dan andere milieudaders, bijvoorbeeld omdat ze door hun handel contact hebben met criminele samenwerkingsverbanden. De geïnterviewde ziet bij deze daders ook dwarsverbanden buiten het milieudomein, bijvoorbeeld in de illegale tabak of in de drugs.

5.4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

In dit hoofdstuk werd onderzocht of milieudaders ook buiten het milieudomein, in een context die niet gerelateerd is aan een bestaande bedrijfsvoering waarbinnen het milieudelict is gepleegd, nog andere vormen van regelovertreding plegen. De hypothese is vaak dat de verklarende factoren voor organisatie- en witteboordencriminaliteit in brede zin enkel liggen in de werkgerelateerde omstandigheden en de gelegenheid tot milieucriminaliteit. Als die hypothese klopt, dan zou er geen verband moeten zijn tussen wet- en regelovertreding door personen binnen het milieudomein en regelovertreding buiten het milieudomein. In dat geval zijn de personen die (veel) milieucriminaliteit plegen, niet per se dezelfde personen als zij die (veel) regels overtreden buiten het milieudomein. Maar als die hypothese niet klopt en de samenhang is er wel, dan is dat een sterke aanwijzing dat milieucriminaliteit niet alleen voortkomt uit de gelegenheid, maar ook uit individuele verschillen die samenhangen met de geneigdheid om van een gelegenheid tot milieucriminaliteit gebruik te maken.

De mate van regelovertreding buiten het milieudomein werd gemeten op basis van verkeersovertredingen en kantonzaken. Om vast te stellen in hoeverre daders die verschilden in het plegen van milieucriminaliteit ook verschilden op regelovertreding buiten het milieudomein, werden twee subgroepen samengesteld: milieurecidivisten en eenmalige milieudaders. De resultaten laten zien dat milieurecidivisten oververtegenwoordigd zijn op regelovertreding buiten het milieudomein. Dit kan worden geïnterpreteerd als een individuele geneigdheid om de grenzen van wet- en regelgeving op te zoeken en er zo nodig overheen te gaan. In lijn met deze interpretatie wordt in de interviews het beeld geschetst van een groep, voornamelijk ondernemers, die niet bang is om risico's te nemen en die soms 'geitenpaadjes' kiest ten koste van milieuwet- en regelgeving.

De resultaten laten zien dat regelovertreding buiten het milieudomein sterk verhoogd is onder milieurecidivisten in vergelijking tot eenmalige milieudaders, maar ook onder eenmalige milieudaders komt regelovertreding met enige regelmaat voor. In hoeverre de mate van regelovertreding onder eenmalige milieudaders verhoogd is, is bij gebrek aan controlegroep niet te zeggen. Hiervoor zouden we ook regelovertreding moeten meten in een groep van niet-milieudaders met vergelijkbare achtergrondkenmerken, maar deze informatie was niet beschikbaar. Eerder onderzoek naar witteboordendaders door Van Onna en collega's (2018) liet zien dat eenmalige daders een sterkere neiging tot regelovertreding hadden dan niet-daders.

Wanneer we regelovertreding breder trekken dan alleen verkeersboetes, dan blijkt dat milieurecidivisten ook vaker veroordeeld worden in kantonzaken, ook al komen deze zaken in het algemeen maar weinig voor in de steekproef. De resultaten laten bovendien een lichte oververtegenwoordiging zien van vuurwerkdaders in deze kantonzaken. Gegeven dat kantonzaken weinig

voorkomen, is het algemene beeld voor vuurwerkdaders niet wezenlijk anders dan voor andere daders van milieucriminaliteit.

Behalve voor vuurwerkdaders is ook gekeken naar de samenhang tussen herhaald daderschap en verkeersovertredingen voor andere typen milieudaders. Bij specifieke vooral inrichting-gebonden uitgangsdelicten, zoals afvalcriminaliteit en delicten onder de Wet dierenwelzijn, lijken ook eenmalige daders een sterkere neiging te hebben tot regelovertreding. Door gebrek aan een controle-groep en de relatief kleine subgroepen in ons onderzoek is niet met zekerheid te zeggen of dit beeld typerend is voor deze milieudaders in het algemeen.

Samenvattend laten de resultaten zien dat milieurecidivisten oververtegenwoordigd zijn in verkeersovertredingen, een vorm van regelovertreding die compleet verschillend is van milieucriminaliteit. Regelovertredend gedrag is dus relatief stabiel, ongeacht de met milieucriminaliteit geassocieerde context, en dit suggereert dat individuele daderkenmerken een belangrijke rol spelen in het verklaren van milieucriminaliteit.

De individuele neiging om regels te overtreden komt in de interviews met de officieren van justitie beperkt aan bod, mogelijk omdat er beperkt zicht is op wet- en regelovertreding buiten het strafrechtelijk kader of omdat interventies meer gericht zijn op de specifieke bedrijfscontext of de algemene werkwijze binnen de branche waarin het milieudelict is vastgesteld. Die individuele vatbaarheid voor wet- en regelovertreding is wel van belang voor het ontwikkelen van interventies die gericht zijn op het ombuigen van de criminele carrières van milieudaders, vooral wanneer (potentiële) milieudaders werken bij een bedrijf waarin de bedrijfsvoering gericht is op fraude, of in een bepaalde branche waarin het geaccepteerd is om het niet zo nauw te nemen met milieuwet- en regelgeving.

Een belangrijke beperking in dit hoofdstuk is dat er geen informatie was over de bestaande bedrijfsvoering waarbinnen daders actief waren en hun eventuele rol binnen het bedrijf. Hierdoor kunnen we niet volledig uitsluiten dat contextuele factoren, die wij niet hebben kunnen meten, hebben bijgedragen aan milieucriminaliteit. Maar zelfs als dit het geval is, dan verklaart het niet het consistent verhoogde aantal verkeersdelicten bij milieudaders. Een tweede beperking is dat verkeersovertredingen en kantonfeiten gebaseerd zijn op officieel geregistreerde data en daarom een onderschatting zijn van regelovertredend gedrag in brede zin. Een deel van deze – niet (of vrijwel niet) aan milieucriminaliteit gerelateerde vormen van – regelovertreding blijft dus onzichtbaar.

6.1 INLEIDING

In deze derde en laatste deelstudie onderzoeken we de strafrechtelijke recidive van milieudaders na afdoening van het milieudelict waarvoor zij tussen 2012-2020 vervolgd werden. De steekproef waarbinnen recidive geanalyseerd wordt, bestaat uit een deelselectie van de oorspronkelijke onderzoeksgroep. Het gaat om deelcohort milieuverdachten voor wie de opsporingsonderzoeken liepen in de periode 2012-2015. Door alleen uitgangszaken te selecteren met een afdoeningsdatum vóór 2016, kon recidive na afdoening over een periode van minimaal zes jaar (tot 22-1-2022) geanalyseerd worden.

6.2 RESULTATEN

In de onderzochte deelselectie ($N=1013$) is 92.7% man en 91.1% geboren in Nederland; beide percentages zijn vergelijkbaar met die in de oorspronkelijke onderzoeksgroep (Tabel 4.2). De leeftijd ten tijde van het uitgangsdelict is gemiddeld 42.9 jaar oud ($SD=13.5$). De observatieperiode vanaf het moment van afdoening is gemiddeld 7.6 jaar ($SD=1.9$).

Voorafgaand aan het uitgangsdelict was meer dan de helft (58.7%) veroordeeld voor enig delict, en bijna één op de drie (30.2%) veroordeeld voor een Wed-feit. Een substantieel deel (43.6%) had meer dan één misdrijf gepleegd, en 17.6% was al herhaaldelijk (dus vaker dan één keer) veroordeeld voor Wed-feiten.

6.2.1 *Afdoening in milieuzaak*

Tabel 6.1 geeft een overzicht van de verschillende soorten OM-afdoeningen in de uitgangszaak. In iets minder dan de helft van de geselecteerde uitgangszaken (2012-2015) werd de zaak naar de rechter gebracht en kwam de rechter tot strafoplegging (45.6%). In bijna één op de vijf gevallen werd de milieuzaak niet aan de rechter voorgelegd; in dat geval was er bijna altijd sprake van een transactie. Transacties vormen daarmee een substantieel deel van alle afdoeningen (18.9%). Iets meer dan een kwart van alle milieuzaken werd geseponeerd (26.4%);

daarbij ging het meestal om een onvoorwaardelijk sepot (21.7 %). Een opvallende en relatief veelvoorkomende sepotgrond was dat de corporatie of leidinggever werd vervolgd (N=46); dit suggereert dat deze milieufeiten (4.5% van de geselecteerde uitgangszaken) in de context van een normale bedrijfsvoering werden gepleegd. Tot slot was er een klein deel dat eindigde in vrijspraak (4.7%). De laatste kolom is alleen ter illustratie: de voor dit hoofdstuk geselecteerde subset van uitgangszaken laat een vergelijkbare verdeling van afdoeningen zien als de uitgangszaken in de oorspronkelijke steekproef.

Tabel 6.1 Afdoening in milieu-uitgangzaak

	Uitgangszaken 2012-2015	Alle uitgangszaken 2012-2020
	% (N)	% (N)
	N=1013	N=1609
Uitspraak rechter		
Veroordeling met strafoplegging	45.6% (462)	48.1% (774)
Vrijspraak	4.7% (47)	4.5% (72)
Overig ^a	0.6% (6)	0.8% (13)
Afdoening OM		
Transactie	18.9% (191)	15.2% (244)
OM-afdoening overig ^b	0.3% (3)	1.6% (25)
Sepot ^c	26.4% (267)	26.2% (422)
Gevoegd	1.8% (18)	1.6% (26)
Overig	1.9% (19)	2.1% (33)

^a Schuldigverklaring zonder strafoplegging

^b Strafbeschikkingen (max. € 1750)

^c Meest voorkomende sepotgronden waren onvoldoende bewijs (N=104) en dat de corporatie (of leidinggever) wordt vervolgd (N=46)

Tabel 6.2 geeft een overzicht van de verschillende straffen die werden opgelegd in de geselecteerde milieuzaken. Bijna 30% van de milieudaders kreeg een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd (29.4%); in de meeste gevallen ging het om een 'kale gevangenisstraf', maar ook redelijk vaak werd de gevangenisstraf opgelegd in combinatie met een werkstraf (en soms ook nog een geldboete). Een iets kleiner deel, namelijk een kwart van de milieudaders, kreeg een voorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd (24.5%) en in verreweg de meeste gevallen was dit in combinatie met een werkstraf. Een substantieel deel kreeg geen gevangenisstraf, maar wel een werkstraf opgelegd (19.7%), meestal zonder geldboete. Daarnaast kreeg een deel alleen een boete opgelegd (19.3%). Voorwaardelijke werkstraffen en voorwaardelijke geldboetes kwamen weinig voor.

Tabel 6.2 Soort strafoplegging in geselecteerde milieu-uitgangszaken met strafoplegging

Soort straf	% (N)
Onvoorwaardelijke gevangenisstraf ^a	29.4% (136)
Voorwaardelijke gevangenisstraf ^b	24.5% (113)
Werkstraf ^c	19.7% (91)
Geldboete	19.3% (89)
Overig	7.1% (33)

^a Deze straf werd regelmatig opgelegd in combinatie met een werkstraf of geldboete (N=53)

^b Deze straf werd bijna altijd opgelegd in combinatie met een werkstraf of geldboete (N=107)

^c Deze straf werd meestal niet in combinatie met een geldboete opgelegd (N=83)

Noot. N=462

Het soort strafoplegging hangt samen met het soort uitgangsdeldict. Bij niet-vuurwerkdaders werd in iets minder dan een kwart van de uitgangszaken (22.8%) een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd; bij vuurwerkdaders lag dit percentage fors hoger (40.7%). Voorwaardelijke gevangenisstraffen kwamen bij uitgangszaken van niet-vuurwerkdaders ook minder vaak voor (20.3%) in vergelijking tot vuurwerkdaders (31.4%). 'Kale' werkstraffen werden ongeveer even vaak opgelegd bij uitgangszaken van niet-vuurwerkdaders (20.0%) en van vuurwerkdaders (19.2%). Tot slot werd 29% van alle milieuzaken bij niet-vuurwerkdaders afgedaan met een geldboete (29.0%). Dat is een groot verschil met vuurwerkdaders, waarin dit bijna niet voorkwam (2.0%).

6.2.2 Recidive na afdoening in milieuzaken

Na afdoening in de geselecteerde milieuzaken pleegden 215 milieudaders (21.2%) een recidivedeldict; voor iets minder dan de helft van deze groep recidivisten omvatte dit ten minste één Wed-feit (8.7%). De gemiddelde tijdsduur tussen afdoening in de uitgangszaken en het eerste recidivedeldict was 3.5 jaar (voor Wed-feiten duurde dit iets langer). De uitsplitsing van recidive naar classificatie van het uitgangsdeldict (Tabel 4.1) laat zien dat vuurwerkdaders (29.3%) en daders van afvalcriminaliteit (28.8%) een licht verhoogde algemene recidive hebben, maar de uitsplitsing resulteert verder in zulke kleine aantallen dat we dit niet verder zullen interpreteren.

Tabel 6.3 Recidive na geselecteerde milieu-uitgangszaak (2012-2015)

	Frequentie
	% (N) / Gemiddelde (SD)
Geen recidive	78.8% (798)
Recidive	
Recidive naar misdrijf	21.2% (215)
Recidive naar Wed-delict	8.7% (88)
Duur tot recidive	
Duur tot recidive naar misdrijf	3.5 (2.4)
Duur tot recidive naar Wed-delict	4.3 (2.5)
Aantal recidivedelicten	
Alle misdrijven (totaal)	3.5 (3.9)
Wed-delicten	2.2 (2.6)

Noot. N=1013

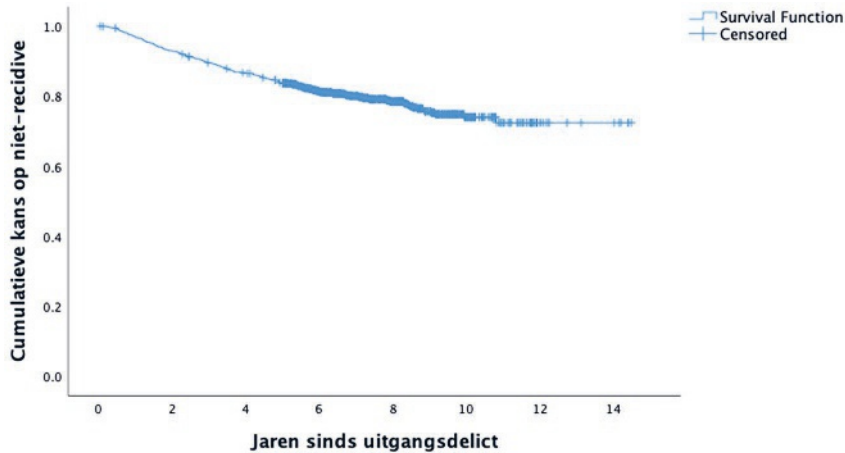
Figuur 6.1 geeft de overlevingscurve voor alle misdrijven en Figuur 6.2 voor Wed-feiten na de uitgangszaak. Bij een overlevingscurve betekent een steile afname in de curve, dat veel mensen een recidive-delict hebben gepleegd. Als de overlevingscurve een vlak verloop laat zien, dan heeft (bijna) niemand een recidive-delict gepleegd. Een plusteken op de overlevingscurve betekent dat de observatie voor een persoon die nog niet heeft gerecidiveerd eindigt (de leeftijd aan het einde van de observatieperiode verschilt namelijk tussen personen en is afhankelijk van de follow-up en leeftijd bij het uitgangsdelict). De waarnemingen voor die persoon zijn vanaf dat moment 'censored'.

Recidive naar Wed-feiten (onderdeel van de misdrijven in Figuur 6.1) laat een meer geleidelijk verloop zien, in vergelijking tot recidive naar alle misdrijven: de 'overlevingscurve' voor Wed-feiten na de uitgangszaak is iets vlakker, ook als we rekening houden met het niveauverschil dat op voorhand verwacht mag worden doordat Wed-feiten een subset vormen van de misdrijven in Figuur 6.1. Ongeveer de helft van alle daders die uiteindelijk recidiveren naar een misdrijf, doet dit binnen drie jaar na het uitgangsdelict. Binnen vijf jaar is de cumulatieve recidivekans gelijk aan 16.2% (gelijk aan een cumulatieve overlevingskans van 83.8%). Recidive naar Wed-feiten verloopt iets geleidelijker: de helft van alle daders die recidiveren naar een Wed-feit, doet dit binnen vier jaar. Na vijf jaar is de cumulatieve recidivekans 5.9% (gelijk aan een cumulatieve overlevingskans van 94.1%). Vooral de overlevingscurve voor alle misdrijven laat een verloop zien dat in vergelijking tot recidive naar Wed-feiten minder duidelijk stabiliseert na vijf jaar. Er is na vijf jaar sprake van relatief veel censureringen doordat de observatie eindigt voor individuen die nog niet hebben gerecidiveerd (te herkennen aan 'plussen' in de curve), maar binnen de groep die langer wordt

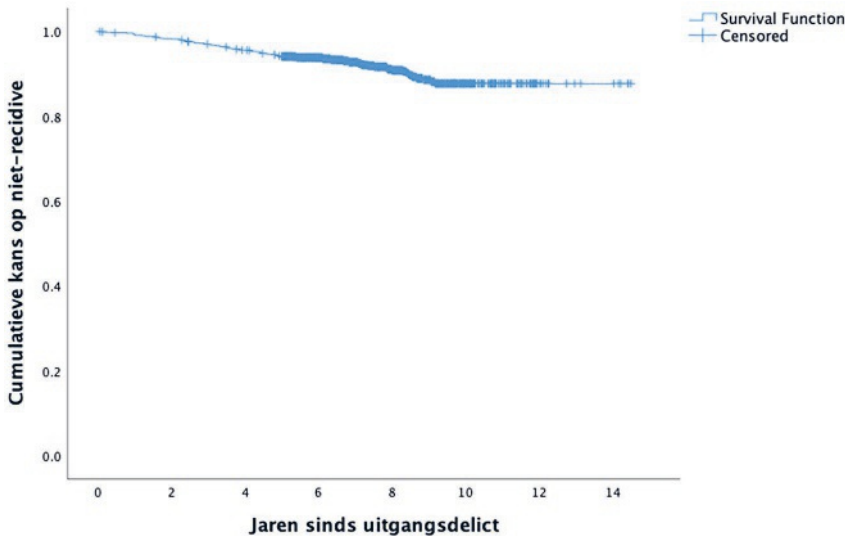

gevolgd, neemt de cumulatieve recidivekans geleidelijk verder toe (i.e. verdere daling overlevingscurve). Na tien jaar is het aantal daders dat nog niet gerecidiveerd heeft, maar nog wel gevolgd wordt, sterk afgenomen; dit is logisch, gelet op de gemiddelde observatieperiode van 7.6 jaar.

Figuur 6.1 Kaplan-Meier overlevingsduuranalyse voor recidive naar enig misdrijf

Figuur 6.2 Kaplan-Meier overlevingsduuranalyse voor recidive naar Wed-feit

6.2.3 Risicofactoren voor recidive na afdoening

Om te onderzoeken in hoeverre algemene recidive of recidive naar Wed-feiten samenhangt met geslacht, geboorteland (Nederland of buitenland), leeftijd bij eerste delict, leeftijd bij uitgangsdelict, soort uitgangsdelict, de criminele voorgeschiedenis, de ernst van het uitgangsdelict (strafdreiging in jaren), en het type afdoening, werden deze variabelen als factor toegevoegd aan de overlevingsduuranalyse. Daarin werden behalve (onvoorwaardelijke) gevangenisstraffen, werkstraffen en geldboetes ook transacties meegenomen als een aparte categorie. Tabel 6.4 laat het model zien met de variabelen, en in het geval van de variabele 'afdoeningen' alleen de categorieën die een statistisch significant effect hadden op de kans op en duur tot enig recidivedelict. De analyse laat een duidelijk selectie-effect zien. Recidive na een onvoorwaardelijke (OVW) gevangenisstraf – oftewel zaken waarin een relatief zwaar delict was gepleegd – is significant hoger en treedt relatief snel op na de uitgangszaak ($Exp(B)=1.387$, $p<.001$). Overigens is geen rekening gehouden met het incapacitatie-effect, oftewel het (tijdelijk) verlaagde risico op recidive doordat (sommige) personen nog in detentie verblijven: de snelheid van recidive is dus een onderschatting. Na uitgangszaken waarin een transactie werd opgelegd – dit zijn zaken waarin een relatief licht delict is gepleegd – is recidive significant lager. De resultaten in Tabel 6.4 laten zien dat 'boven op' het selectie-effect vooral jonge daders met een uitgebreider strafblad een verhoogd risico hebben op recidive.

Tabel 6.4 Cox regressieanalyse voor algemene recidive na uitgangszaak

Onafhankelijke variabelen ^a	Hazard ratio (e^b)	Sig.	95% CI
Leeftijd eerste delict	0.964*	<0.001	0.948-0.980
Leeftijd uitgangszaak	0.967†	0.054	0.973-1.000
Misdrijven voor uitgangszaak			
Aantal misdrijven	1.020*	<0.001	1.011-1.029
Aantal Wed-delicten	1.029*	0.023	1.004-1.054
Afdoening			
OVW gevangenisstraf	1.387*	0.046	1.006-1.913
Transactie	0.412*	<0.001	0.255-0.667
Overig	referentiecategorie	-	-

Noot. N=1013

Niet in model (n.s.): geslacht, geboorteland, soort uitgangsdelict, ernst van het uitgangsdelict

* $p<0.05$, † $p<0.10$; CI=betrouwbaarheidsinterval

Voor recidive naar een Wed-feit is het beeld minder duidelijk. Er lijkt opnieuw sprake van een selectie-effect in die zin dat voor uitgangszaken waarin een transactie is opgelegd, recidive significant lager is. Verder zijn de resultaten vergelijkbaar met de resultaten in Tabel 6.4. Wanneer we statistisch rekening houden met het geschatte effect van de afdoening, dan hangt het risico op recidive samen met een jonge leeftijd ten tijde van de uitgangszaak ($Exp(B)=0.975$, $p=0.005$), de algemene criminele voorgeschiedenis ($Exp(B)=1.019$, $p=0.006$), en specifiek het aantal Wed-delicten voor de uitgangszaak ($Exp(B)=1.070$, $p<0.001$).

Samenvattend zien we dat recidive na afdoening van een milieuzak laag is en pas na jaren optreedt, zeker in vergelijking tot wat we zien in algemene (commune) daderpopulaties (Verweij et al., 2021). De factoren die samenhangen met recidive, zijn leeftijd en criminele voorgeschiedenis: relatief jonge milieudaders die al bekend zijn bij justitie, hebben een verhoogd risico op recidive. Deze factoren zijn overigens wel weer vergelijkbaar met de uit de literatuur bekende risicofactoren in algemene daderpopulaties. Verder lijkt vooral sprake van een duidelijk selectie-effect: een zware afdoening hangt samen met een verhoogd risico op recidive.

6.3 CASUSBESCHRIJVINGEN UIT INTERVIEWS OF DOSSIERS TER ILLUSTRATIE VAN RECIDIVISTEN

Interventies hebben verschillende strafrechtdoelen. Hoewel de analyse in dit hoofdstuk vooral is gericht op de uitkomsten van speciale preventie, met als doel het voorkomen van recidive door de individuele milieudader, ligt in de interviews met officieren van justitie de nadruk meer op generale preventie. Deze vorm van preventie is in belangrijke mate gericht op het afschrikken van potentiële daders, zoals ondernemers werkzaam in dezelfde branche, en het stellen van een maatschappelijke norm.

Zo verwijst een van de geïnterviewden naar een grote zaak rondom sloop-schepen. Deze zaak heeft volgens de officier van justitie, door de opgelegde straffen en de persberichtgeving, een breder signaal afgegeven. Het leidde tot maatschappelijke discussie en ook wel onrust in de branche.

‘Ik kan me voorstellen dat we een bepaald type delict hebben wat eigenlijk de hele branche fout doet. Wat zo ingeburgerd is. Waar we op een gegeven moment van zeggen op het OM in combinatie met de toezichthouder: wij gaan hier nu tegen optreden. [...] Dan zou ik me kunnen voorstellen, om die branche mee te krijgen in die regelgeving, dat je dan eerst alleen op de rechtspersonen gaat vervolgen en er niet gelijk vol in gaat. Maar je kunt je ook voorstellen [...], dit is zo ernstig en er zijn mensen binnen die rechtspersonen die beslissen en aan de touwtjes trekken en de knopen doorhakken en wij vinden dit zo ernstig, dit moeten we een halt toebrengen, en wij gaan juist ook die natuurlijke personen, dus de directeuren die er zelf heel veel last van gaan hebben [...]. En dan wil je misschien juist het effect hebben dat de natuurlijke personen het zelf ook gaan voelen en dat je dan in elk geval hoopt dat de branche daar heel onrustig van wordt en dat mensen wel twee keer na gaan denken.’

Volgens een andere officier van justitie is dit effect niet altijd te zien. Zo kan veroordeling van een dader er ook toe leiden dat andere ondernemers in dezelfde branche, die onderdeel zijn van het netwerk waarbinnen de veroordeelde opereerde, de frauduleuze activiteiten overnemen of beter organiseren. Dit kan betekenen dat er binnen een branche andere ontwijkingsstrategieën worden toegepast, zoals niet meer praten over de telefoon.

Volgens meerdere geïnterviewden is het publiekelijk presenteren dat er structureel iets aan de hand is in een bepaalde milieubranche, een belangrijk doel voor vervolging. Toch is dit niet altijd het hoofddoel. In sommige zaken zit het effect van het strafrecht meer ‘vooraan’ bij het ingrijpen en beëindigen van de overtreding om te voorkomen dat de milieuschade groter wordt of om ervoor te zorgen dat het concurrentievoordeel gecorrigeerd wordt. Het strafrecht wordt, zoals een van de geïnterviewden het noemt, dan gebruikt om het dossier te ‘forceren’ in het geval dat bestuurlijke interventies niet hebben gewerkt. In die gevallen is het beoogde effect veel meer gericht op speciale interventie.

In de interviews wordt ook de combinatie tussen straf- en bestuursrecht besproken. De Landelijke Handhavingsstrategie Omgevingsrecht (LHSO) schrijft voor welke zaken bestuursrechtelijk afgedaan moeten worden, en wanneer het strafrecht in beeld komt. Volgens de geïnterviewden komt de combinatie van de twee – ook wel aangeduid als ‘samen optrekken’ – in de praktijk weinig voor. Enerzijds zetten de geïnterviewden vraagtekens bij sommige bestuursrechtelijke interventies, zoals het intrekken van vergunningen (zoals opgenomen in de milieuwet) of certificaten (bijvoorbeeld een Kiwa-certificaat bij asbest en vuurwerk), omdat niet altijd duidelijk is of hier ook echt op wordt toegezien. Anderzijds kan volgens geïnterviewden het bundelen van informatie met andere actoren, en het intrekken van vergunningen – zoals een transportvergunning door de NIWO bij bedrijven met een transportcomponent – wel degelijk bijdragen aan een effectievere aanpak.

De vraag of strafrechtelijke interventies effectief zijn in het voorkomen van recidive naar milieudelicten, blijkt voor de geïnterviewden moeilijk te beantwoorden. Alle geïnterviewden maken de kanttekening dat door beperkte capaciteit bij het OM en handhavingsinstanties, maar een deel van de omvang van recidive gezien wordt. De geregistreerde recidive is mogelijk lager dan de daadwerkelijke recidive.

Gegeven die onder-registratie wordt het beeld geschetst van dadergroepen die verschillend reageren op interventies. Een belangrijk onderscheid is dat tussen de kleine, vaak zelfstandige ondernemers en grote bedrijven. Zoals in 5.3 al werd geschetst, is bij kleine ondernemers volgens een geïnterviewde officier van justitie vaker sprake van een groep daders die met goede bedoelingen een bedrijf zijn begonnen, maar in een context van financiële problemen ‘verkeerde keuzes’ maken. Vooral binnen die groep wordt een effect van strafrechtelijke interventies verwacht. Bij grotere bedrijven en organisaties die verdacht worden van milieucriminaliteit, zien de geïnterviewden vaker een meer calculerende werkwijze: milieucriminaliteit is onderdeel van het verdienmodel. De bestuurlijke boetes die deze bedrijven krijgen, zijn ingecalculeerd en hebben geen impact op de inkomsten en voortzetting van hun bedrijfsactiviteiten. Bovendien drukken ze door hun oneigenlijke concurrentievoordeel de kleinere ondernemers uit de markt. De geïnterviewden beschrijven deze groep daders

als veelplegers, die doelbewust en berekenend milieuregels overtreden en een eventuele bestraffing zien als risico van het vak. Binnen deze dadergroep is het effect van interventies gering en is de recidive hoog. Daders passen zich bijvoorbeeld aan door hun bedrijfsactiviteiten onder een andere entiteit voort te zetten.

‘Er is gewoon wel een groep daders, en die zit vooral in die georganiseerde vuurwerkhandel, maar ook bijvoorbeeld een bedrijf waarvan je zegt die heeft er echt zijn werk van gemaakt om de regels te ontduiken om makkelijker geld te verdienen, daar zie je gewoon een heel grote kans op herhaling. [...] Dat komt ook denk ik, omdat een rechtbank denkt we leggen 3 jaar op. Daar is iedereen erg van onder de indruk. Maar dat is voor gewoon voor heel veel mannen het risico van het vak.’

6.4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

In dit hoofdstuk hebben we op basis van longitudinale gegevens op dader-niveau gekeken naar recidive na afdoening voor een milieudelict, en de factoren die daarmee samenhangen. We hebben gekeken naar recidive in het algemeen en naar – de subset daarbinnen – recidive naar Wed-feiten, waarvan een belangrijk deel milieudelicten. Op basis van gegevens voorafgaand en ten tijde van de strafrechtelijke afdoening hebben we geprobeerd om vast te stellen in hoeverre bepaalde afdoeningen samenhangen met een verlaagde of verhoogde recidive. Voor de analyse werd een subset van uitgangszaken tussen 2012 en 2015 geselecteerd, en hadden we gegevens na afdoening over een periode van gemiddeld bijna acht jaar.

De kwantitatieve analyse in dit hoofdstuk gaat over speciale preventie, ofwel het voorkomen van recidive. De resultaten laten zien dat afdoeningen in iets minder dan de helft van de geselecteerde milieuzaken leidden tot strafoplegging, en dat recidive onder milieudaders over het algemeen laag is. Minder dan een kwart recidiveerde en slechts een kleine groep recidiveerde naar een Wed-delict. Toch moeten we voorzichtig zijn om de lage recidive toe te schrijven aan speciale preventie. Het meten van het effect van afdoeningen is namelijk een methodisch lastig vraagstuk, omdat de afdoening in sterke mate samenhangt met de ernst van het delict en kenmerken van de dader. Het is de vraag of we deze kenmerken voldoende hebben kunnen ‘vatten’ op basis van de criminele voorgeschiedenis en ernst van het uitgangsdelict. De resultaten suggereren een selectie-effect van afdoening: een onvoorwaardelijke gevangenisstraf hangt significant samen met een verhoogde kans op recidive, ten opzichte van andere afdoeningen (en met name transacties). Dit is niet heel vreemd als we bedenken dat alleen daders in zeer ernstige milieuzaken deze straf opgelegd krijgen: waarschijnlijk vormt deze groep een zware subgroep van de totale dadergroep met bepaalde kenmerken die samenhangen met een verhoogd risico op recidive. Dit ligt overigens in lijn met het beeld dat in de interviews

naar voren komt van de groep veelplegers. Deze dadergroep, waarvan gesteld wordt dat zij doelbewust en berekenend milieuwet- en regelgeving overtreedt, wordt gekenmerkt door een hoog risico op recidive.

De resultaten laten zien dat vooral jonge daders met een uitgebreider strafblad een verhoogd risico op recidive hebben. Het gaat om een kleine subgroep binnen de totale dadergroep die werd vervolgd voor vrij ernstige vormen van milieucriminaliteit. Doordat de analyses in dit hoofdstuk betrekking hadden op een beperkte subset van uitgangszaken, was het niet mogelijk om recidive te vergelijken tussen daders op grond van het geclassificeerde uitgangsdelict. Onder vuurwerkdaders en daders van afvalcriminaliteit lijkt de algemene recidive licht verhoogd te zijn, maar voor alle milieudaders was de recidive lager dan wat doorgaans gerapporteerd wordt in commune daderpopulaties.

Een laatste kanttekening bij dit lage recidivecijfer is dat in de interviews herhaaldelijk het capaciteitsprobleem werd genoemd, dat een rol speelt bij de handhaving en opsporing van milieucriminaliteit. Anders dan bij commune criminaliteit – ook wel aangeduid als brengdelicten, omdat een groot deel wordt binnengebracht in de vorm van aangiftes – bestaat milieucriminaliteit voor een belangrijk deel uit haaldelicten, en is detectie dus afhankelijk van de capaciteit van toezichhoudende instanties. Als we er dus van uitgaan dat er – meer nog dan bij andere vormen van criminaliteit – sprake is van onder-registratie, dan moeten we ervan uitgaan dat de resultaten een onderschatting zijn van de prevalentie en snelheid tot recidive.

Het doel van het voorliggende onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de aard van milieucriminaliteit waarvoor natuurlijke personen worden vervolgd, hun criminele ontwikkelingspatronen en de kans op en mate van recidive. Dit is het eerste systematische onderzoek in Nederland (en wereldwijd) onder een grote groep milieudaders. Dit onderzoek beoogt zo een bijdrage te leveren aan de kennisontwikkeling binnen de Nederlandse milieuhandhaving en het (internationale) wetenschappelijke onderzoek naar milieucriminaliteit.

In dit laatste hoofdstuk bieden we een overzicht van de belangrijkste resultaten van de verschillende deelonderzoeken en brengen deze samen tot de belangrijkste conclusies (7.1 *Samenvatting van de belangrijkste resultaten*). Daarna reflecteren we op de onderzoeksgroep, methode en data en vertalen dit naar de vraag wat de resultaten betekenen voor het beeld van daders van milieucriminaliteit in Nederland (7.2 *Onderzoeksgroep, methodologie en data*). De daaropvolgende paragraaf beschrijft de implicaties van de resultaten voor wetenschappelijk onderzoek naar milieucriminaliteit, en voor de levensloopcriminologie – het gehanteerde theoretische en methodologische perspectief in dit onderzoek (7.3 *Discussie en implicatie voor wetenschappelijke bestudering van milieucriminaliteit*). Daarna bespreken we de aanbevelingen van het onderzoek voor beleid, handhaving en de strafrechtelijke aanpak van daders van milieucriminaliteit in Nederland (7.4 *Aanbevelingen voor beleid en handhaving*). Vervolgens beschrijven we verschillende vormen van vervolgonderzoeken die uit het onderzoek naar voren komen (7.5 *Vervolgonderzoek*), waarna we het rapport afsluiten met enkele concluderende opmerkingen (7.6 *Tot slot*).

7.1 SAMENVATTING VAN DE BELANGRIJKSTE RESULTATEN

7.1.1 *Aard van milieucriminaliteit*

De huidige studie is de eerste studie die een systematisch overzicht geeft van de aard van de milieumisdrijven waarvoor natuurlijke personen zijn vervolgd in Nederland (tussen 2012 en 2020). Het overzicht van de uitgangsdelicten laat een breed scala aan criminaliteitsvormen zien. Het vaakst worden natuurlijke personen vervolgd voor vuurwerkcriminaliteit (29%), milieufraude, witwassen

en valsheid in geschrifte (14%), overige milieudelicten (14%), criminaliteit op het gebied van de Flora- en Faunawet (12%; sinds 2017 valt dit onder de Wet natuurbescherming) en criminaliteit op het gebied van dierenwelzijn-wetgeving (5%) en afvalcriminaliteit (5%) (zie Tabel 4.1).

Wat opvalt, is dat sommige van deze criminaliteitscategorieën in de registratiesystemen van het Openbaar Ministerie maar in beperkte mate inzicht bieden in de aard van de milieumisdrijven. Soms is het de restcategorie (overige milieudelicten), maar in andere gevallen geeft de categorisatie vooral een indicatie van de werkwijzen die de daders gebruiken, zoals het vervalsen van documenten om milieudelicten op te zetten of af te schermen.¹ Uit het laatste Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit blijkt dat valsheid in geschrifte vaak een onderdeel is van de werkwijze van milieudaders (Neve, 2021). Milieucontroles berusten (deels) op de documenten die moeten aantonen dat aan de regels is voldaan, dat het product is toegelaten of dat er geen vervuiling in een partij aanwezig is. Als documenten worden vervalst, wordt dit systeem ondermijnd (Neve, 2021). Naast de categorisatie van het uitgangsdelict registreerde het OM in sommige gevallen of een milieudelict een 'vrije-veld delict' was of een 'inrichting-gebonden delict'. Deze informatie ontbrak echter in 73% van alle uitgangszaken.

Als we een vergelijking maken met het meest recente Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit (Neve, 2021), dan zien we dat de criminaliteitsvormen die daarin zijn geprioriteerd, veelal terugkomen in het voorliggende onderzoek.² Het gaat dan om mestfraude, illegale gewasbeschermingsmiddelen, bodemketen-criminaliteit, afvalcriminaliteit, criminaliteit in relatie tot zeer zorgwerkende stoffen, vuurwerkcriminaliteit en *wildlife crime* (criminaliteit op het gebied van flora- en faunawetgeving). Op al deze belangrijke milieudomeinen uit het Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit worden natuurlijke personen vervolgd, hoewel er wel aanzienlijke verschillen zijn.³ Relatief veel natuurlijke personen worden, zoals al opgemerkt, vervolgd voor vuurwerkcriminaliteit en flora- en faunacriminaliteit, terwijl dit minder gebeurt bij criminaliteitsvormen zoals mestfraude of afvalcriminaliteit, waar naar verwachting relatief veel rechtspersonen worden vervolgd.⁴ Ook zijn er criminaliteitsvormen die niet als prioritaire criminaliteitsvorm zijn benoemd in het Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit, maar

-
- 1 Vervolg van natuurlijke personen en het delict valsheid in geschrifte lijken gecorreleerd. Bij een valselijk ondertekend of geparafeerd document is de betrokken natuurlijke persoon in veel gevallen vast te stellen.
  - 2 Hierbij moet worden opgemerkt dat de onderzoeksperiode van het huidige onderzoek verder in de tijd teruggaat dan de onderzoeksperiode van het laatste Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit.
  - 3 Met de kanttekening dat de geprioriteerde vormen oliefraude en gefluoreerde broeikasgassen niet eenduidig terug te vertalen zijn naar de maatschappelijke classificaties in het huidige onderzoek.
  - 4 In vervolgonderzoek kunnen vervolgte rechtspersonen en natuurlijke personen in samenhang worden onderzocht en onderling vergeleken.

waarvoor relatief veel natuurlijke personen worden vervolgd, zoals dierenwelzijn-criminaliteit.⁵

De strafzaken zijn afkomstig van een aanzienlijk aantal verschillende opsporingsdiensten en handhavende diensten met strafrechtelijke bevoegdheden (zie Tabel 3.2). Het overgrote deel van de natuurlijke personen is vervolgd in zaken die zijn aangeleverd door verschillende politie-eenheden, die (voornamelijk) milieumisdrijven opsporen op het beleidsterrein van de Inspectie Leefomgeving en Transport (zoals vuurwerkcriminaliteit). Binnen de politiezaken is sprake van aanzienlijke regionale verschillen. De politie in Rotterdam-Rijnmond is koploper, terwijl de politie in Limburg relatief weinig natuurlijke personen opspoort. Mogelijk zijn de regionale verschillen een reflectie van de capaciteit (of omvang van milieucriminaliteit), maar het kan ook betekenen dat in Limburg relatief vaak rechtspersonen worden opgespoord. Nader onderzoek zou dat moeten uitwijzen. Naast de politie is de belangrijkste dienst de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, die actief is op het gebied van onder andere mest, maar vooral natuurlijke personen opspoort voor criminaliteit op het gebied van dierenwelzijn en de flora- en faunawetgeving.

Omgevingsdiensten en andere handhavende milieudiensten met strafrechtelijke bevoegdheden, zoals provincies, zijn verantwoordelijk voor een relatief klein deel van de zaken waarin natuurlijke personen zijn vervolgd. Een mogelijke verklaring is dat in deze zaken relatief veel rechtspersonen worden vervolgd, bijvoorbeeld daar waar bedrijven vergunningen overtreden die aan rechtspersonen zijn toegekend. Dit resultaat kan echter ook passen in de bevinding van recente beleidsevaluaties dat handhavende diensten relatief weinig doorschakelen naar een strafrechtelijke aanpak (Algemene Rekenkamer, 2021b). Nader onderzoek naar de afstemming met, en escalatie naar strafrecht is nodig om hier duidelijkheid over te krijgen. Hoe dan ook laat het onderzoek zien dat er veel verschillende organisaties betrokken zijn in de strafrechtelijke aanpak, een beeld dat past binnen de gelaagde en complexe inrichting van de milieuhandhaving in Nederland (CCV, 2019).

Resumerend laten de bevindingen een breed scala aan milieumisdrijven zien, hetgeen overeenkomt met het beeld uit de literatuur van een breed en complex criminaliteitsfenomeen (Neve, 2021), die worden aangeleverd door een grote verscheidenheid aan handhavende diensten, hetgeen past binnen de complexe structuur van de Nederlandse milieuhandhaving.

---

5 Deze bevindingen mogen niet verbazen, omdat prioriteiten in de handhaving en in de strafrechtketen zich vertalen naar het aantal strafzaken en daarmee ook naar bevindingen in dit onderzoek. Daar staat tegenover dat de onderzoeksperiode deels voorafgaat aan de thema's uit het laatste Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit, zeker als in ogenschouw wordt genomen dat de opsporingsonderzoeken waarin natuurlijke personen worden vervolgd, al eerder zijn gestart.

7.1.2 Daders, ontwikkelingspaden en regelovertreding

Recente onderzoeken hebben vastgesteld dat een gedegen beeld van de aard (inclusief dadergroepen) van milieucriminaliteit ontbreekt (bijvoorbeeld: CCV, 2019). Het huidige onderzoek probeert deze leemte te vullen, daar waar het natuurlijke personen als dader betreft. We zetten de belangrijkste resultaten op een rij. Op de eerste plaats zijn milieudaders vaak mannen die al meer dan één delict op hun strafblad hebben.⁶ Een belangrijke en wellicht opvallende bevinding is dat veel milieudaders in ons onderzoek ook buiten het milieudomein crimineel actief zijn. Zij plegen bijvoorbeeld ook vermogensdelicten, geweldsdelicten, vernieling en openbare-orde-delicten. Dit patroon om regels buiten het milieudomein te overtreden zien we terug in de resultaten voor verkeersovertredingen. Verkeersovertredingen worden in het algemeen vooral gepleegd *buiten* de context van het werk en zijn daarom niet goed te verklaren door werkgerelateerde omstandigheden. De resultaten laten zien dat er een bredere tendens is om regels te overtreden; een beeld dat in eerder onderzoek ook werd gezien bij fraudeurs en witteboordencriminelen (van Onna, 2018).⁷ We leiden hieruit af dat niet alleen situationele factoren – vaak gelegen in de werkcontext – maar ook persoonlijke factoren een rol spelen bij het overtreden van regels in de onderzoeksgroep.

Een tweede belangrijke bevinding is dat de resultaten laten zien dat de meeste daders van milieucriminaliteit pas op latere leeftijd hun eerste delict plegen. De leeftijd-criminaliteitscurve laat zien dat de gemiddelde leeftijd waarvoor milieudaders voor het eerst worden veroordeeld, in de volwassenheid ligt (na het 30e leeftijdsjaar). Veel milieudaders beginnen niet alleen in de volwassenheid, sommige gaan ook tot op hoge leeftijd door. De late startleeftijd is vergelijkbaar met resultaten uit het eerdere onderzoek naar fraudeurs en witteboordencriminelen (van der Geest et al., 2017; van Onna et al., 2014; Weisburd & Waring, 2001). Het feit dat deze daders in de volwassenheid actief zijn of actief blijven, mag in eerste instantie niet verbazen, ze zijn op basis van de vervolging van een milieudelict opgenomen in de onderzoeksgroep. Milieucriminaliteit is bovendien moeilijk te plegen in de jeugd, omdat de gelegenheidsstructuren en mogelijkheden er doorgaans niet zijn voor jongeren. De gemiddeld late startleeftijd voor milieudaders laat zien dat zij een andere criminele ontwikkeling volgen dan de meeste (commune) daders, maar het suggereert ook dat andere verklaringen en mechanismen een rol spelen om hun gedrag te begrijpen. Zoals eerder in hoofdstuk 2 werd besproken, wordt het plegen van delinquent gedrag in de jeugd deels verklaard vanuit de omstandigheden in de vroege

---

6 In het huidige onderzoek zijn relatief weinig achtergrondkenmerken meegenomen (zie ook de bespreking van gebruikte data).

7 Deze resultaten laten bijvoorbeeld een ander beeld zien dan dat naar voren is gekomen in eerder onderzoek naar regelovertreding, gebaseerd op interviews met varkenshouders. Geelhoed (2017) concludeert dat regelovertreding voor varkenshouders domeingebonden is.

jeugd (bijvoorbeeld persoons- en gezinskenmerken, sociale omstandigheden, en de invloed van leeftijdsgenoten), terwijl milieudaders vooral worden beïnvloed door veranderende omstandigheden in de volwassenheid en de criminogene mogelijkheden die zich voordoen tijdens het werk (zie ook vergelijkbaar onderzoek naar witteboordendaders: van Onna, 2018; Weisburd & Waring, 2001). Voorbeelden van zulke omstandigheden zijn een verslechterde financiële situatie van een bedrijf, het gaan werken in een branche waar men het niet zo nauw neemt met regels, of het gaan werken bij een bedrijf dat nieuwe gelegenheden biedt voor bepaalde vormen van (milieu)criminaliteit. Maar criminogene omstandigheden kunnen ook te maken hebben met veranderingen in het persoonlijke leven, zoals een verslechtering van sociale banden (Sampson & Laub, 1993; van Onna & Denkers, 2019). Nader onderzoek naar verklaringen van het hier geïdentificeerde criminele gedrag, de neiging regels te overtreden en het herhaald ouderschap is nodig.

Een derde belangrijke bevinding is dat er verschillende ontwikkelingstrajecten voor crimineel gedrag binnen de groep milieudaders zijn gevonden. Op basis van de verschillende ontwikkelingstrajecten werden er drie dadergroepen onderscheiden: sporadische daders, late starters, hoogfrequente daders (Figuur 4.5). Alleen wanneer vuurwerkdaders werden meegenomen, was er nog een vierde groep, die van laagfrequente daders (Figuur 4.4). Sporadische daders vormen de grootste groep. Zij plegen nauwelijks delicten in de adolescentie en vroege volwassenheid, maar beginnen pas in late volwassenheid met het plegen van delicten. De op één na grootste groep, de late starters, volgt een vergelijkbaar traject met een hogere frequentie en een meer uitgesproken piek op late leeftijd. Daarnaast is er een kleine groep daders die wordt gekenmerkt door een vroege start, gevolgd door een divers en persistent patroon van delictgedrag over de levensloop. De vierde groep van laagfrequente daders, waarin vuurwerkdaders oververtegenwoordigd waren, volgt het meest atypische ontwikkelingstraject in de onderzoeksgroep met een piek op relatief jonge leeftijd.

De verschillende ontwikkelingstrajecten lijken op de ontwikkelingstrajecten die werden gevonden in eerder onderzoek naar daders van organisatie- en witteboordencriminaliteit. Het in dit onderzoek gevonden ontwikkelingstraject van de sporadische daders lijkt bijvoorbeeld sterk op dat van de grootste groep 'stereotype' witteboordendaders (van Onna et al., 2014), die op hun beurt weer gelijkenis vertonen met de *one-shot offenders* die Weisburd en Waring (2001) aanhalen. Ook de kleine groep hoogfrequente daders die op veel domeinen criminaliteit plegen, zien we terug in eerder onderzoek (van Onna et al., 2014; Weisburd & Waring, 2021). Van deze twee tegengestelde groepen daders zijn niet alleen de ontwikkelingstrajecten anders, maar ook de mogelijke verklaringen voor hun criminele gedrag. Waar bij de sporadische en laagfrequente daders – die in de volwassenheid beginnen – veranderende criminogene omstandigheden in de volwassenheid voor de hand liggen, spelen bij de hoogfrequente groep vroege starters mogelijk verklaringen die zien op een laag niveau van zelfcontrole of slechte sociale binding (Gottfredson & Hirschi, 1995; Sampson &

Laub, 1993). Nader onderzoek naar de verklaringen voor de gevonden patronen van crimineel gedrag is nodig om uitsluitstel hierover te kunnen bieden.

Tot slot zijn er ook verschillen gevonden in frequent daderschap (hoofdstuk 4) en herhaald daderschap (hoofdstuk 5) wat betreft de criminaliteitsvorm. Daders van afvalcriminaliteit en daders van misdrijven op het gebied van dierenwelzijn zijn (licht) oververtegenwoordigd in de groep hoogfrequente daders. Binnen de groep milieurecidivisten, ofwel herhaalde milieudaders, zien we dat verschillende criminaliteitsvormen zijn oververtegenwoordigd: daders van misdrijven onder de Flora- en faunawet en vuurwerkdaders vormen de grootste groep (zie ook Tabel B.7 in Bijlage B).

Samenvattend suggereren de geïdentificeerde ontwikkelingspatronen, regel-overtreding buiten het milieudomein, en herhaald daderschap dat milieucriminaliteit niet alleen voortkomt uit de gelegenheid, de lage pakkans of economische motieven, maar ook uit individuele verschillen die samenhangen met de geneigdheid om van dergelijke omstandigheden tot milieucriminaliteit gebruik te maken.

Omstandigheden waaronder daders misdrijven plegen

De resultaten roepen ook de vraag op hoe we de daders kunnen karakteriseren: zijn het individuen die binnen bedrijven criminaliteit plegen, leden van georganiseerde misdaadgroeperingen of individuen die zelfstandig opereren? Hoewel het voorliggende onderzoek geen uitsluitstel kan bieden, geven de kwantitatieve resultaten en interviews wel aanknopingspunten. Als eerste is het van belang de lezer eraan te herinneren dat hoofdstuk 3 laat zien dat in veel gevallen van milieucriminaliteit een rechtspersoon wordt vervolgd, hetgeen duidelijk maakt dat bij milieucriminaliteit vaak sprake is van organisatiecriminaliteit. Maar ook als we ons richten op het onderwerp van studie, de natuurlijke personen die zijn gevolgd, zijn er aanwijzingen in die richting. De bevinding dat de geïdentificeerde ontwikkelingstrajecten opvallende gelijkenissen vertonen met die van andere daders van organisatiecriminaliteit en witteboordencriminaliteit, lijkt een aanwijzing dat milieucriminaliteit een vorm van organisatiecriminaliteit is. Zoals uit hoofdstuk 1 en 2 bleek, laat de criminologische literatuur zien dat de meeste milieucriminaliteit gepleegd wordt binnen bedrijven; het huidige onderzoek laat zien dat milieudaders en daders van organisatiecriminaliteit ook op elkaar lijken qua herhaald daderschap, neiging om regels te overtreden, maar ook wat betreft diversiteit in criminele ontwikkelingspaden.

Ook officieren van justitie geven aan dat het bij milieudaders in de meeste gevallen draait om individuen die binnen bedrijven misdrijven plegen. Zij geven verder aan dat veranderende situationele omstandigheden binnen bedrijven van belang kunnen zijn om hun misdrijven te begrijpen. Daarbij kan het gaan om financiële druk, complexe wetgeving, een lage pakkans, maar ook bepaalde – soms breder gedragen – normatieve opvattingen over het wel of niet naleven van de milieuwetgeving. Een laatste aanwijzing voor organisatiecriminaliteit

vinden we in de sepotgrond. Een relatief veelvoorkomende sepotgrond was dat de corporatie werd vervolgd (in plaats van de natuurlijke persoon), hetgeen suggereert dat deze misdrijven in een bedrijfscontext werden gepleegd.

De verschillende milieudaders lijken zo gelijkenis te vertonen met de kwalitatieve beschrijving van dadergroepen die Weisburd en Waring (2001) presenteerden in hun onderzoek naar fraudeurs. De eerste groep bestaat uit de *opportunity takers*, die reageren op criminogene omstandigheden zoals de afwezigheid van controle of een gelegenheid die zich voordoet. *Crisis responders* daarentegen worden gedreven door financiële nood of door persoonlijke problemen. Het plegen van milieucriminaliteit en de daarmee samenhangende financiële voordelen zijn dan een oplossing voor hun moeilijke situatie. In weer andere gevallen zijn individuele daders actief op zoek naar gelegenheden voor milieucriminaliteit, de zogenoemde *opportunity seekers* (Weisburd & Waring, 2001). In lijn met deze interpretatie wordt in de interviews met de officieren van justitie het beeld geschetst van een groep ondernemers die niet bang is om risico's te nemen en die soms 'geitenpaadjes' kiest ten koste van naleving van milieuwet- en regelgeving. Verder kwalitatief en kwantitatief onderzoek met aanvullende data is noodzakelijk om meer inzicht te geven in de omstandigheden en motieven van milieudaders.

De mate waarin sprake is van georganiseerde misdaad bij milieucriminaliteit in Nederland, is niet eenvoudig vast te stellen op basis van dit onderzoek. De literatuur suggereert dat bij verschillende vormen van milieucriminaliteit sprake is van georganiseerde criminaliteit (van den Berg 1996; Neve, 2021; Uhm & Siegel, 2016). Een zeer grove indicatie voor de rol van de georganiseerde criminaliteit is hoe vaak deelname aan een criminele organisatie ten laste is gelegd. Individuen zijn dan vervolgd voor artikel 140 Wetboek van Strafrecht (Sr) – deelname aan een organisatie die tot oogmerk heeft het plegen van misdrijven. Nadere analyse van de data laat zien dat in 4% van de uitgangsdelicten en over de hele onderzoeksperiode in 6% van de gevallen artikel 140 Sr ten laste is gelegd. Dit betekent overigens niet noodzakelijkerwijs dat het een criminele organisatie op het gebied van milieu betreft. De officieren van justitie geven aan dat bij vuurwerkcriminaliteit sprake kan zijn van criminele samenwerkingsverbanden. Maar voor vuurwerkdaders liggen de cijfers wat betreft artikel 140 Sr zelfs nog lager (1% bij het uitgangsdelict; 3% gedurende de gehele levensloop). Hierbij moet echter in ogenschouw worden genomen dat zelfs als er volgens opsporingsdiensten sprake is van georganiseerde criminaliteit, er niet altijd vervolgd zal worden voor deelname aan een criminele organisatie. De registratie van artikel 140 Sr laat dus een onderschatting van de prevalentie van georganiseerde criminaliteit zien.

Ten slotte merken we op dat de vuurwerkdaders op verschillende manieren een aparte groep vormen. In sommige gevallen is er volgens de officieren van justitie sprake van georganiseerde misdaad, in andere gevallen van organisatiecriminaliteit, maar meestal handelen de vuurwerkdaders buiten de context

van een bestaand bedrijf. Ze laten ook een ander ontwikkelingspatroon in crimineel gedrag zien. Bij de beleidsaanbevelingen we in op mogelijke implicaties voor wat betreft vuurwerkdaders.

7.1.3 *Interventies, recidive en effect van vervolging*

Recente beleidsevaluaties van de aanpak van milieucriminaliteit laten zien dat er onvoldoende zicht bestaat op de effectiviteit van strafrechtelijke interventies (Algemene Rekenkamer, 2021b; CCV, 2019). Verschillende onderzoeken beschrijven dat de pakkans laag is en dat de strafrechtelijke interventies onvoldoende afschrikwekkend zouden zijn (de Rijck, 2018; zie ook: CCV, 2019; Neve, 2021). Het huidige onderzoek probeert een bijdrage te leveren aan dit vraagstuk door te kijken naar de kans op en mate van recidive van natuurlijke personen. Hoewel de mate van recidive ook verband houdt met andere factoren, bieden recidivecijfers een inschatting van het succes of falen van interventies. Alvorens in te gaan op de vraag in welke mate het ingrijpen van het Openbaar Ministerie bijdraagt aan het voorkomen van recidive, staan we eerst kort stil bij de sancties die zijn opgelegd door het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht. In iets minder dan de helft van de geselecteerde uitgangszaken werd de zaak naar de rechter gebracht en kwam de rechter tot strafoplegging (46%). In bijna één op de vijf gevallen werd de milieuzak niet aan de rechter voorgelegd; in dat geval was er bijna altijd sprake van een transactie. Transacties vormen daarmee een substantieel deel van alle afdoeningen (19%). Iets meer dan een kwart van alle milieuzaken werd geseponneerd (26%). Als we deze resultaten vergelijken met het weinige eerdere onderzoek, dan valt op dat vergeleken met de analyse van het WODC-CBS (2009) vaker sprake lijkt van een gevangenisstraf voor een milieudelict (in de WODC-CBS-studie was bijna altijd sprake van een boete). Vergeleken met het onderzoek van Weisburd en Waring (2001) naar witteboordaders werd juist minder vaak een gevangenisstraf opgelegd.

In welke mate is na vervolging sprake van recidive? Als we kijken naar alle delicten na vervolging, dan recidiveert ongeveer een kwart van de onderzoeksgroep na veroordeling of afdoening door het OM. Dit is relatief laag, ook al lijkt het op het eerste oog vergelijkbaar met de algemene daderpopulatie in Nederland, waar de recidive 26% is bij mensen die zijn veroordeeld; en waar de recidive 47% is bij mensen die veroordeeld zijn tot detentie (Verweij et al., 2021). Toch is die vergelijking niet eerlijk, omdat de observatieperiode in deze studie veel langer was.⁸ Als we de resultaten voor recidive ook vergelijken met de studie van

---

8 De Recidivemonitor meet recidive tot twee jaar na afdoening, hetgeen leidt tot een onderschatting van recidive in vergelijking tot de huidige studie, want in de huidige studie was de follow-up periode aanzienlijk langer en hadden daders dus langer de tijd om te kunnen recidiveren. Een ander verschil is dat de onderzoeksgroep in deze studie bestond uit vervolgte personen, terwijl het in de Recidivemonitor gaat over een veroordeeldenpopulatie die naar verwachting 'zwaarder' is, met een hoger risico op recidive.

Weisburd en Waring (2001), dan valt op dat het verloop van recidive in beide studies zeer vergelijkbaar is: recidive neemt relatief langzaam toe (in tegenstelling tot recidive in de algemene daderpopulatie; zie bijvoorbeeld van der Geest, 2011). Een wellicht opvallender resultaat gegeven eerder onderzoek dat suggereert dat strafrechtelijke interventies niet afschrikwekkend genoeg zijn, is dat de resultaten laten zien dat recidive voor een Wed-delict laag is. Slechts een kleine groep werd opnieuw gepakt voor een dergelijk delict na veroordeling of afdoening door het OM. Dit suggereert dat strafrechtelijk optreden door het Openbaar Ministerie relatief effectief is als we kijken naar speciale preventie voor natuurlijke personen. Hier moeten we enkele belangrijke kanttekeningen bij zetten. Een eerste kanttekening bij dit lage recidivecijfer is dat in de interviews herhaaldelijk de lage pakkans en het capaciteitsprobleem in opsporing en vervolging werden genoemd. Ook als we de eerdere literatuur (bijvoorbeeld: CCV, 2019) meenemen, lijkt het erop dat de resultaten een onderschatting zijn van de ware prevalentie en snelheid van recidive.

Het meten van recidive en het effect van afdoeningen is een lastig methodisch vraagstuk, omdat de afdoening in sterke mate samenhangt met de ernst van het delict en kenmerken van de dader. Het is de vraag of we deze kenmerken voldoende hebben kunnen 'vatten' op basis van de criminele voorgeschiedenis en ernst van het uitgangsdelict. De resultaten suggereren een selectie-effect van afdoening: een onvoorwaardelijke gevangenisstraf hangt significant samen met een verhoogde kans op recidive, ten opzichte van andere afdoeningen (met name transacties).⁹ Dit is niet heel vreemd als we bedenken dat alleen daders in ernstige milieuzaken deze straf opgelegd krijgen: waarschijnlijk vormt deze groep een subgroep van de totale dadergroep met bepaalde kenmerken die samenhangen met een verhoogd risico op recidive. Dit ligt overigens in lijn met het beeld dat in de interviews naar voren komt van de groep veelplegers. Deze dadergroep, waarvan gesteld wordt dat zij doelbewust en berekenend milieuwet- en regelgeving overtreden, wordt volgens de officieren van justitie gekenmerkt door een hoog risico op recidive. De resultaten laten daarnaast zien dat vooral jonge daders met een uitgebreid strafblad een verhoogd risico op recidive hebben. Het gaat om een kleine subgroep binnen de totale dadergroep die werd vervolgd voor vrij ernstige vormen van milieucriminaliteit.

Samenvattend is de recidive laag voor wat betreft milieudelicten, hoewel er wel variatie bestaat binnen de onderzoekspopulatie. Hiermee lijkt strafrechtelijk optreden redelijk effectief wat betreft speciale preventie, maar moeten we rekening houden met een onderschatting van crimineel gedrag door het gebruik van geregistreerde criminaliteit.

---

⁹ We zien dit selectie-effect ook terug in de aangehaalde Recidivemonitor (WODC-CBS, 2009), waar recidive hoger ligt onder personen die zijn veroordeeld tot detentie.

7.2 ONDERZOEKSGROEP, METHODOLOGIE EN DATA

De in dit onderzoek gebruikte onderzoeksgroep, de methodologie en het onderzoeksdesign, en de data kennen verschillende sterke kanten. Het is de eerste keer dat zo'n omvangrijke groep natuurlijke personen is bestudeerd; en de registerdata, CJIB-data en de gebruikte statistische technieken bieden een unieke en gedetailleerde inkijk in crimineel en regelovertrekend gedrag over de levensloop. Toch kennen de onderzoeksgroep, onderzoeksopzet en data verschillende beperkingen. We lopen deze langs en vertalen deze naar wat het betekent voor het huidige onderzoek (de vraag: in hoeverre biedt het onderzoek een representatief beeld van milieudaders?) en voor vervolgonderzoek.

7.2.1 Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep van vervolgte milieudaders is de uitkomst van en wordt beïnvloed door keuzes in de onderzoeksopzet (het legalistische perspectief, de focus op natuurlijke personen) en selectie-effecten in de handhaving en in de strafrechtketen (haalcriminaliteit, de lage pakkans, de niet geobserveerde bestuursrechtelijke aanpak, de schaarse capaciteit in strafrecht). Het is onvermijdelijk dat maar een deel van de 'echte' individuele daders in beeld komt. Om enigszins tegemoet te komen aan deze selectie-effecten is ervoor gekozen om de onderzoeksgroep te baseren op vervolging en niet op veroordeling.¹⁰

Daders die zich inlaten met voor het milieu schadelijk gedrag dat niet verboden is, maken geen deel uit van het onderzoek, terwijl dat misschien wel gewenst kan zijn (in ieder geval volgens veel wetenschappers in de traditie van green criminology). Dat geldt ook voor daders die überhaupt niet in beeld komen bij de handhaving, bijvoorbeeld omdat ze hun misdrijven goed weten te verhullen. Ook daders die niet gepakt of vervolgd worden door schaarste of prioriteitstelling in toezicht, opsporing en vervolging, ontbreken in het huidige onderzoek. En zij die via het bestuursrecht worden aangepakt, ontbreken ook. Misschien wel de belangrijkste categorie individuele 'daders' die ontbreekt, zijn de directeuren, eigenaren en leidinggevenden die verantwoordelijk zijn voor milieumisdrijven, maar waar de bedrijven zijn vervolgd.¹¹ Hoewel de onderzoeksgroep in dit onderzoek dus beperkingen kent en niet representatief is voor alle 'echte' daders van milieucriminaliteit, is het wel een duidelijk afgebakende groep. De afbakening volgt bovendien de praktijk van de Nederlandse milieuhandhaving. Van groot belang is dat de onderzoeksgroep *alle* individuen bevat die in de onderzoeksperiode strafrechtelijk vervolgd werden door het

---

10 Uit onderzoek naar organisatiecriminaliteit blijkt dat daders van deze vorm van criminaliteit relatief goed zijn in het voorkomen van een strafrechtelijke veroordeling (Benson & Cullen, 2016; Friedrichs, 2010).

11 Voor een deel zijn die wel meegenomen, namelijk daar waar de sepotgrond vervolging coöperatie is.

Openbaar Ministerie voor relatief ernstige en/of omvangrijke milieuzaken. Daarmee is de onderzoeksgroep feitelijk een onderzoekspopulatie die representatief is voor deze natuurlijke personen.

7.2.2 *Data*

Ook de data kennen verschillende beperkingen. We maken hier onderscheid tussen de beperkingen van de verkregen data en de consequenties van het niet verkrijgen van data waar wel om is gevraagd bij overheidsdiensten. Wat betreft dit laatste is het belangrijk om op te merken dat de onderzoekers verzoeken tot datalevering en medewerking aan het onderzoek deden bij de Belastingdienst, Inspectie Leefomgeving en Transport en bij de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit. Helaas waren deze overheidsorganisaties niet bereid of niet in staat het verzoek in te willigen. Hierdoor is geen inzicht verkregen in bestuurlijke overtredingen op het milieudomein, daar waar dit interessante mogelijkheden had geboden om onderzoek te doen naar de samenhang van bestuursrechtelijke en strafrechtelijke overtredingen. De informatie van de Belastingdienst had ons daarnaast inzicht kunnen bieden in (onder andere) de organisatorische posities van de natuurlijke personen en de economische sectoren waarin ze actief zijn. Doordat deze informatie niet beschikbaar was, is een minder rijk beeld ontstaan van de onderzoeksgroep. In de aanbevelingen komt dit aspect terug, omdat het ook aansluit bij eerdere bevindingen dat het registreren en delen van data voor de handhaving en onderzoek problematisch zijn (Algemene Rekenkamer, 2021a; 2021b; CCV, 2019).

Hoewel de gebruikte justitiële data veel voordelen kennen (zoals een lange observatieperiode vanaf het twaalfde levensjaar) kennen de data van het Openbaar Ministerie en de justitiële documentatie (OBJD) ook beperkingen. Het is niet altijd gelukt om de delicten op inhoudelijke gronden te categoriseren vanwege niet-inhoudelijke classificaties in de registratiesystemen. De belangrijkste beperking van de gebruikte data is echter dat het alleen zicht biedt op geregistreerde misdrijven en overtredingen. Zoals eerder beschreven zorgen verschillende selectie-effecten in de handhaving ervoor dat maar een deel van de 'echte' criminaliteit en regelovertredingen in beeld is gekomen in dit onderzoek. De interviews en eerder zelf-rapportageonderzoek onder fraudeurs (bijvoorbeeld: Ménard et al., 2011; Morris & El Sayed, 2013) suggereren dat de ware prevalentie van delicten en regelovertredingen aanzienlijk hoger ligt. Door alleen registraties in de justitiële documentatie te raadplegen is er dus zeer waarschijnlijk sprake van onderschatting van de gepleegde milieucriminaliteit.

7.2.3 *Methode*

In de analysemethode en in het onderzoeksdesign zijn keuzes gemaakt die beperkingen met zich meebrengen. In het onderzoek zijn geavanceerde statistische technieken gebruikt om ontwikkelingspaden en recidive te schatten, zoals het group-based trajectory model (Nagin, 2005) en het Cox proportional

hazards regressiemodel. Hoewel het group-based trajectory model een vaak toegepaste methode is in levenslooponderzoek, moet het geschatte model met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Het model – en de toewijzing van daders aan afzonderlijke groepen – biedt weliswaar op informatieve wijze inzicht in de onderliggende verdeling van ontwikkelingspaden in delinquent gedrag, maar er is niet zoiets als een ‘juist’ aantal groepen. Wel biedt het model als bijkomend voordeel, dat het mogelijk is om een vergelijking te maken met eerder onderzoek naar andere, enigszins vergelijkbare dadergroepen, namelijk fraudeurs en witteboordendaders (van Onna et al., 2014).

Wat betreft het recidiveonderzoek, spelen er ook een aantal beperkingen. Het is belangrijk om te herhalen dat het effect van de sanctie op recidive moeilijk – zo niet onmogelijk, met beperkte (overheids-)data – is vast te stellen. Er zijn verschillende factoren die invloed hebben op recidive, zoals de aard van het misdrijf en de leeftijd en criminele voorgeschiedenis van de dader, maar met de beschikbare data was het niet mogelijk om voor *alle* relevante factoren statistisch te controleren. De uitkomsten van het recidiveonderzoek zijn dus beschrijvend.

Een laatste beperking die we hier noemen, is dat het aantal interviews gering was en de steekproef van geïnterviewde respondenten niet representatief is voor officieren van justitie van het Functioneel Parket, hetgeen de representativiteit van hun observaties beperkt. De interviews zijn wel zeer informatief door het verdiepende beeld dat zij schetsen van de achtergrond van milieudaders, de omstandigheden en de motieven, de doelen die worden nagestreefd binnen het Functioneel Parket en de overwegingen bij het vervolgen van natuurlijke personen.

Samenvattend kan worden gesteld dat, hoewel het onderzoek verschillende beperkingen kent, het voor het eerst een systematisch beeld biedt van crimineel gedrag en recidive van natuurlijke personen die zich inlaten met milieucriminaliteit. Dit beeld wordt, net zoals bij ander criminologisch onderzoek dat zich baseert op overheidsdata, gekleurd door verschillende factoren, zoals prioriteiten in de handhaving en schaarste in capaciteit in opsporing en vervolging. Meer nog dan bij andere vormen van criminaliteit, komen milieumisdrijven lang niet altijd in beeld bij de handhaving. Dit kan, enerzijds, leiden tot een onderschatting van delictgedrag en, anderzijds, tot een mogelijk vertekend beeld van de daderpopulatie. Het is aannemelijk dat dit rapport een onderschatting biedt van de problematiek; de ware prevalentie van delictgedrag en de mate van recidive liggen naar verwachting hoger. Een mogelijk serieuzere bedreiging voor de representativiteit van het onderzoek is de mogelijkheid dat overheidsdata een vertekend beeld bieden, en dat een selecte groep van ernstige milieudaders die detectie weten te ontlopen en structureel regels overtreden, helemaal buiten beeld blijft. In de witteboordenliteratuur is dit een terugkerend thema: in hoeverre kan onderzoek dat zich baseert op officiële strafrechtelijke data inzicht verkrijgen in de hogere echelons van de organisatiecriminaliteit (Pontell, 2016)?

In vervolgonderzoek zou het includeren van (de betrokken natuurlijke personen bij) vervolgte rechtspersonen, en rechtspersonen waarbij bestuursrechtelijk is opgetreden, een breder en mogelijk meer representatief beeld kunnen geven van de bredere populatie daders van milieucriminaliteit.

7.3 DISCUSSIE EN IMPLICATIE VOOR WETENSCHAPPELIJKE BESTUDERING VAN MILIEUCRIMINALITEIT

We bespreken in deze paragraaf wat de uitkomsten betekenen voor de criminologische disciplines die milieucriminaliteit bestuderen en voor de levensloop-criminologie, het gehanteerde theoretische perspectief in deze studie.

7.3.1 *Studie van milieucriminaliteit*

De uitkomsten van deze eerste systematische studie naar de criminele ontwikkeling en recidive van milieudaders biedt een aantal nieuwe inzichten voor de disciplines die milieucriminaliteit bestuderen, in het bijzonder green criminology en witteboorden- en organisatiecriminaliteit. Ten eerste biedt het onderzoek een systematisch en longitudinaal overzicht van het soort misdrijven waarvoor Nederlandse milieudaders worden vervolgd. Er is nationaal en internationaal nog weinig onderzoek dat inzicht biedt in de aard en prevalentie van de soorten milieumisdrijven. Veel onderzoek richt zich op specifieke branches of criminaliteitsfenomenen, waarbij de focus ligt op de schade en criminogene omstandigheden binnen bedrijven, branches of ketens. Onderzoek gebaseerd op data over vormen van milieucriminaliteit die daadwerkelijk door de overheid worden aangepakt, is schaars.

Ten tweede laat de huidige studie zien dat de criminele ontwikkeling en de in beeld gebrachte profielen van milieudaders sterk lijken op resultaten in eerder onderzoek naar andere daders van witteboorden- en organisatiecriminaliteit en fraudeurs (Benson & Kerley, 2001; van der Geest et al., 2017; van Onna et al., 2014; Weisburd & Waring, 2001). De resultaten sluiten aan bij bevindingen in de literatuur die suggereren dat milieucriminaliteit vooral organisatiecriminaliteit betreft. Dat de daders veelal binnen of voor bedrijven hun misdrijven plegen en dat ze gebruikmaken van de gelegenheden die bedrijven bieden, wordt bevestigd in de interviews met officieren van justitie.

Ten derde suggereert het onderzoek dat de achtergrond van individuen en de individuele verschillen tussen milieudaders relevant zijn voor het begrijpen van het ontstaan en voortbestaan van milieucriminaliteit. De patronen van herhaald daderschap en de bredere tendens om regels buiten het milieudomein te overtreden wijzen hierop. Individuele verschillen zijn om verschillende redenen van invloed op de kans dat milieucriminaliteit (binnen bedrijven) wordt gepleegd. Zo zullen personen die een (bredere) neiging hebben om regels te overtreden naar verwachting anders reageren op criminogene omstandigheden

in bedrijven dan meer regelnalevende individuen (van Onna, 2018). Zou dat niet het geval zijn, dan zouden bedrijfs- of sectorbrede situationele omstandigheden zoals een lage pakkans en de aanwezigheid van criminogene gelegenheidsstructuren, in gelijke mate tot misdrijven leiden bij alle bedrijven, maar het is zeer onwaarschijnlijk dat hier sprake van is. Individuele verschillen zijn ook van belang om te begrijpen waarom er verschillen in delicten en regelovertreding tussen bedrijven en sectoren ontstaan of voort blijven bestaan. Sommige personen zullen zich aangetrokken voelen tot bedrijven en sectoren waar men het niet zo nauw neemt met regels; zo kan een lagere mate van regelnaleving in sectoren en bedrijven stand houden of erger worden.

Verder zijn ook de bevindingen over recidive van belang voor de wetenschappelijke bestudering van milieucriminaliteit. Recidive lijkt over het algemeen laag in vergelijking met recidive van rechtspersonen (bijvoorbeeld: Algemene Rekenkamer 2021b; zie ook de literatuur in hoofdstuk 2). Mogelijk is het vervolgen van rechtspersonen minder effectief dan het vervolgen van de natuurlijke persoon. Nader vergelijkend onderzoek is nodig, ook naar de onderliggende mechanismen; deze zijn nog niet duidelijk in beeld. Het zou kunnen dat de verantwoordelijke bestuurders, leidinggevendenden of eigenaren geen of te weinig persoonlijke gevolgen ervaren wanneer de rechtspersoon vervolgd wordt. Bovendien worden boetes voor rechtspersonen door verschillende auteurs gezien als onvoldoende afschrikwekkend. Hierbij moet worden opgemerkt dat de verklaringen voor het stoppen of doorgaan van crimineel gedrag bij milieucriminaliteit na een sanctie vaak gebaseerd lijken op de afschrikkingstheorieën (bijv. De Rijck, 2018). Onderzoek laat echter zien dat ook andere factoren, zoals de morele opvatting over regelnaleving, van belang zijn om te begrijpen waarom individuen stoppen of doorgaan met crimineel handelen (bijvoorbeeld: van Onna, 2018 en literatuur in hoofdstuk 2 over stoppen met crimineel gedrag). De levensloopliteratuur, die voor een belangrijk deel gaat over stoppen met crimineel gedrag (*desistance*), laat zien dat dit vaak een langzaam proces is, waarin een complexe mix van persoonlijke factoren en omstandigheden een rol speelt (zie bijvoorbeeld Treiber, 2017; Giordano, 2017). Nader onderzoek naar milieudaders, de factoren waarom zij stoppen of doorgaan, en de rol die overheidsingrijpen hierin kan spelen, is noodzakelijk.

We sluiten af met de conclusie dat het voorliggende onderzoek laat zien dat het levensloopperspectief een vruchtbaar kader kan bieden om het gedrag van individuen die zich inlaten met milieucriminaliteit te begrijpen. Het lijkt zo een waardevolle aanvulling voor de disciplines green criminology en organisatiecriminaliteit, die in het verleden weinig aandacht hebben gehad voor de rol en achtergrond van deze individuen.

7.3.2 Levensloopcriminologie

Dit onderzoek benadrukt allereerst dat de levensloopcriminologie, dat zich traditioneel sterk richt op jongeren en commune criminaliteit, ook relevant is voor de bestudering van dadergroepen die vooral in de volwassenheid actief zijn. Onderzoekers in de levensloopcriminologie hebben lange tijd weinig aandacht gehad voor deze dadergroepen, maar er ontstaat steeds meer kennis over volwassen daders en andere vormen van criminaliteit. De aantasting en verstoring van het milieu en de daarmee samenhangende milieucriminaliteit vormen een van de grootste maatschappelijke problemen voor de komende tijd. Meer kennis en onderzoek naar milieudaders, onder andere in jurisprudentie, is nodig.

Allereerst laten de resultaten andere patronen zien in crimineel gedrag dan vaak wordt aangetroffen in onderzoek. Er zijn veel late starters, maar ook vroege starters die doorgaan met crimineel gedrag in de volwassenheid. Deze bevindingen, die ook in andere dadergroepen van organisatiecriminaliteit zijn aangetroffen, staat in contrast met de algemene conclusie binnen dit onderzoeksveld, dat crimineel en antisociaal gedrag ontstaat in de jeugd, en dat na een korte periode van meer of minder ernstig delinquent gedrag de meeste daders weer stoppen in het begin van de volwassenheid (Farrington, 2003). Dit contrast roept de vraag op of levensloopcriminologie criminaliteit over de hele levensloop adequaat onderzoekt en kan verklaren. Misschien is het patroon van een vroege start en stoppen in de jongvolwassenheid een gevolg van keuzes voor bepaalde dadergroepen en de duur en (prospectieve) opzet van veel empirisch onderzoek. De huidige bevindingen laten zien dat criminaliteit in de volwassenheid voorkomt; dit sluit aan bij onderzoek in Nederland dat laat zien dat de overgrote meerderheid van alle daders (80% *first-time offenders*) hun eerste delict pas plegen in de volwassenheid (van Koppen, 2013).

Ten tweede roepen de resultaten in deze speciale dadergroep de vraag op of verklaringen in de levensloopcriminologie voor het ontstaan en stoppen van crimineel gedrag geschikt zijn om het gedrag van milieudaders en andere volwassen daders te verklaren. Ogenschijnlijk zijn in deze dadergroep niet alleen criminogene factoren van belang die hun oorsprong hebben in de vroege jeugd, zoals lage zelfcontrole (Gottfredson & Hirschi, 1990) of het niet gevormd hebben van goede en stabiele sociale bindingen (Sampson & Laub, 1993). Bij milieucriminaliteit gaat het vaak om overtreding van de ordeningswetgeving. Enerzijds betekent dit dat als een persoon niet meedoet, of niet *kan* meedoen aan het economisch verkeer waarop die wetgeving van toepassing is, dat die persoon geen criminele carrière kan opbouwen in het milieudomein. Anderzijds kunnen veranderingen later in het leven ertoe leiden dat een persoon *wel* in aanraking komt met criminogene omstandigheden of een setting waarbinnen sprake is van sociale druk. Deze negatieve *'turning points'* kunnen de neiging om crimineel gedrag op te zoeken versterken.

7.4 AANBEVELINGEN VOOR BELEID EN HANDHAVING

Een belangrijke doelstelling van het huidige onderzoek was het ontwikkelen van wetenschappelijke kennis die een bijdrage kan leveren aan een beter begrip van milieucriminaliteit en de milieuhandhaving kan versterken. Uit het voorliggende onderzoek vloeien een aantal aanbevelingen voort.

Een eerste aanbeveling is om een dadergerichte aanpak, en specifiek een aanpak voor veelplegers te ontwikkelen. Uit het voorliggende onderzoek blijkt dat een kleine groep daders verantwoordelijk is voor een groot deel van alle milieumisdrijven. Ook laten de resultaten zien dat een deel van de daderpopulatie vaker en op verschillende domeinen, zowel binnen als buiten het strafrecht, regels overtreedt. Hoewel het niet gelukt is om bestuurlijke data te verkrijgen, is het – op basis van eerder onderzoek – aannemelijk dat er ook een verhoogde kans op bestuursrechtelijke overtredingen bestaat bij deze groep (van Onna et al., 2020). De aanbeveling om in te zetten op een dadergerichte aanpak sluit ook aan bij conclusies van het laatste Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit (voor notoire overtreeders) (Neve, 2021), het onderzoek van de Algemene Rekenkamer naar Brzo-bedrijven (2021b) en eerder onderzoek dat herhaald daderschap bij milieucriminaliteit beschrijft (van den Berg, 1996). Al deze onderzoeken concluderen dat er een groep veelplegers is, zowel bij rechtspersonen als bij natuurlijke personen, die criminele gelegenheden lijkt op te zoeken of doorgaat met crimineel gedrag over een langere tijd, en moeilijk is aan te pakken.

Een tweede aanbeveling is dat opsporings- en handhavende diensten de uitkomsten gebruiken om hun *intelligence*, zoals dreigingsbeelden en tactische analyses, aan te scherpen en te verkennen hoe de uitkomsten gebruikt kunnen worden voor een ‘programmatische aanpak’ van milieucriminaliteit. Het voorliggende onderzoek biedt verschillende nieuwe inzichten over de aard van daders van milieucriminaliteit, zoals verschillen in de ontwikkelingstrajecten en recidive na strafrechtelijk optreden. De inzichten kunnen in samenhang met de kennis over rechtspersonen (Algemene Rekenkamer, 2021b) en in het bijzonder in samenhang met de bevindingen uit het meest recente Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit (Neve, 2021) worden gebruikt. In dit laatste rapport worden uitgebreide beschrijvingen gegeven van de situationele criminogene omstandigheden van geprioriteerde milieucriminaliteitsvormen (Neve, 2021), terwijl het huidige onderzoek zich richt op het microniveau.

Een derde aanbeveling is om de resultaten te gebruiken om de Landelijke Handhavingsstrategie Omgevingsrecht (LHSO) en andere besliskaders op het beleidsterrein van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit empirisch verder te onderbouwen. De LHSO wordt gebruikt om zo uniform mogelijk handhavingsinstrumenten in te zetten (bestuursrecht, strafrecht, of een combinatie van beide), waarbij het bevorderen van normconform gedrag centraal staat (LHSO, 2022). In dit normatieve beslismodel zijn twee factoren bepalend voor de keuze van een handhavingsvorm: de kenmerken van het delict (ernst, schade en

herstelbaarheid) en de kenmerken van de dader. Bij de kenmerken van de dader spelen verschillende omstandigheden een rol, zoals of de overtreder al eerder in de fout is gegaan (ofwel: of er sprake is van recidive) en of de overtreder de overtreding calculerend of welbewust heeft gepleegd.¹² Empirisch onderzoek, zoals het voorliggende onderzoek, kan worden gebruikt om deze aspecten van de LHSO en andere normatieve modellen empirisch te onderbouwen en verder aan te scherpen.

Een vierde aanbeveling ziet op het verder verkennen van de inzet en werking van interventies en sancties om normconform gedrag te bewerkstelligen. Het onderzoek laat zien dat recidive van natuurlijke personen wat betreft Weddelicten relatief laag is, terwijl de interviews en eerder onderzoek suggereren dat de recidive bij rechtspersonen (soms) hoog is. Een verdere vergelijking en verkenning van de aanpak van natuurlijke en rechtspersonen lijken in het licht van deze bevindingen aanbevelingswaardig. Aan de andere kant laten de resultaten zien dat veel natuurlijke personen eerder en vaker regels overtraden. Daarom lijkt er ruimte te zijn om te verkennen hoe interventies tegen natuurlijke personen nog effectiever kunnen worden ingezet. Uit een recente inventarisatie van interventies op het terrein van het Functioneel Parket en de bijzondere opsporingsdiensten blijkt dat er een breed scala aan strafrechtelijke (en niet-strafrechtelijke) interventies kunnen worden ingezet bij milieucriminaliteit om normconform gedrag te bewerkstelligen (de Crom et al., 2021).¹³ Ander onderzoek laat tegelijk zien dat in de meerderheid van de zaken van het Functioneel Parket punitieve sancties, zoals boetes, worden opgelegd (de Jong, 2021), terwijl sommige onderzoekers kanttekeningen zetten bij het te verwachten effect van punitieve interventies op normconform gedrag (van Rooij, 2020). Het onderzoek van De Jong (2021) laat ook zien dat interventies die gericht zijn op gedragsverandering (bijvoorbeeld: een bijzondere voorwaarde en interventie door de reclassering) en interventies gericht op het wegnemen van gelegenheden (bijvoorbeeld: bestuursverbod of ontzetting van ondernemersrechten en voordelen) nog relatief weinig ingezet worden. Nu er meer kennis ontstaat over de aard van milieucriminaliteit en de achtergrond van daders, kan verder worden verkend hoe interventies gericht ingezet kunnen worden.

Een vijfde aanbeveling ziet op de strafrechtelijke aanpak van vuurwerkdaders, waarvan het huidige onderzoek laat zien dat deze daders op verschillende manieren afwijken van de andere milieudaders. De interviews suggereren dat

---

12 Ook de ernst van de overtreding, de wens om wederrechtelijk genoten economisch voordeel af te romen, het belang van ontmoediging, normbevestiging, individuele en algemene preventie kunnen redenen zijn (LHSO, 2022, p. 11).

13 De Toolbox Strafrecht (werktitel) is een nieuwe applicatie (website) ontwikkeld door het Functioneel Parket, de Inlichtingen- en Opsporingsdienst van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, die een overzicht biedt van meer dan 300 interventies binnen het werkveld van het Functioneel Parket en de bijzondere opsporingsdiensten.

zij de delicten meestal buiten de context van een bedrijf plegen. Ze zijn ook qua achtergrondkenmerken, crimineel gedrag en recidive anders dan de andere milieudadergroepen. Er lijkt een onderscheid tussen daders die binnen een bedrijfscontext professioneel vuurwerk illegaal importeren, opslaan en verhandelen, en zij die het buiten een dergelijke bedrijfscontext opslaan. Bij de eerste groep lijkt sprake van organisatiecriminaliteit, terwijl de tweede groep vuurwerkdaders wellicht vraagt om een andere benadering en expertise binnen de opsporingsdiensten en het Openbaar Ministerie.

Een zesde en laatste aanbeveling gaat over de noodzaak om dataregistratie en datadeling te verbeteren. Het onderzoek – en de problemen die zich voordeden bij de dataverzameling – benadrukken het belang van adequate dataregistratie en data-uitwisseling. Hoewel het voorliggende onderzoek een algemeen belang diende en in eerder onderzoek wel toestemming is verleend voor het gebruik van data van toezichthouders, werden dataverzoeken in een aantal gevallen niet ingewilligd. Het verzoek om informatie over de achtergrondkenmerken en bestuurlijke overtredingen van de onderzoeksgroep te gebruiken werd afgewezen – in sommige gevallen omdat informatie niet uit de datasystemen gehaald kon worden. De justitiële data konden wel zonder problemen worden gebruikt, maar de data van het Openbaar Ministerie bevatten soms slechts rudimentaire classificaties, waardoor een adequate beschrijving van het soort milieucriminaliteit uitdagend en tijdrovend bleek. De moeilijke situatie wat betreft dataregistratie en datadeling tussen overheidsdiensten, en voor wetenschappelijk onderzoek of beleidsevaluaties is recent vastgesteld in verschillende onderzoeken (Algemene Rekenkamer, 2021a; 2021b; CCV, 2019; Neve, 2021).

75 VERVOLGONDERZOEK

In dit onderzoek is veel nieuwe kennis verzameld, maar het roept ook nieuwe vragen op. Het onderzoek biedt ook een (empirische) basis en (theoretisch) kader om vervolgonderzoek te doen naar de achtergrond, rol en aanpak van daders die zich schuldig maken aan milieumisdrijven. Uit het onderzoek vloeien verschillende aanbevelingen voor vervolgonderzoek voort.

Een eerste aanbeveling voor vervolgonderzoek is om aanvullende data te gebruiken om zo een rijker beeld te krijgen van de mate van regelovertreding en van de persoonlijke en organisatorische achtergrond van de natuurlijke personen. In vervolgonderzoek kunnen nieuwe data worden gebruikt, zoals informatie over bestuursrechtelijke milieuovertredingen. Daarnaast zou zelf-rapportageonderzoek onder milieudaders uitgevoerd kunnen worden om de daadwerkelijke prevalentie te schatten (zie voor voorbeelden van zulke studies: Ménard et al., 2011; Morris & El Sayed, 2013). Het gebruik van een controlegroep van (niet-overtredende) ondernemers is noodzakelijk om meer zuivere vergelijkingen te kunnen maken; ook hiervoor is vervolgonderzoek nodig (zie bijvoorbeeld van Onna et al., 2020). Als laatste noemen we het belang van het

includeren van informatie over de organisatorische posities van de natuurlijke personen. Dit kan een beter beeld geven van hun specifieke rol en verantwoordelijkheden binnen rechtspersonen.¹⁴

Een tweede aanbeveling voor vervolgonderzoek is om onderzoek te doen naar individuele milieudaders die buiten het huidige onderzoek vallen. Dit betreft in eerste instantie individuele overtreeders bij wie bestuursrechtelijk is gehandhaafd, en individuele ‘daders’ bij wie de rechtspersoon strafrechtelijk is vervolgd. Het is de vraag of, en zo ja, hoe deze individuen verschillen van de daders uit het huidige onderzoek, wat betreft hun criminele voorgeschiedenis, ontwikkelingspaden en recidive. De literatuur en het theoretisch kader over de rol van individuen bij milieucriminaliteit (hoofdstuk 2) en de uitkomsten van het onderzoek suggereren dat individuen en individuele verschillen van belang zijn, ook daar waar rechtspersonen worden vervolgd. Eerdere onderzoeken naar andere daders van witteboorden- en organisatiecriminaliteit laten zien dat individuele verschillen tussen directeuren, bestuurders en leidinggevendenden een belangrijke invloed hebben op de kans op en reden waarom sommige bedrijven de wet overtreden, terwijl andere in vergelijkbare (moeilijke) omstandigheden dit niet doen. Een concrete mogelijkheid voor vervolgonderzoek is om de natuurlijke personen die vanuit hun functie verantwoordelijkheid droegen voor een milieumisdrijf (maar waar de rechtspersoon is vervolgd) te identificeren en nader onderzoek te doen naar deze specifieke groep (bijvoorbeeld door hun criminele antecedenten te beschrijven).

Ten derde vragen de uitkomsten in het voorliggende onderzoek om vervolgonderzoek naar de beweegredenen, criminogene omstandigheden en ervaringen van milieudaders. Het voorliggende onderzoek biedt namelijk geen inzicht in de afwegingen van of omstandigheden waarin personen wet- en regelgeving overtraden, en hoe zij het ingrijpen van het OM hebben ervaren. In kwalitatief onderzoek (bijvoorbeeld interviews met [potentiële] daders) kan onderzoek worden gedaan naar morele overwegingen en de rol van neutralisatietechnieken (Sykes & Matza, 1957; zie ook: Benson, 1985; Geelhoed, 2017; van Onna, 2020). Op basis van kwantitatief onderzoek – bijvoorbeeld met gebruik van CBS Microdata – kan nader onderzoek worden gedaan naar de rol van persoonlijke omstandigheden bij het plegen van milieucriminaliteit (zie bijvoorbeeld Sampson & Laub, 1993).

---

14 Het is ook aanbevelingswaardig om de inzichten uit het huidige onderzoek te combineren met diepgravend kwalitatief onderzoek naar strafzaken. Dit onderzoek wordt momenteel uitgevoerd door het Functioneel Parket en het WODC (werktitel Monitor Financieel-economische Criminaliteit). Door deze onderzoeken in samenhang te analyseren, worden tekortkomingen van beide onderzoeksmethoden tegengegaan. Zo ontstaat er een verdiepend beeld van de daders en de omstandigheden waaronder individuen binnen bedrijven milieumisdrijven plegen.

Ten vierde geeft het huidige onderzoek aanleiding om verdere levensloopanalyses van antecedenten en regelovertrekend gedrag van rechtspersonen uit te voeren. Het huidige onderzoek laat zien dat het levensloopperspectief van toegevoegde waarde is om milieucriminaliteit te bestuderen. Ook eerder onderzoek met een levensloopperspectief naar bedrijven laat zien dat zulk onderzoek van meerwaarde is, ook al heeft dit logischerwijze een iets andere theoretische insteek. Het onderzoek van Kluin en collega's (2018) was gericht op een specifieke sector, namelijk Brzo-bedrijven. Dit onderzoek kan ook breder worden getrokken naar alle bedrijven die zijn vervolgd voor milieudelicten, en in samenhang worden gebracht met het onderzoek naar individuele daders.

Een vijfde en laatste aanbeveling is vervolgonderzoek naar het verband tussen de inzet van specifieke strafrechtelijke interventies en de effecten die worden bereikt (zie ook: Struiksmā et al., 2006). In het huidige onderzoek is niet specifiek gekeken naar verschillende typen interventies in relatie tot recidive. Vervolgonderzoek kan meer zicht bieden op de vraag welke interventies potentieel het meest effectief zijn. Daarnaast zou vervolgonderzoek naast speciale preventie ook andere strafrechtelijke doelen, zoals generāle preventie (door officieren van justitie genoemd als belangrijk), kunnen meenemen.

7.6 TOT SLOT

We begonnen dit rapport met een beschrijving van een strafzaak waarin de bestuurders van een agrarisch adviesbureau werden veroordeeld voor stelselmatige overtreding van milieuwet- en regelgeving en valsheid in geschrifte. De rechtbank legde drie van de vier bestuurders een gevangenisstraf op en een beroepsverbod voor drie jaar. Deze casus riep de vraag op hoe de natuurlijke personen achter milieucriminaliteit zijn te karakteriseren, maar ook de vraag hoe de overheid zo kan ingrijpen dat personen stoppen met het plegen van milieudelicten. In dit eerste onderzoek wereldwijd zijn deze vragen systematisch onderzocht in een grote groep milieudaders. Dit rapport draagt bij aan het in beeld brengen van deze daders, kennis die van belang is voor de handhaving en de wetenschap, maar roept ook nieuwe vragen op. De groeiende maatschappelijke en politieke aandacht voor milieuzaken onderstreept het belang om onderzoek naar daders van milieucriminaliteit in samenwerking met de handhavingspraktijk voort te zetten.

LITERATUUR

- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30(1), 47-88.
- Agnew, R. (2001). An overview of general strain theory. In R. Paternoster & R. Bachman (Eds.), *Explaining criminals and crime* (p. 161-174). Los Angeles: Roxbury.
- Alalehto, T. (2010). The wealthy white-collar criminals: corporations as offenders. *Journal of Financial Crime*, 17(3), 308-320.
- Alexander, C. R., & Cohen, M. A. (1999). Why do corporations become criminals? Ownership, hidden actions, and crime as an agency cost. *Journal of Corporate Finance*, 5(1), 1-34.
- Algemene Rekenkamer. (2021a). *Een onzichtbaar probleem: Gebrek aan kwaliteit van data over milieu-criminaliteit en -overtredingen*. Den Haag: Algemene Rekenkamer.
- Algemene Rekenkamer. (2021b). *Handhaven in het duister*. Den Haag: Algemene Rekenkamer.
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2010). Rehabilitating criminal justice policy and practice. *Psychology, Public Policy, and Law*, 16(1), 39-55.
- Apel, R., & Paternoster, R. (2009). Understanding 'criminogenic' corporate culture: What white-collar crime researchers can learn from studies of the adolescent employment-crime relationship. In *The criminology of white-collar crime* (pp. 15-33). New York, NY: Springer.
- Beckers, J. J. H. (2017). *Tussen ideaal en werkelijkheid: Een empirische studie naar de strafrechtelijke aanpak van organisatiecriminaliteit in Nederland*. [Doctoral thesis, Erasmus University Rotterdam.] Verkregen van <http://hdl.handle.net/1765/94829>
- Bem, D. J., & Allen, A. (1974). On predicting some of the people some of the time: The search for cross-contextual consistencies in behaviour. *Psychological Review*, 81, 506-520.
- Benson, M. L. (1985). Denying the guilty mind: Accounting for involvement in a white-collar crime. *Criminology*, 23(4), 583-607.
- Benson, M. L., & Cullen, C.T. (2016). Subterranean values, self-deception and white-collar crime. In T.G. Blomberg, F. Cullen, C. Carlsson, & C. Lero Jonson (Eds.), *Delinquency and drift revisited* (vol. 21, pp. 99-124). New York, NY: Routledge.
- Benson, M. L., & Kerley, K. R. (2001). Life course theory and white-collar crime. In H. N. Pontell & D. Shichor (Eds.), *From contemporary issues in crime and criminal justice: Essays in honor of Gilbert Geis* (pp. 121-136). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Benson, M. L., & Manchak, S. M. (2012). The psychology of white-collar offending. In Oxford Handbooks Editorial Board (Eds.), *Oxford handbook topics in criminology and criminal justice*. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199935383.013.008>.
- Benson, M. L., Van Slyke, S. R., & Cullen, F. T. (2016). Core themes in the study of white-collar crime. In M. L. Benson, S. R. van Slyke & F. T. Cullen (Eds.), *The Oxford handbook of white-collar crime*, (pp. 1-24). New York, NY: Oxford University Press.
- Berg, E. A. van den. (1995). *De markt van misdaad en milieu; deel I*. Den Haag: WODC.
- Berg, E. A. van den, & Eshuis, R. J. J. (1996). *Grote strafrechtelijke milieu-onderzoeken*. Den Haag: WODC.

- Billiet, C. M., Blondiau, T., & Rousseau, S. (2011). *Judicial policy lines in the criminal sanctioning of environmental offenses: An empirical study*. Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1966939>
- Bisschop, L. (2016). Illegal trade in hazardous waste. In L. Elliott & W. H. Schaedia (Eds.), *Handbook of transnational environmental crime* (pp. 190-211). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Bleeker, T. (2021). *Milieuaansprakelijkheid van leidinggeevenden: Over strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en privaatrechtelijke sanctiëring van leidinggeevenden voor milieuovertredingen in bedrijfscontext*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Blomberg, A. B. (2007). De plaats van het strafrecht bij integrale handhaving van het milieurecht. In M. J. C. Visser & A. de Lange (Eds.), *Milieustrafrecht: Onderzoek en aanbevelingen voor theorie en praktijk* (pp. 181-196). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Brisman, A. (2007). Crime-environment relationships and environmental justice. *Seattle Journal for Social Justice*, 6, 727.
- Brisman, A., & South, N. (2018). Green cultural criminology. In W. S. DeKeseredy & M. Dragiewicz, *Routledge handbook of critical criminology* (pp. 132-142). New York, NY: Routledge.
- Bunt, H. G. van de (1992). *Organisatiecriminaliteit*. Arnhem: Gouda Quint.
- Bunt, H. G. van de, & Huisman, W. (2007). Organizational crime in the Netherlands. *Crime and Justice*, 35, 217-260.
- Burns, R. G., Lynch, M. J., & Stretesky, P. (2008). *Environmental law, crime, and justice*. LFB Scholarly Publishers.
- Caspi, A., & Bem, D. (1990). Personality continuity and change across the life course. In L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 549-575). New York: Guilford.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). *Bedrijven*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-economie/bedrijven#A-U>
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (2019). *De markt de baas? Een verkenning naar ervaren knelpunten in de aanpak van milieucriminaliteit*. Utrecht: CCV.
- Clinard, M. B., & Yeager, P. C. (1980). *Corporate crime*. New York: Free Press.
- Cressey, D. R. (1953). *Other people's money: A study in the social psychology of embezzlement*. Glencoe: The Free Press.
- Crom, A. de, Meekel, T. P. M., & Onna, J. H. R. van. (2022). Intervenieren met effect? *Tijdschrift voor Bijzonder Strafrecht & Handhaving*, 3, 147-156. doi:10.5553/TBSenH/229567002022008003002
- Edelhertz, H. (1970). *The nature, impact and prosecution of white-collar crime*. Washington: US Department of Justice.
- Environmental Audit Committee. (2003). *Environmental crime and the courts*. UK House of Commons.
- Erp, J. van (Ed.). (2018). *The organizational aspects of corporate and organizational crime*. Basel, Switzerland: MDPI.
- Farrington, D. P. (2003). Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empirical issues – the 2002 Sutherland Award address. *Criminology*, 41(2), 221-225.
- Faure, M., & Heine, G. (2005). *Criminal enforcement of environmental law in the European Union*. The Hague: Kluwer Law International.
- Fijnaut, C. (Ed.). (1998). *Organized crime in the Netherlands*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Friedrichs, D. O. (2010). *Trusted criminals: White collar crime in contemporary society*. Los Angeles, CA: Wadsworth/Cengage Learning.
- Functioneel Parket. (2012). *Dreigingsanalyse financieel-economische criminaliteit in Nederland*. Den Haag: Openbaar Ministerie.
- Functioneel Parket. (2020). *Strategie 2024*. Amsterdam: Openbaar Ministerie.
- Geelhoed, F. (2017). *Boerenbedrog? Spanningsvelden en domeingebonden regelovertreding onder varkenshouders*. Amsterdam: Boom criminologie.

- Geest, V. R. van der. (2011). *Working their way into adulthood: Delinquency and employment in high risk boys to age 32*. [Doctoral thesis, VU University].
- Geest, V. R. van der, Weisburd, D., & Blokland, A. A. J. (2017). Developmental trajectories of offenders convicted of fraud: A follow-up to age 50 in a Dutch conviction cohort. *European Journal of Criminology*, 14(5), 543-565.
- Geis, G. (1977). The heavy electrical equipment antitrust case of 1961. In G. Geis & R. Meier (Eds.), *White-collar crime, rev* (pp. 117-132). New York: MacMillan.
- Gibbs, C., & Boratto, R. (2017). Environmental crime. In H. N. Pontell (Ed.), *Oxford research encyclopedia of criminology and criminal justice*. Published online <https://oxfordre.com/criminology>
- Giordano, P. (2017). A relational perspective on agency and the desistance process: A reaction to Paternoster and Bachman. In A. A. J. Blokland & V. R. van der Geest (Eds.), *The Routledge international handbook of life-course criminology* (pp. 43-49). New York, NY: Routledge.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford: Stanford University Press.
- Gray, W. B., & Shimshack, J. P. (2011). The effectiveness of environmental monitoring and enforcement: A review of the empirical evidence. *Review of Environmental Economics and Policy*, 5(1), 3-24.
- Gross, E. (1978). Organizational crime: A theoretical perspective. *Studies in Symbolic Interaction*, 1, 55-85.
- Halsey, M., & White, R. (1998). Crime, ecophilosophy and environmental harm. *Theoretical Criminology*, 2(3), 345-371.
- Herbert, C., Green, G. S., & Larragotte, V. (1998). Clarifying the reach of a general theory of crime for organizational offending: A comment on Reed and Yeager. *Criminology*, 36(4), 867-884.
- Hirschi, T., & Gottfredson, M. R. (1987). Causes of white-collar crime. *Criminology*, 25(4), 949-974.
- Huisman, W. (2017). Offender decision making in corporate and white-collar crime. In W. Bernasco, J.-L. van Gelder, & H. Elffers (Eds.), *The Oxford handbook of offender decision making* (pp. 684-721). Oxford: Oxford University Press.
- Huisman, W., & Beukelman, A. (2007). *Involoden op regel naleving door bedrijven: Inzichten uit wetenschappelijk onderzoek*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Huisman, W., & Erp, J. van. (2013). Opportunities for environmental crime: A test of situational crime prevention theory. *British Journal of Criminology*, 53(6), 1178-1200.
- Huisman, W., & Ruth, S. van. (2022). Risky business: Food fraud vulnerability assessments. *Crime, Law and Social Change*, 78(5), 559-576. <https://doi.org/10.1007/s10611-021-10008-9>
- Inspectie Leefomgeving en Transport. (2020). *ILT-brede risicoanalyse (IBRA)*. Den Haag: ILT.
- Jones, B. (2023). *Traj: group-based modeling of longitudinal data*. <https://www.andrew.cmu.edu/user/bjones/>
- Jong, F. de. (2021). *Optimum Remedium: van doelstelling naar praktijk. Onderzoek naar de inzetbaarheid van het niet-punitieve instrumentarium in het strafrecht bij Functioneel Parket-maatwerkzaken over milieucriminaliteit en financieel-economische criminaliteit*. Masterscriptie Universiteit Leiden.
- Kedia, S., Luo, S., & Rajgopal, S. (2017). *Profiling: Does past compliance record predict financial reporting risk*. Working paper, Rutgers Business School, NUS Business School, and Columbia University.
- Kleemans, E. R. (2013). Omgevingscriminologie en georganiseerde criminaliteit. In S. Ruiter, W. Bernasco, W. Huisman, & G. Bruinsma (Eds.), *Eenvoud en verscheidenheid: Liber Amicorum voor Henk Elffers* (pp. 319-325). NSCR & Afdeling Criminologie Vrije Universiteit Amsterdam.
- Kluin, M. H. A., Blokland, A. A. J., Huisman, W., Peeters, M. P., Wiering, E., & Jaspers, S. J. (2018). Patronen in regelovertreding in de chemische industrie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 59(4), 421-457.
- Koopmans, I. M. (2007). De strafbaarstelling van milieuverontreiniging in Nederland. In M. J. C. Visser & A. de Lange (Eds.), *Milieustrafrecht: Onderzoek en aanbevelingen voor theorie en praktijk* (pp. 63-88). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

- Koppen, M. V. van. (2013). *Pathways into organized crime: Criminal opportunities and adult-onset offending*. [Doctoral thesis, VU University].
- Kruisbergen, E. W., Roks, R. A., Kleemans, E. R., Kouwenberg, R. F., Knol, D., Nabi, S. S., ... & Ruitenburg, T. V. (2019). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Daders, verwevenheid en opsporing*. Den Haag: WODC.
- Kumar, P. (Ed.). (2012). *The economics of ecosystems and biodiversity: Ecological and economic foundations*. London/Washington: Earthscan.
- Informatiepunt Leefomgeving. (2022). Landelijke Handhavingsstrategie Omgevingsrecht (LHSO). <https://iplo.nl/regelgeving/instrumenten/vergunningverlening-toezicht-handhaving/landelijke-handhavingsstrategie-omgevingsrecht/>
- Loeber, R., & Farrington, D. P. (Eds.). (1998). *Serious and violent juvenile offenders: Risk factors and successful interventions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Loeffler C. E., & Nagin, D. S. (2022). The impact of incarceration on recidivism. *Annual Review of Criminology*, 5, 133-152.
- Maruna, S., & Copes, H. (2005). What have we learned from five decades of neutralization research? *Crime and Justice*, 32, 221-320.
- Matza, D., & Sykes, G. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664-670.
- McCord, J. (1980). Patterns of deviance. In S. B. Sells, R. Crandall, M. Roff, J. S. Strauss, & W. Pollins (Eds.), *Human functioning in longitudinal perspectives* (pp. 157-162). Baltimore, MD: Williams & Wilkens.
- McGuire, M. (1995). *What works: Reducing re-offending. Guidelines from research and practice*. Chichester, UK: John Wiley & Sons.
- Ménard, J., Brunet, L., & Savoie, A. (2011). Interpersonal workplace deviance: Why do offenders act out? A comparative look on personality and organisational variables. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 43(4), 309.
- Morris, R. G., & Sayed, S. E. (2013). The development of self-reported white-collar offending. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 29(3), 369-384.
- Nagin, D. (2005). *Group-based modeling of development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Neve, R. (Ed.). (2021). *Dreigingsbeeld milieucriminaliteit 2021*. Amsterdam: Openbare Ministerie.
- Neve, R., Doorn, M. van, Fortuin, B., In 't Veld, M., MacGillavry, D., Stokman, A., & Zanden, N. van (2016). *Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit 2016*. Amsterdam: Nationale Politie.
- Neve, R., Liezen, J., Nieuwdorp, A., Redder, K., Zon, G. van der, & Stokman, A. (2012). *Milieucriminaliteit in Nederland: Een inventarisatie voor het nationaal dreigingsbeeld 2012*. Nationale Politie.
- NOS. (2023, 4 september). *Omwonenden doen aangifte van strafbare feiten door Chemours*. <https://nos.nl/artikel/2489178-omwonenden-doen-aangifte-van-strafbare-feiten-door-chemours>.
- NSCR. (2021). Recidive als maat voor effectiviteit. *Parlement en Wetenschap*. https://parlementenwetenschap.nl/wp-content/uploads/2021/12/211126_Factsheet_Recidivebeleid_NSCR.pdf
- OECD. (2019). *Biodiversity: Finance and the economic and business case for action*. Report prepared for the G7 Environment Ministers' Meeting, 5-6 May 2019.
- Onna, J. H. van. (2018). *Blurred lines: A study of white-collar crime involvement*. [Doctoral dissertation, VU University].
- Onna, J. H. van. (2020). From the avalanche to the game: White-collar offenders on crime, bonds and morality. *Crime, Law and Social Change*, 74(4), 405-431.
- Onna, J. H. van, & Denkers, A. J. (2019). Social bonds and white-collar crime: A two-study assessment of informal social controls in white-collar offenders. *Deviant Behavior*, 40(10), 1206-1225.
- Onna, J. H. van, Geest, V. R. van der, & Denkers, A. J. (2020). Rule-violating behaviour in white-collar offenders: A control group comparison. *European Journal of Criminology*, 17(3), 332-351. <https://doi.org/10.1177/1477370818794114>

- Onna, J. H. van, Geest, V. R. van der, Huisman, W., & Denkers, A. J. (2014). Criminal trajectories of white-collar offenders. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 51(6), 759-784.
- Passas, N. (2005). Lawful but awful: 'Legal corporate crimes'. *The Journal of Socio-Economics*, 34(6), 771-786.
- Paternoster, R., Dean, C. W., Piquero, A. R., Mazerolle, P., & Brame, R. (1997). Generality, continuity, and change in offending. *Journal of Quantitative Criminology*, 13, 231-266.
- Piquero, A. R., Farrington, D. P., & Blumstein, A. (2002). The criminal career paradigm. *Crime and Justice*, 30, 359-506.
- Platform Bijzondere Opsporingsdiensten. (2007). *Fraude in beeld*. Den Haag: SZW.
- Pontell, H. N. (2016). Theoretical, empirical, and policy implications of alternative definitions of 'white-collar crime'. In M. L. Benson, S. R. van Slyke, & F. T. Cullen (Eds.) *The Oxford handbook of white-collar crime* (pp. 39-56). New York: Oxford University Press.
- Rijck, R. M. J. de. (2018). Doeltreffend, evenredig en afschrikkend: De Europese maatstaf voor straftoemeting in milieuzaken. *Tijdschrift voor Sanctierecht & Onderneming*, (1), 5-13.
- Rooij, B. van. (2020). Behavioral jurisprudence: The quest for knowledge about the ex-ante function of law and behavior. *Jerusalem Review of Legal Studies*, 22(1), 57-77. <https://doi-org.vu.nl.idm.oclc.org/10.1093/jrls/jlz016>
- Rooij, B. van, & Fine, A. (2018). Toxic corporate culture: Assessing organizational processes of deviancy. *Administrative Sciences*, 8(3), 23-61.
- Rosenberg, E., & Dohmen, J. (2022a, 22 november). Tijdens de rechtszaak blijkt hoe het adviesbureau goochelde met mest, meld en subsidies. NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/11/22/goochelen-met-mest-melk-en-subsidies-a4149065#:~:text=1x-,Tijdens%20de%20rechtszaak%20blijkt%20hoe%20het%20mestadviesbureau%20goochelde%20met%20mest,de%20rechtszaak%20van%20deze%20week>
- Rosenberg, E., & Dohmen, J. (2022b, 20 december). Rechtbank: Grootstemestadviesbureau van Nederland een criminele organisatie. NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/12/20/rechtbank-grootstemestadviesbureau-van-nederland-is-een-criminele-organisatie-a4152056#:~:text=Agrarisch%20adviesbureau%20Bergs%20Advies%20in,celstraffen%2C%20beroepsverboden%20en%20geldboetes%20op>
- Royston, P. (2001). Flexible parametric alternatives to the Cox model, and more. *The Stata Journal*, 1(1), 1-28.
- Royston, P., & Parmar, M. K. (2002). Flexible parametric proportional-hazards and proportional-odds models for censored survival data, with application to prognostic modelling and estimation of treatment effects. *Statistics in Medicine*, 21(15), 2175-2197.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1993). Crime in the making: Pathways and turning points through life. *Crime & Delinquency*, 39(3), 396-396.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (2005). A general age-graded theory of crime: Lessons learned and the future of life-course criminology. In D. P. Farrington (Ed.), *Integrated developmental & life course theories of offending* (Advances in criminology theory, vol. 14, pp.165-181). New Brunswick: Transaction.
- Schoenmakers, Y. M. M., & Mehlbaum, S. L. (2017). Drugsafval in Brabant. *Justitiële Verkenningen*, 43(2), 89-102.
- Schwartz, M. S., Dunfee, T. W., & Kline, M. J. (2005). Tone at the top: An ethics code for directors? *Journal of Business Ethics*, 58, 79-100.
- Shapiro, S. P. (1990). Collaring the crime, not the criminal: Reconsidering the concept of white collar crime. *American Sociological Review*, 55, 346-365.
- Shover, N., & Bryant, K. M. (1993). Theoretical explanations of corporate crime. In M. B. Blankenship (Ed.), *Understanding corporate criminality* (pp. 141-176). New York, NY: Garland.

- Simpson, C. G., Rorie, M., Slocum, L. A., Cohen, M. A., & Vandenberg, M. (2013). An empirical assessment of corporate environmental crime-control strategies, *Journal of Criminal Law & Criminology*, 103, 231.
- Struiksmā, N., Ridder, J. D., & Winter, H. B. (2007). *De effectiviteit van bestuurlijke en strafrechtelijke handhaving van milieuwetgeving*. Den Haag: WODC/Boom Juridische uitgevers.
- Sutherland, E. H. (1940). White-collar criminality. *American Sociological Review*, 5, 1-12.
- Sutherland, E. H. (1949). *White collar crime*. Hinsdale, IL: Dryden Press.
- Sutherland, E. H. (1983). *White collar crime: The uncut version*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Tappan, P. W. (1947). Who is the criminal? *American Sociological Review*, 12(1), 96-102.
- Teerlink, M. (2022). *Recidive onder uitstromers terroristenafdeling*. Den Haag: WODC.
- Treiber, K. (2017). Situational action theory and PADS+: Theoretical and methodological advances in the study of life course criminology. In A. A. J. Blokland & V. R. van der Geest (Eds.), *The Routledge international handbook of life-course criminology* (pp. 50-73). Routledge: New York.
- Uhm, D. van, & Siegel, D. (2016). The illegal trade in black caviar. *Trends in Organized Crime*, 19, 67-87.
- United Nations Environment Programme, & International Criminal Police Organization. (2016). *Strategic report: Environment, peace and security: A convergence of threats*. <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/17008>
- Verweij, S., Tollenaar, N., Teerlink, M., & Weijters, G. (2021). *Recidive onder justitiabelen in Nederland*. Den Haag: WODC.
- Walters, R. (2007). Politics, economy and environmental crime. *Criminal Justice Matters*, 70, 27-28.
- Walters, R. (2010). Toxic atmospheres air pollution, trade and the politics of regulation. *Critical Criminology*, 18, 307-323.
- Weisburd, D., & Waring, E. (2001). *White-collar crime and criminal careers*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- White, R. (2008). *Crimes against nature: Environmental criminology and ecological justice*. Devon: Willan Publishing
- White, R. (2016). Eco-justice and problem-solving approaches to environmental crime and victimisation. In T. Spapens, R. White, & M. Kluin (Eds.) *Environmental crime and its victims* (pp. 87-101). New York, NY: Routledge.
- White, R. (2022). Environmental crime, ecological expertise and specialist environment courts. In J. Gacek & R. Jochelson (Eds.), *Green criminology and the law* (pp. 61-84). Switzerland: Palgrave MacMillan.
- Wiering, E., Huisman, W., Blokland, A. A. J., & Kluin, M. (2021). *Toezicht, regelovertreding en handhaving in aanloop naar ongevallen bij Brzo-bedrijven*. Den Haag: Boom criminologie.
- Wingerde, K. van. (2012). *De afschrikking voorbij: Een empirische studie naar afschrikking, generale preventie en regelnaleving in de Nederlandse afvalbranche*. [Doctoral thesis, Erasmus University]
- Wolf, B. (2011). 'Green-collar crime': Environmental crime and justice in the sociological perspective. *Sociology Compass*, 5(7), 499-511.
- Wolfgang, M. E., Figlio, R. M., & Sellin, T. (1972). *Delinquency in a birth cohort* (Ser. studies in crime and justice). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- WODC-CBS. (2009). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008: Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: WODC/Boom Juridische uitgevers.

BIJLAGEN

Bijlage A. Voorbeelden van casussen milieuzaken natuurlijke persoon

De bronnen die voor deze casussen werden gebruikt zijn: www.om.nl, www.rechtspraak.nl, www.lexisnexis.com. Een werkstraf werd in deze bronnen soms aangeduid als taakstraf. Net als in het rapport hanteren we hier de term 'werkstraf'.

Kader 1. Voorbeeld pluimveebedrijf zonder pluimvee-eenheden

Mestfraude

Een mestfraudezaak uit 2018 laat zien hoe het overtreden van milieuwetgeving – wat in dit geval gepaard ging met een grotere dan toegestane ecologische voetafdruk – leidt tot concurrentievoordeel. De strafrechtelijke interventie is deels gericht op het corrigeren van dit voordeel.

Een pluimvee-houdend echtpaar werd veroordeeld voor overtreding van de mestwetgeving en de Wet op de economische delicten. Zij hielden jarenlang grote aantallen kippen, terwijl het bedrijf geen productierechten voor pluimvee-eenheden bezat. Hierdoor ontstond oneerlijke concurrentie ten opzichte van pluimveebedrijven die zich wel aan de regels hielden.

Het echtpaar kreeg een werkstraf en een voorwaardelijke boete van 45.000 euro. Daarnaast moest het bedrijf ruim 106.000 euro aan onterecht uitgespaarde kosten terugbetalen.

Bron: ECLI:NL:RBOVE:2018:2169

Kader 2. Voorbeeld import en verkoop illegale gewasbeschermingsmiddelen

Illegale gewasbeschermingsmiddelen

In 2023 werden een eigenaar en een medewerker van een importeur van gewasbeschermingsmiddelen veroordeeld voor grootschalige overtreding van de wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden. De illegale middelen werden geïmporteerd uit China en door het bedrijf in grote hoeveelheden op de Europese markt gebracht. Het gebruik van de middelen vormde een bedreiging voor mens, dier en milieu.

Bij het bedrijf werden valse stukken opgemaakt en gebruikt, zoals vervoersdocumenten, leveringsverklaringen en certificaten van oorsprong, zodat het leek alsof de middelen in Nederland waren geproduceerd.

De rechtbank veroordeelde de verdachten voor valsheid in geschrifte en legde de eigenaar een boete van 400.000 euro op. De medewerker kreeg een werkstraf van 120 uur en een voorwaardelijke gevangenisstraf van zes maanden.

Bron: ECLI:NL:RBGEL:2023:3873

Kader 3. Voorbeeld bodemverontreiniging door drugsafval

Verontreiniging bodem, lucht en oppervlaktewater

In 2021 werd een 55-jarige man veroordeeld voor het overtreden van de milieuwetgeving. De man had grote hoeveelheden gevaarlijke chemische afvalstoffen gedumpt, afkomstig uit de productie van drugs.

Het afval werd gevonden achter een boerderij. Bij het betreden van de boerderij rook de politie een sterke chemische lucht. Wolkendampen dreven door de lucht. Ruim twintig dagen later rook men er nog steeds een zure chemische lucht. De schade voor het milieu was aanzienlijk door het rechtstreeks in de bodem brengen van het drugsafval. De grond was tot 2.5 meter diepte vervuild en ook het grondwater was verontreinigd.

De man werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 24 maanden.

Bron: ECLI:NL:RBOVE:2021:1082

Kader 4. Voorbeeld gezonken sloopschip

Afvalcriminaliteit

In 2021 werd een man veroordeeld voor het feit dat een schip dat verkocht was om in Turkije ontmanteld te worden, in strijd met internationale bepalingen (EVOA) door Europese internationale wateren voer. Het schip zonk voordat het de bestemming bereikte.

Sloopschepen hebben vaak grote hoeveelheid afvalstoffen aan boord, zoals bunkerolie, smeerolie, asbest en accu's. Deze stoffen zijn een gevaar voor de gezondheid en hebben nadelige gevolgen voor het milieu. Het verplaatsen van deze schepen staat daarom gelijk aan transport van afvalstoffen en dit moet voldoen aan Europese milieuregels.

De bestuurder van meerdere betrokken rechtspersonen had geen oog voor de milieuregels en handelde uit financieel gewin. Hij werd veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van vier maanden en een werkstraf van 160 uur.

Bron: ECLI:NL:RBROT:2021:11861

Kader 5. Voorbeeld slecht onderhouden mestvergister

Milieufraude

In 2017 werd de directeur van een bedrijf met mestvergistingsinstallatie veroordeeld voor het overtreden van milieuwetgeving en daarna het in strijd handelen met een voorlopige maatregel.

Op het bedrijf was een mestvergister aanwezig, die door slecht onderhoud grote hoeveelheden vergistende mest wegglekte. De directeur liet na dit aan de autoriteiten te melden, nam onvoldoende maatregelen om verontreiniging en aantasting van de bodem te voorkomen, en handelde in strijd met een bevel van de officier van justitie toen hem werd opgelegd om alsnog maatregelen te nemen. Daarmee toonde de dader een groot gebrek aan respect voor het milieu, de omwonenden en de geldende regelgeving.

De directeur werd veroordeeld tot een boete van 40.000 euro.

Bron: ECLI:NL:RBOBR:2017:6174

Kader 6. Voorbeeld illegale asbestverwijdering

Zeer zorgwekkende stoffen

In 2019 werd een aannemer veroordeeld voor het onveilig laten verwijderen van asbest op vijf verschillende locaties. De man beschikte niet over diploma's of certificaten die nodig zijn bij asbestsanering.

De dader heeft volgens het OM het eigen financiële belang steeds boven de belangen van de bewoners, werknemers en het milieu gezet. De totale schade voor bewoners werd geschat op 150.000 euro. Werknemers liepen risico door onvoldoende beschermende kleding te dragen. Het milieu werd verontreinigd doordat asbestdeeltjes in de lucht en bodem werden gebracht.

De aannemer werd veroordeeld tot een celstraf van 18 maanden en een schadevergoeding van 38.000 euro.

Bron: ECLI:NL:RBOVE:2019:3436

Kader 7. Voorbeeld veiligheidsmaatregelen Brzo-bedrijf

Overige gevaarlijke stoffen

In 2022 werd de directeur van een Brzo-bedrijf veroordeeld voor de overtreding van veiligheidsvoorschriften.

Gedurende een periode van jaren werden niet alle nodige maatregelen getroffen om zware ongevallen op het bedrijf te voorkomen. Medewerkers van het bedrijf waren niet of onvoldoende voorgelicht over de risico's van het werken met brandbare stoffen; zij liepen hierdoor gevaar, omdat er gewerkt werd met producten die in contact met de lucht een gasexplosie konden veroorzaken. Toen er eenmaal een bevel lag van de Inspectie SZW om deze werkzaamheden stop te zetten, trok de directeur zich hier niets van aan. Voor een Brzo-bedrijf werd dit als onacceptabel gezien.

De directeur werd veroordeeld tot een werkstraf van 120 uur en een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie maanden.

ECLI:NL:RBOBR:2022:2616

Kader 8. Voorbeeld dierenwelzijn hondenfokkerij

Wet dierenwelzijn

In 2020 werden een vrouw en haar moeder veroordeeld voor het meermalen overtreden van de Wet dierenwelzijn en valsheid in geschrifte.

Moeder en dochter waren samen eigenaar van twee hondenfokkerijen. Bij controles over een periode van twee jaar door de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) en de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) werd geconstateerd dat de honden in een erbarmelijke situatie verkeerden. Naast gebrek aan goede huisvesting en verzorging waren de honden niet in een databank geregistreerd en waren dierenpaspoorten en laboratoriumrapporten vervalst.

Beide vrouwen kregen elk een geldboete van 25.000 euro. Voor de dochter werd ook een voorwaardelijke gevangenisstraf van zes maanden opgelegd. De vrouwen mochten vijf jaar lang het beroep van houder en fokker van dieren niet uitoefenen.

Bron: ECLI:NL:RBAMS:2020:3345

Kader 9. Voorbeeld handel in CITES-producten

Flora- en faunawet

In 2020 werden een man en de twee rechtspersonen waarvan hij eigenaar was, veroordeeld voor het importeren, verhandelen en in bezit hebben van een grote hoeveelheid beschermde en uitheemse dier- en plantsoorten.

Het ging om een grote hoeveelheid dier- en plantsoorten die onder het wereldwijde CITES-verdrag vallen, waaronder apenkoppen, walviswervels, schedels van zeeschildpadden en 1600 kg koraal. De dader droeg met zijn bedrijfsactiviteiten bij aan de illegale handel in bedreigde dier- en plantsoorten.

Na hoger beroep trof het OM een schikking met de dader voor 700.000 euro. De dader moest afstand doen van de in beslag genomen tegoeden.

Bron: www.om.nl/actueel/nieuws/2022/08/23/schikking-van-7-ton-euro-voor-omvangrijke-handel-in-producten-van-beschermde-dier-en-plantensoorten

Kader 10. Voorbeeld illegale jacht voor jaarlijkse wildbarbecue

Stroperij

In 2018 werden negen mannen veroordeeld voor de illegale jacht op dieren en het onverantwoord omgaan met wapens.

De mannen gingen zonder jachtvergunning op strooptocht in een natuurgebied. Het gestroopte vlees werd verzameld voor een jaarlijkse wildbarbecue. De daders toonden weinig respect voor de natuur en het belang van het behouden van beschermde inheemse diersoorten voor de samenleving. De mannen overtraden verschillende wetten, waaronder de Flora- en faunawet (sinds 2017 valt dit onder de Wet natuurbescherming), de Wet dierenwelzijn, de Wet milieubeheer, en de Wet wapens en munitie.

Alle mannen werden veroordeeld. Veroordelingen wisselden van een voorwaardelijke gevangenisstraf van twee maanden, werkstraffen tussen de 40 en 240 uur, tot geldboetes tot 6.000 euro. De rechtbank sprak de mannen vrij van deelname aan een criminele organisatie.

Bron: ECLI:NL:RBAMS:2018:3375

Kader 11. Voorbeeld illegale opslag kunstgrasmatten

Handelen in strijd met vergunningsvoorschriften

In 2018 woedde er een brand bij een recyclingbedrijf waar 24,5 miljoen kilo kunstgras te veel lag opgeslagen. Voor deze hoeveelheid afval was geen vergunning afgegeven.

De gemeente had geprobeerd het bedrijf op verschillende manieren aan de regels te houden. Toch bleven de kunstgrasmatten aangevoerd worden en een goede manier om het materiaal winstgevend te recyclen was er niet. De matten lagen veel te hoog opgestapeld en de milieunormen voor opslag werden overschreden. De oorzaak van de brand is nooit duidelijk geworden, maar na de brand is het bedrijf niet meer actief geweest.

De directeur van het bedrijf werd veroordeeld tot een werkstraf van 160 uur. De geldboete van 10.000 euro is voorwaardelijk, omdat het bedrijf nagenoeg failliet was.

Bron: www.om.nl/actueel/nieuws/2020/11/30/boete-en-werkstraf-geest-voor-kunstgrasberg

Kader 12. Voorbeeld illegaal vuurwerkbezit*Vuurwerkcriminaliteit*

In 2022 werd een 20-jarige man veroordeeld voor het bezit van een grote hoeveelheid vuurwerk. Het ging om professioneel vuurwerk, waaronder mortierbommen en cobra's, waarvan het particulier gebruik verboden is.

De dader had ten tijde van het delict nog een proeftijd lopen voor een soortgelijk feit. Het vuurwerk lag los in een busje. Voor het vervoer en gebruik van dit type vuurwerk gelden strenge regels. Wanneer het vuurwerk niet op de juiste manier wordt afgestoken, kan dit leiden tot ernstig letsel of erger, zowel voor degene die het afsteekt als voor omstanders. De materiële schade die elk jaar wordt veroorzaakt door het afsteken van dit type vuurwerk, is groot.

De dader werd veroordeeld voor het overtreden van de voorschriften voor het vervoer van gevaarlijke stoffen. Hij kreeg tien maanden gevangenisstraf.

Bron: ECLI:NL:RBAMS:2022:887

Bijlage B. Analyses

Tabel B.1 BIC-waarden voor de verschillende trajectenmodellen

Aantal groepen	BIC-waarde
1	-25041.60
2	-23758.05
3	-23351.21
4	-23214.26
5	-23108.32
6	-23065.44
7	-23075.15

Noot. N=1609

Tabel B.2 Kenmerken ZIP 4-groepen trajectenmodel (N=1609)

	Trajectgroep			
	Sporadische daders	Late starters	Laagfrequente daders	Hoogfrequente daders
<i>N</i>	688	295	487	139
Geschat model				
Intercept	-6.46*	-6.32*	-1.56*	0.18
Lineair	1.81*	2.62*	1.14*	0.54*
Kwadratisch	-0.14*	-0.23*	-0.16*	-0.06*
Gemiddelde groep probabilities	0.88	0.70	.81	0.86

* $p < .05$

Tabel B.3 OCC-waarden voor de verschillende trajectenmodellen

Trajectgroep (<i>j</i>)	π_j	Odds of Correct Classification (OCC)
1	.41	10.73
2	.20	9.42
3	.30	10.00
4	.10	57.38

Noot. N=1609

Tabel B.4 BIC-waarden voor de verschillende trajectenmodellen zonder vuurwerkdaders

Aantal groepen	BIC-waarde
1	-17417.35
2	-16417.40
3	-16103.46
4	-16042.70
5	-15899.50
6	-15883.33
7	-15922.91

Noot. N=1140

Tabel B.5 Kenmerken ZIP 3-groepen trajectenmodel voor niet-vuurwerkdaders (N=1140)

	Trajectgroep		
	Sporadische daders	Late starters	Hoogfrequente daders
<i>N</i>	593	434	113
Geschat model			
Intercept	-7.51*	-2.75*	-0.17
Lineair	2.33*	1.29*	0.68*
Kwadratisch	-0.20*	-0.12*	-0.07*
Gemiddelde groep probabilities	0.92	0.87	.89

* $p < .05$

Tabel B.6 OCC-waarden voor de verschillende trajectenmodellen zonder vuurwerkdaders

Trajectgroep (<i>j</i>)	π_j	Odds of Correct Classification (OCC)
1	.51	11.14
2	.11	66.82
3	.38	10.69

Noot. N=1140

Tabel B.7 Uitgangsdeldict bij milieurecidivisten en eenmalige milieudaders (N=1609)

Delictcategorie	Milieurecidivisten	Eenmalige milieudaders
<i>N</i>	854	755
Mestfraude	2.0% (17 ^a)	2.4% (18 ^a)
Illegale gewasbescherming	1.3% (11 ^a)	2.1% (16 ^a)
Verontreiniging bodem, lucht en oppervlaktewater	3.7% (32 ^a)	4.1% (31 ^a)
Afvalcriminaliteit	4.4% (38 ^a)	5.0% (38 ^a)
Voedselveiligheid	1.6% (14 ^a)	0.4% (3 ^b)
Milieufraude, witwassen en valsheid in geschrifte	11.2% (96 ^a)	16.4% (124 ^b)
Zeer zorgwekkende stoffen (ZS)		
Asbest	3.6% (31 ^a)	4.4% (33 ^a)
Overig ZS	1.1% (9 ^a)	3.7% (28 ^b)
Vervoer gevaarlijke stoffen	0.7% (6 ^a)	0.4% (3 ^a)
Dierenwelzijn	6.3% (54 ^a)	3.7% (28 ^b)
Flora- en faunawet	14.2% (121 ^a)	10.5% (79 ^b)
Milieu overig		
Voorschriften op zee	0.2% (2 ^a)	1.3% (10 ^b)
Stroperij	0.5% (4 ^a)	0.7% (5 ^a)
Geen milieuvergunning/in strijd met vergunningsvoorschriften	5.2% (44 ^a)	2.6% (20 ^b)
Overig	20.9% (99 ^a)	19.6% (126 ^b)
Vuurwerk	32.3% (276 ^a)	25.6% (193 ^b)

Noot. De aanduidingen a en b op basis van de kolomproporties geven aan of trajectgroepen tot dezelfde homogene subset (niet significant verschillend op het kenmerk) of verschillende subsets behoren ($p < 0.05$; Bonferroni-correctie)

Bijlage C. Interviewprotocol

Waarover gaat dit onderzoek?

Dit onderzoek naar individuele daders van milieucriminaliteit wordt uitgevoerd aan de Vrije Universiteit, in samenwerking met het Functioneel Parket. Aan de basis van dit onderzoek staat een cohort vervolgte milieudaders (natuurlijke personen) in omvangrijke en ernstige milieuzaken (zogenoemde *maatwerkzaken*) tussen 2012-2020. Voor deze groep hebben we op basis van Justitiële Documentatie longitudinale patronen van criminele antecedenten, daderprofielen en recidive in kaart gebracht.

Het doel van *dit interview* is om milieudaders meer anekdotisch te beschrijven, bijvoorbeeld op basis van bestaande casussen. Wie zijn deze individuele daders volgens u? Welke rol hebben zij als dader, en welke positie hebben zij over het algemeen? Wat weten we over hun leeftijd, achtergrond en strafblad? Uw beeld van deze groep vormt een belangrijke aanvulling op de eerdere onderzoeksresultaten.

Hoe verloopt het interview?

Het interview duurt 30 tot 60 minuten. Uw deelname is vrijwillig, en er zijn geen goede of foute antwoorden. Voor ons als onderzoekers is het van belang dat we uw verhaal goed weergeven. Om die reden willen we het interview opnemen met opnameapparatuur die beveiligd is met een pincode. We kunnen onze aandacht dan bij het gesprek houden. Mocht u dit niet willen, dan nemen we het interview niet op en maakt één van ons in plaats daarvan aantekeningen. Na afloop van het interview schrijven we een verslag en dit verslag leggen we vervolgens aan u voor om te controleren of er geen onjuistheden of onvolledigheden in staan.

Vervolgonderzoek

Wij vragen u aan het einde van het interview of u goede voorbeelden kent van recente milieuzaken waarin de dader vervolgd werd als natuurlijke persoon. Op basis van uw input en die van andere geïnterviewden zullen wij een selectie maken van onderzoeks dossiers. Van het Functioneel Parket hebben wij ook toestemming om tien onderzoeks dossiers in te zien en kernachtig te beschrijven. Het doel is om net als bij deze interviews een meer kwalitatieve aanvulling te geven op de cijfermatige resultaten. De onderzoeks dossiers zullen alleen in relatie tot, en ter illustratie van de kwantitatieve resultaten worden gepresenteerd. Ze vormen dus niet een apart deelonderzoek met eigen onderzoeksvragen. Deze aanvulling vinden we belangrijk, om zo meer de aard van het milieudelict en de rol van de individuele dader te kunnen beschrijven.

Belangrijk om te weten!

Alles wat u ons vertelt, wordt vertrouwelijk behandeld. Het verslag van dit interview wordt zo snel mogelijk geanonimiseerd en opgeslagen op een beveiligde computer van de VU. Alleen wij, de onderzoekers, hebben toegang tot deze gegevens. In het rapport zullen wij uw naam nergens noemen en eventuele informatie over zaken wordt gecontroleerd op herleidbaarheid. Mocht er sprake zijn van herleidbare gegevens, dan zullen wij die gegevens aanpassen.

De gegevens uit dit interview worden maximaal tien jaar bewaard. Mocht u na afloop van het interview toch niet willen deelnemen aan het onderzoek, dan kunt u de toestemming tot drie maanden na het gesprek nog intrekken. Na intrekking van uw toestemming zullen uw gegevens niet verder worden verwerkt.

Vragen?

Voor informatie of vragen over het onderzoek kunt u contact opnemen met de projectleider: v.vander.geest@vu.nl.

Victor van der Geest en Jessica Hill

Bijlage D. Toestemmingsformulier interview

- Ik neem vrijwillig deel aan dit interview. Er zijn geen goede of foute antwoorden. Ik hoef niet overal antwoord op te geven.
- Ik begrijp dat de onderzoekers zijn gebonden aan vertrouwelijkheid over alles wat ik tijdens het interview vertel. Alleen de onderzoekers hebben toegang tot mijn gegevens. Er wordt niets verteld aan anderen.
- Ik vind het goed dat er aantekeningen van dit gesprek worden gemaakt, en – als ik toestemming geef – dan wordt het gesprek opgenomen. Na afloop van het interview schrijven de onderzoekers een verslag. Het verslag van dit interview wordt zo snel mogelijk geanonimiseerd en opgeslagen op een beveiligde computer van de VU. Een kopie van dit verslag wordt aan mij voorgelegd om te controleren of er geen onjuistheden of onvolledigheden in staan.
- De onderzoekers houden zich aan de wetten over data- en privacybescherming. Mijn gegevens worden maximaal tien jaar bewaard, zodat gecontroleerd kan worden of de onderzoekers betrouwbaar onderzoek doen.
- Mijn onherkenbaar gemaakte gegevens mogen door het onderzoeksteam worden gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek. Bij het beschrijven van de resultaten wordt mijn naam nooit gebruikt.
- Ik weet dat ik me binnen drie maanden kan bedenken en mijn toestemming voor deelname kan intrekken. Na intrekking van mijn toestemming zullen mijn gegevens niet verder worden verwerkt.
- De onderzoeker heeft mijn rechten uitgelegd en ik heb vragen kunnen stellen over dit onderzoek.

Door dit formulier te ondertekenen geef ik aan dat ik de informatie heb gelezen, de inhoud begrijp en wil deelnemen aan dit interview voor onderzoek.

Datum:

Naam:

Handtekening:

Bijlage E. Topiclijst interview

Kunt u uzelf introduceren?

- Hoelang werkt u bij het Functioneel Parket (hierna: FP)?
- In welke functie(s)?
- Ervaring op het terrein van milieucriminaliteit

Zou u ons kort iets kunnen vertellen over het Openbaar Ministerie en de aanpak van milieucriminaliteit door het FP?

Wanneer we onze steekproef van milieudaders die vervolgd worden als natuurlijke persoon willen contextualiseren, dan is het goed om meer zicht te hebben op de selectie van milieuzaken. In hoeverre hangt de keuze om de (natuurlijke) persoon te vervolgen samen met:

- Aanleverende instanties
- Soort zaak en rol dader
- Doelstelling FP bij vervolging milieucriminaliteit

Het doel van *dit interview* is om milieudaders anekdotisch te beschrijven. Wat is uw beeld van daders van milieucriminaliteit die vervolgd worden als natuurlijke persoon?

- Daderkenmerken
- Positie verdachte ten opzichte van rechtspersoon
- Uitsplitsing daders naar milieudelicten (bijvoorbeeld vuurwerk, mest, afval)
- Achtergrondkenmerken en mechanismen

[Als dit niet al eerder aan de orde is geweest:] Wat kunt u zeggen over de heterogeniteit binnen de milieucriminaliteit?

- Hoe vertaalt zich dit naar daderkenmerken en typen daders?
- Hoe vertaalt zich dit naar de aanpak?
- Hoe vertaalt zich dit naar interventies?
- Hoe vertaalt zich dit naar recidive?

Wat is uw mening over de effectiviteit van strafrechtelijke interventies bij milieucriminaliteit?

In beleidsstukken van het FP wordt de inzet van het strafrecht omschreven als optimum remedium, waar dit voorheen het ultimum remedium was.

- Wat vindt u van deze aanpak?
- Inzet strafrecht met andere handhavingsinstrumenten
- Samenwerking met andere instanties

Kunt u een aantal recente milieuzaken noemen waarbij de dader vervolgd werd als natuurlijke persoon?

Op basis van uw input en die van andere geïnterviewden zullen wij een selectie maken van onderzoeksdoossiers. Van het FP hebben wij ook toestemming om tien onderzoeksdoossiers in te zien en kernachtig te beschrijven. Het doel is om net als bij deze interviews een meer kwalitatieve aanvulling te geven op de cijfermatige resultaten.

Kunt u nog andere personen noemen die in hun werk te maken hebben met de vervolging van milieudaders als natuurlijke persoon?

Dit hoeven niet alleen officieren van justitie te zijn, maar kunnen bijvoorbeeld ook parketsecretarissen of beleidsmedewerkers zijn. We zouden graag meer mensen willen spreken.

